సూర్యనారాయణ, అత్తలూరి

ఆంధ్రనైషధసారము

బెజవాడ, 1923

Record no. 693

Sūryanārāyaṇa, Attalūri

Āṃdhranaiṣadhasāramu

Bejavāḍa, 1923

Record no. 693

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

సూర్యనారాయణ, అత్తలూరి.

ఆంధ్రనైషధసారము / ఇయ్యది అత్తలూరి సూర్యనారాయణచే రచింపఁబడి ప్రచురింపఁబడినది.- బెజవాడ : వాణీ ముద్రాక్షరశాల, 1923.

(2), iv, 146, (2) p. :port. ;18 cm.

Record no. 693

Sūryanārāyaṇa, Attalūri.

Āṃdhranaiṣadhasāramu / iyyadi Attalūri Sūryanārāyaṇacē racimpam̐baḍi pracurimpam̐baḍinadi.- Bejavāḍa : Vāṇī Mudrākṣaraśāla, 1923.

(2), iv, 146; (2) p. :port. ;18 cm.

Record no. 693

35 mm microfilm

Image placement: IA (IIA) IB IIB   Date filming began:

14-12-26

SRI

ANDHRA NAISHADHA SARAMU

:: BY ;

ATTALURI SURYANARAYANA

Author of

"Sugunamani, Poundarika Mahatmyam, Etc."



Printed by D. K. Pant at
Vani Press, Bezwada.

1923.

 PRICE As. 12

—*** శ్రీ ***—

ఆంధ్ర నైషధసారము.

ఇయ్యది

సుగుణమణి, పౌండరీక మాహాత్మ్యము మున్నగు గ్రంథముల

కర్తయగు

అత్తలూరి సూర్యనారాయణచే

రచియింపఁబడి ప్రచురింపఁబడియె.



బెజవాడ వాణీ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడియె.

1923.

 [వెల రు 0—12—0.

కృతిసమర్పణము

నిరంజన నిర్వికారనిర్గుణుండును, ప్రపంచాధారభూతుండును, సర్వవ్యాపకుండును, శాశ్వతుండును నగు పరమాత్మ ప్రకృతి ననుష్ఠించి మానవుల పూజాసౌకర్య పోషణాద్యర్థము బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరులను త్రిమూర్తులను సాకారంబునఁ గల్పితంబొనరించి లోకవంద్యుండయ్యె. ఎవ్వారలేనియు జ్ఞానసిద్ధినందవలయునన్న ప్రారంభమున సగుణోపాసనయావశ్యకం బగుటచే జనంబు లాయాదైవతంబులఁ బూజించుచు సంస్మరించుచు జన్మసాఫల్యంబు నందుచుండిరి. నేను నట్టియుత్సాహముతో నీవరకు పౌండరీక మాహాత్మ్యమును రచించి భక్తిపూర్వకంబుగ లక్ష్మీనారాయణుని పాదపద్మముల నాగ్రంథకుసుమంబును సమర్పించుకొంటిని. ఈమాఱునాచే గద్యరూపంబుగ వ్రాయఁబడిన యీ "ఆంధ్ర నైషధసారము" అను పుష్పరాజంబు సుమాకాంతుండగు శంకరుని పాదపద్మంబుల నధికభక్తిశ్రద్ధలతో నర్పణంబొనరించి యనేక ప్రణామంబులఁ జేయుచున్నాఁడను. సర్వజ్ఞుండై సర్వైశ్వర్యములఁ దులఁదూగునా శంకరుండు నాయభీష్టార్థంబుల సమకూర్చుఁగావుత.

గ్రంథకర్త.

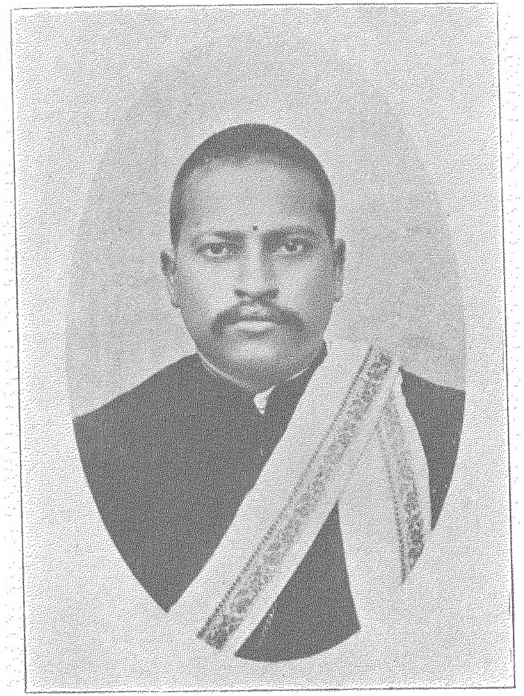
పీఠిక

ఇంతకుఁ బూర్వము సుగుణమణి, పౌండరీక మాహాత్మ్యముల రచించి ప్రచురించితి. వానియోగ్యతాదికముల గమనించి చెన్నపురి గ్రంథనిర్ణాయక సభ్యులామోదించియు, నున్నతపాఠశాలాధికారులా గ్రంథములఁ బఠనీయంబులుగా గైకొనియు నాకుఁగొంతయుత్సాహమును గల్పించిరి. అందులకు వారలకుఁ గృతజ్ఞుఁడను. మఱియు నూత్న గ్రంథ రచనాకుతూహలుండనై శ్రీనాథకవివర్యునిచేఁ బద్యకావ్యంబుగా రచింపఁబడిన శృంగార నైషధము ననుసరించి గద్యరూపంబున విద్యార్థుల కుపయుక్తమగు భంగిని గూర్చి 'ఆంధ్ర నైషధసారము' అను పేర ముద్రించితి. పాఠకుల యానందము కొఱకు మాతృకనుండి గ్రహించిన పద్యములాయాభాగంబులఁ జేర్చితి. ఈ గ్రంథమును గూడ నేతద్గ్రంథనిర్ణాయక సభ్యులామోదింప గలందులకుఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగఁ గోరుచున్నాఁడను. ఈ గ్రంథమును శ్రద్ధతోఁ దిలకించి తమ యభిప్రాయముల నొసంగిన పండితోత్తములకు నాయభివందనముల నందించుచున్నాఁడను.

ఈమని
10—9—23.

ఇట్లు
బుధజనవిధేయుఁడు
అత్తలూరి సూర్యనారాయణ.

గ్రంథకర్త



అత్తలూరి సూర్యనారాయణ.

CONTENTS. విషయసూచిక.

ఆంధ్రనైషధసారము-పండితాభిప్రాయములు.

ఆంధ్రనైషధసారము:—ఇది అత్తలూరి సూర్యనారాయణగారిచే రచియింపఁబడిన నూటనలుబదియాఱు పుటల వచనకావ్యము. ప్రారంభమునుండి యుపసంహారము వఱకునొక్కరీతి చక్కని శైలిలో నిర్దుష్టముగ నున్నది. దీనిని పాఠశాలలలో బాలురకుఁ బాఠముగాఁ బెట్టి యిక్కవికిఁ బ్రోత్సాహమును గలిగించి లోకోపకారపరాయణులు గాఁగలరని పాఠశాలాధికారులకు విన్నవించుకొనుచుంటిని.

ఏలూరు,
15-8-23.

ఇట్లు విధేయుఁడు
రాజా యం. భుజంగరావు.

అయ్యా!

ఆంధ్రనైషధసార మనుగ్రంథము నాకు జేరినది. దీనిశైలి మృదుమధురగాంభీర్యముతో నసర్గళధారతో నొప్పుచున్నదని చెప్పక తీరదు. వర్ణనములు సంపూర్ణభావగర్భితములై యున్నవి. అలంకారములు మిక్కిలి సమయోచితంబుగ నుపయోగింపఁబడినవి. ఈగ్రంథము ముఖ్యముగా నున్నతపాఠశాల విద్యార్థుల కెక్కువ నుపయోగముగా నుండునని నానమ్మకము.

బోర్డుహైస్కూలు,
వుండి,
17-8-23.

చిత్తగించవలెను.
ఎ. రామమూర్తి, బి. ఎ., యల్. టి.
ఉపాధ్యాయుఁడు.

అయ్యా!

మీ ఆంధ్రనైషధసారము స్కూళ్లలో విద్యార్థులకు పఠనీయమై వారి కత్యంతోపకారకమగుననుట కేవిధమైన సందియమును లేదు. శైలి, నిర్దుష్టత, సౌలభ్యము లోనగు నంశము లింతకుమున్ను రచించిన మీ పుస్తకములందే నిర్వివాద స్థితినందియున్నపు డిద్దానియందవి కలవని వ్రాయఁబూనుట పునరుక్తికదా యని యింతతో విరమించుచున్నాఁడను.

కడియము,
20-8-23.

చిత్తగింపుఁడు.
చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి, (శతావధాని)

అయ్యా!

మీరు శ్రీనాథ కృతంబగు శృంగారనైషధంబు ననుసరించి కథ హృద్యయంగమంబుగా రచించిన నైషధసారం బను పొత్తమును జూచితిని. నాతికష్టంబును నాతిసులభంబును గాక శైలి యెంతయు మనోహరంబుగా నున్నది. మీరు మధ్యమధ్య మాతృకనుండి చేర్చిన పద్యంబులు పాఠకుల కంతరాయేని నానందమును జేకూర్పఁగలవని నా నమ్మకము. వేయేల, ప్రకృతపాఠశాలలయందుఁ జదువు పిల్లల కీగ్రంథ మెంతేనియు నుపకరించునని నేను నమ్ముచున్నాను.

టవున్ హైస్కూల్
గుంటూరు,
20-8-23.

ఇట్లు
పళ్లె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు,
సంస్కృతోపాధ్యాయులు.

పాఠశాలల డిప్యూటీ యిన్‌స్పెక్టరుగా నుండిన విద్వాన్ జి. సోమన్న పంతులు యమ్. ఎ., యల్. టి., గారు తెలిపినవి.

అయ్యా!

మీ యాంధ్రనైషధసారము కడు నాదరణీయముగ నున్నది. శైలి శ్రీనాథకృతిని జ్ఞాపకము చేయుచున్నది. భావములు లెస్సగఁ బోషింపఁబడినవి. నైషధసారము ససారముగనున్నది. శ్రీహర్ష శ్రీనాథుల కల్పనానికయమిందు చాలవఱకుఁ బొడసూపుచున్నది.

విజయనగరము,
31—8—28.

ఇట్లు,
విద్వాన్ గ. సోమన్న.

అయ్యా!

తమ యాంధ్రనైషధసారమును జాలభాగములఁ జదివితిని. శైలి చక్కఁగా నున్నది. కథావిధానము సమంజసము. భావయు సలక్షణయుతమై యలరారుచున్నది. మూలగ్రంథమగు శృంగారనైషధమున కిది ఛాయవలెనున్నయది. విద్యార్థులకుఁ బఠనార్హగ్రంథముగ దీని నుపయోగించినఁ జాల మేలని నిశ్చయముగఁ దెలుపుచున్నాఁడను.

కడప,
2-9-28.

ఇట్లు విధేయుఁడు,
కావ్యతీర్థ జనమంచి శేషాద్రిశర్మ,
హైస్కూలు తెలుఁగు పండితుఁడు.

సుగుణమణి - పండితాభిప్రాయములు.

అయ్యా,

మీ సుగుణమణియందు మూఁడు ప్రకరణములవరకును బ్రత్యక్షరమును జదివితిని. కథా సందర్భాదులయందు సర్వవిధములఁ దనపేరు సార్థకమగునటు లున్నదనుటకు సందియములేదు.

కడియము,
26—10—19

గ్రహింపుఁడు.
వేంకటశాస్త్రి,
శతావధాని.

అయ్యా,

తాము నాకుఁబంపిన తమ పౌండరీక మాహాత్మ్యమును, సుగుణమణియను నవలను సాంతముగాఁ జూచినాఁడను. పౌండరీక మాహాత్మ్యము సావధానముగఁ బఠించినచోఁ దన్మహిమంబు గాంచఁగల బుద్ధివైభవమును, సుగుణమణిం జదివినచో సుగుణమణిత్వధర్మమును జెందఁగల రన్నట్లు సరసకథాసంవిధానము చేతను మృదుపద గుంభిత మాధుర్యముచేతను మీ యీగ్రంథము లలరారుచున్నవని నాయభిప్రాయము. ఇవి బాలురకు బఠనీయ గ్రంథములుగా నుండదగిన పాత్రత సర్వవిధములఁ గలిగియున్నవి.

టౌను హైస్కూలు, గుంటూరు,
8—3—23.

ఇట్లు,
మల్లాది వేంకటసోమయాజులు,
ఉపాధ్యాయుఁడు.

అయ్యా,

మ. జనసంఘంబునఁ గాలుపెట్టిన దురాచార ప్రఘాతంబుఁ జే
కొనితోడ్తో బసివట్టకుండఁగను ముక్కుంగోసి, దుర్నీతుల న్
వినకుండ న్వచియింపకుండ జెవులన్ ప్రేల్నాలుకంద్రుంచి మిం
చిన మోదంబిడునిట్టి గ్రంథములె వాసింగూర్ప నేఁ గోరెదన్.

ఏలూరు
16—3—20

ఇట్లు,
రాజా యమ్. భుజంగరావు.

పౌండరీక మాహాత్మ్యము - యోగ్యతాభిప్రాయములు.

అయ్యా,

మీరు రచించిన పౌండరీక మాహాత్మ్యమును జదివినాఁడను. భావసలక్షణముగను, శైలిధారాళముగ నున్నది. పుస్తకము చదువుట కింపుగానున్నది.

ముక్త్యేశ్వరము 6—12—21. } చిత్తగింపుడు.

జయంతి రామయ్య.

మద్రాసు ఆంధ్రపత్రిక. (13-8 21)

తెనాలి రామకృష్ణకవి విరచితమగు, పాండురంగ మాహాత్మ్యములోని పుండరీక చరిత్రమునందలి కథాంశమునే ప్రకృతగ్రంథకర్తగారు గద్యరూపమున వ్రాసియున్నారు. ఈగ్రంథము అన్నివిధములను మనోహరమై ఎల్లవారికిని జదువనింపగు కథాంశముగలదై చక్కని శైలితో నలరారుచున్నదని మాభావము.

మద్రాసు ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

(10 సంపుటము 2 సంచిక)

ఈమని నివాసులు మ. రా. శ్రీ. అత్తలూరి సూర్యనారాయణగారిచే పాండురంగ మాహాత్మ్యమునుబట్టి సంక్షేపముగా వ్రాయఁబడినది. సంస్కృతాంధ్రపదజాలమిందు సమానముగా వాడఁబడినది. శైలిమంచిది. భావసలక్షణమైనది.

గుంటూరు - దేశాభిమాని.

(35 సంపుటము 26, 28 సంచిక)

తెనాలి రామకృష్ణకవి విరచిత పాండురంగ మాహాత్మ్యమునందలి ప్రథమాశ్వాసము తుదినుండి ద్వితీయాశ్వాసాంతము వఱకుగల విషయములన్నిటిని అత్తలూరి సూర్యనారాయణగారు వచనరూపమున సులభశైలిని రచించిరి. సామాన్యజనులకుగూడ నీ పౌరాణిక విషయముల నందుబాటులోనికి తెచ్చుటకిది యెంతయు తోడుపడగలదు.

ఆంధ్ర నైషధసారము.

ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీమంతుఁడగు నలసార్వభౌముండేకచ్ఛత్రాధిపతియై యష్టాదశద్వీపములను బ్రజానురంజకముగఁ బరిపాలించుచుండెను. ఆశ్రీమంతుని కీర్తి సకలజనంబులు పొగడుచుండఁ ద్రిజగంబుల వ్యాపించె. అమ్మహామహుఁడు ఋగ్యజుస్సామాథర్వణములను నాల్గువేదములు, శిక్షా ఛందో వ్యాకరణ నిరుక్త జ్యౌతిష కల్పములను వేదాంగములు, న్యాయ పురాణ మీమాంసా ధర్మశాస్త్రములగు పదునాల్గు విద్యలు సమగ్రంబుగఁ జదివి యనుభవముకలవాఁడై యాచరణమునం దుపయోగింపఁజేయుచుండెను. ఆరాజవతంసుఁడు రథసారథ్యమునం దతి ప్రవీణుఁడై యుండెను. అప్పృథ్వీశుం డింద్రాగ్ని యమ వరుణ నైరృతి కుబేరేశాన వాయుదేవులయొక్క యంశములతో విరాజిల్లుచుండు. ఆమహావీరుండు సంగరరంగముల స్వయముగఁ బోరియుఁ బోటుబాటుల బలచాతుర్యముచేతను శాత్రవుల నోడించి విమలయశంబు విశ్వంబు నిండింపఁ జేసె. ఆనృపాలకుండు తన రాజ్యంబున నతివృష్ట్యనావృష్టులు మున్నగు నీతిబాధలఁ జొరనీక బ్రజలఁ బాలించుచుండెను. ఆవదాన్యుఁడు దానమొసంగుటయం దత్యంతాసక్తుఁడై దాఁ

గ్రహీతలకొఱకు సతతం బెదురుచూచుచుండును. ఆధీరుని పరాక్రమమునకు వెఱచి రాజులందఱు నమ్రులై మెలంగుచు నాతని యనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రులగుచుండిరి. ఆసద్వర్తనుని రాజ్యంబున ధర్మము నాలుగుపాదముల నడుచుచుండెను. ఇట్లుండ, నన్నలుండు యౌవనోపేతుండై నూనూగు మీసములఁ జెన్నారు వదనంబు పూర్ణచంద్రుఁ దిరస్కరించుచుండ సర్వాంగసుందరాకారుండై యపరమన్మథుఁడో యనఁ గామినీజనసమూహంబునకు నేత్రానందకరుఁడై యుండె. అతిమృదులంబులగు నాతని యవయవంబు లనుపమానంబులై యుండ నతిమోహనకరమగు తద్రూపమునకు భూలోకకాంతలేగాక సుర నాగ సుందరీమణులుగూడ మోహపరవశ లగుచుండిరి. రాజ్యకన్యక లాతని సురూపంబుఁ జిత్తరువుల వ్రాయించి తమరూపములకు సరిచూచికొని యనుగుణంబు కాఁజాలమిఁ జాలఁ జింతించుచుందురు. దమయంతిమాత్రము తాను దగుదునని తలఁచి చింతింపక మనంబున సంతసించుచుండెను.

అంత నా రాసుతకు యౌవనోదయ మారంభమగుటచే నలునియందు మదనానురాగ మంకురించెను. తండ్రియైన భీమరాజు కొలువుదీరియుండిన సమయమున స్తోత్రపాఠకులు నానారాజుల గుణాతిశయంబుల వర్ణించుచుండ నలుని వర్ణనాంశ సందర్భమున మాత్రము దమయంతి చెవులు దోరగిలఁ బెట్టుకొని విని యానందించుచు మేనఁ బులకలువహించుచుండును; ఇటులా నలావనీశుని గుణగణంబుల వినుచుండఁ గ్రమముగా మోహాతిరేకం బగుడు నిరంతర నలధ్యానంబున స్వల్ప

కాలంబులగు దివారాత్రములు దీర్ఘములుగఁ దలంచుచు బాధపడుచుండెను; మన్మథసామ్రాజ్యమునకు నలునినే పట్టాభిషిక్తుఁ జేయును. 'నల' నామధేయమగు రెల్లుగడ్డి విన్న నలమహారాజ నామమనియే తలఁచును; నలుఁడేలు నిషధరాజ్యమునుండి వచ్చిన భూసురులఁ బూజించి ప్రియుఁడైన నలుని వృత్తాంతము నడుగ నుద్యమించు; నిరంతర మాతని రూపధ్యానము జేయు; అప్రయత్నముగనే యాతని గీతములఁ బాడును; చిత్రకారులచే భువన మోహనంబగు తమ యుభయుల రూపంబుల వ్రాయించి తా నాతనికి భార్యగానుండినటుల తలంచుచుండు. చెలు లాతని యతిశయంబుఁ బొగడఁ గర్ణానందముగ వినుచుండు. ఇట్టి కోరిక లతిశయింప నలునిఁ బతిఁగాఁదలంచుకొని రాత్రులయందు గాఢనిద్ర రామిఁ గలఁత చెంది స్వప్నగతుండైన నలునితో నేకాంతముగా నుండియు నిరంతర స్మరణవశంబున నలుండెల్లెడలఁ గానుపింప లజ్జాభయభ్రాంతు లొందుచుండెను. మఱియు మదనవేదనాభరంబున మంచుఁగురియుచు శీతాధిక్యముగ నుండు హేమంతంబును, దీర్ఘరాత్రులఁ జెన్నారు శిశిరంబును, కోకిలకుహూకారంబుల నొప్పారు వసంతంబును, మల్లెమొగ్గల పరిమళసంభరిత వాయుమంజరుల నెసంగు గ్రీష్మంబును, భయంకర గర్జారావంబులఁజేయు వర్షాకాలంబును, బండువెన్నెలఁ జెన్నారు శరత్కాలంబును, మదనోద్దీపకంబు లగుటచే నతికష్టముగఁ గడపుచుండెను.

ఈసమయంబున నలుండు ముత్తియపు సరంబునకు

దారముం బలెఁ గాంచనపుష్పంబునకుఁ దావిం బోలెఁ దనకు దమయంతి యెంతయుఁ దగినదనియుఁ దనకీర్తి యామెచే నింక నతిశయించుననియు నక్కాంతాలలామ గుణంబులు జనంబులవలన వినియెను. ఆమె సుగుణగణశ్రవణంబు కర్ణరసాయనంబుగ నాతనికి మోదంబు నింపుచుండె. మదనుం డిదే సమయమని రూపంబునఁ దన్ను జయించిన యన్నలునిపైఁ బగఁదీఱఁ గ్రూరనారాచంబగు నున్మాదన బాణంబుఁ బ్రయోగించె. అందులకు ధీరుండగు నన్నలుండి కార్యంబు విధిమనోభిప్రాయంబున కనుకూలంబగుట, లోఁబడి మదనవశంవదుఁ డయ్యెను. అంత నాసతీమణిరూపంబు స్మరించుచుంట విరహబాధాతిశయుండై రేల్పగలులు జాగరణం బొనరించుచు నంగకంబుల సహజకాంతి డిందుపోవ విచారగ్రస్త మానసుండై యుండె.

ఉపవనవిహారము.

ఇట్టులుండ నొకనాఁడు నలుం డుపవనవిహారంబునకేఁగఁదలఁచి రెండవయుచ్చైశ్శ్రవం బనఁదగు తురంగరాజంబు నెక్కి సముచితపరివారయుతుఁడై, పురజనులు నేత్రానందముగ విలోకించుచుండ బయల్వెడలి యొక్కతావున విచిత్రతమంబులగు స్వారీవినోదంబులఁ బెక్కింటి జరపి యమాత్యాదుల నటనుండ నియమించి, పాదచారియై పాలకడలిం జేరు పుండరీకాక్షుని పగిదిఁ గేళీవనంబుఁ బ్రవేశించెను. ఆమహాభాగుఁడు విరహముఁగొన్నవాఁడగుట మొగలిచెట్టుఁజూచి నీపుప్పొడిచే మన్మథబాణప్రయోగమునకు

సాయపడి విరహుల నేచుచుంటివని నిందించెను. నలుం డావనంబునఁ జెలువారు నానావిధ తరు గుల్మ లతా మంటపముల విహరింప సూనగంధాపహారియగు పవనుం డాయాసము దీరునటు లుపచరించి నమ్రభావము సూచింపఁ, గృత్రిమయంత్రనిర్మాణంబునఁ బ్రవహించు కాలువలవెంట సంచరించుటఁ జూడ చెక్కమునకై మంచి గందుమీను వెదకుటకుఁ జనుదెంచు మన్మథుఁడో యనునట్లు చూపరులకు విభ్రమంబుఁ గొలుపుచుండెను. ఆతఁ డాప్రాంతమున శుభలక్షణలక్షితంబగు నొక్క మహాసరోవరంబుఁ గాంచి తత్ప్రాశస్త్యంబుఁ గొనియాడుచు మోదం బందుచుండె. ఆకాసారంబునఁ దరంగడోలికల నూగుచు నిద్రాసుఖంబుఁ గాంచుచుండిన నొక చక్కని రాజహంసముఁ గాంచెను. తోడనే యారాయంచఁ బట్టఁ గుతూహలాయత్తమానసుండై, యుపాయంబుగఁ బట్టుకొనియెదఁగాక యని యటనుండి మెల్ల మెల్లన నడుగు లిడుచుఁ దటాలున నారాజహంసంబుఁ బాణిద్వయంబునఁ బట్టుకొనియెను.

అంత నయ్యది మేల్కని కంచు గీచిన తెఱంగున నఱచియుఁ బాదంబుల గింజుకొనియు నాసాపుటంబునఁ బాణిపద్మంబుఁ బొడిచియు ననేకవిధంబులఁ బోఁ బ్రయత్నించి చీకాకుఁపడుచుండె. నలుండు దాని శృంగారరేఖావిలాసంబుల కబ్బురపడుచుండ నారాజహంసము మనుష్యభాషణంబుల "నీవిప్రాంతమునఁ దిరుగుచుండుటఁ జూచియు సర్వభూతదయాళుండవగుట నిర్భయంబుగ నిద్రించితి. ఇట్లు నమ్మినఁ బగవారి

నేనియుఁ దమయంతి యుత్తమోత్తములు చెఱుపఁజూతురా?

"చ. ఎఱుఁగనె నీవు ప్రాంతమున నింతట నంతట నున్కి? యింత యే
మఱుదునె! నిన్ను విశ్వజనమాన్యుఁడవం చెద విశ్వసించి యి
త్తఱి సుఖనిద్రఁబొందితి వృథామతి, నెట్టన యాత్మ నమ్మినం
జెఱుపఁ దలంతురే ఘనులు చిత్తమునన్ బగవారి నేనియున్."

నీవు హింసయే ప్రధానముగా నెంచినయెడలఁ గరుణాపాత్రమైన యీ సరోవరహంసంబును వదలి మదాతిరేకంబున విలసిల్లు శత్రురాజుల నిర్దయుండవై సంహరింపుము. ఫలపుష్ప మూల మాత్రంబుననే దేహంబుఁ బోషించుకొనుచు మునులంబోలె జలంబునఁ దపం బాచరించుచున్న వారము. ఇట్టి మావంటి సాధుపతంగములమీఁద దండనీతిఁ బూననగునే. అదియుఁగాక నాతల్లికి నే నొక్కఁడనే పుత్రుండ; నామె కన్నులు గానరాని మూఁడుకాళ్లముసలి. నా భార్య యేమియు నెఱుంగని బేల. నా కేవంక బంధుగులు లేరు. నాయది కడు బీదసంసారము. నాకు సంతానము లేక లేక యిప్పుడే గలిగినది. పసిగందుల జీవితమునకు నేనే యాధారుఁడను. రాజపుంగవా! దయయుంచి నన్నుఁ గావుము; చంపకుము. దీనుఁడనై యిదె యాచించుచుంటి. యాచకులకుఁ గల్పవృక్షముకంటె నీవధికుండవు. వేఱుయోచింపక ప్రాణదానం బొసంగుము" అని యతిదీనంబుగ వేఁడుకొనియెను. "అయ్యో! దైవమా! నీకనుల కేఁ బెద్ద నైతినా? కట్టా! తల్లీ! ముదుసలివై యీ యేకపుత్రశోకంబువహించి యీసంసారసాగరం బెట్టు లీదఁగలదానవు? ప్రాణేశ్వరీ! నీ వీవిరహవేదనా

దవానలంబున నెట్లు ప్రమగ్గదవోఁగదా? సఖులారా! నాయందలి యపారప్రేమంబున నుండు మీర లీవియోగదుఃఖమునం దెట్లు మునింగెదరు? తనయులారా! క్షుత్పిపాసావశంబున నెట్లు దిక్కులేక తల్లడిల్లుచుందురో గదా?" యని నయనాంబువులు జలజల రాల నేడ్చుచుండిన యాహంసంబు నీక్షించి రాజు దయాపరిపూర్ణుండై హస్తద్వయంబును సడలించి నీయిచ్ఛ వచ్చిన చోటికింబొమ్ము సుఖం బుండు మనిపంపెను.

ఆంధ్ర నైషధ సారము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

అట్లు నలునిహస్తంబునుండి విడుపొందిన యారాయంచ నారాయణునివలన సంసారవిముక్తిం బొందిన ద్విజుఁడనిర్వాచనీయంబగు బ్రహ్మానందము బొందుభంగిఁ బరమానందము నందెను. అంత నయ్యది యాతటాకంబున నిలిచి బాంధవులుం జెలులు సుతాదులుఁ జుట్టుకొనియుండఁ జూచి చచ్చి బ్రదికిన వాని చందమున నమేయసంతోషస్వాంతయై నలుని కరస్పర్శంబునఁ గందువాఱిన తనమేనును నోటితో సవరించుకొనుచుఁ, బక్షంబుల విదలించుచు, నాసాపుటంబునఁ గీటముల బాధ నపనయించుచుఁ, దనమేనుఁ దోడియంచల శరీరంబులకు రాయుచు నూర్మిపంక్తుల నుయ్యెలలూగుచుఁ, బద్మమకరందముఁ గ్రోలుచు, నాచుతీవియలగుంపులఁ దాగుకొనుచుఁ, గొంతతడవుఁ గ్రీడించెను. పిమ్మట నాద్విజరాజంబు, శివపూజాసమంచితంబును, రుద్రాక్షమాలికా సమన్వితంబునగు నలుని పాణిపద్మంబుఁ జేరఁ జనుదెంచెను. అమ్మహారాజు చేయిసాచి యామానసహంసంబు గారవించి దాపుననుంచుకొనియె. పిదప నాయంచ నలున కానంద మతిశయించునటుల మృదుమధురభాషణం

బుల నిట్లనియె. "స్వకులజాతంబుల భక్షించు చేఁపలను, నట్టి కార్యంబునే యొనరించు శత్రులను, నిరపకారులైన తృణంబుమెసవు ఘాతుకంబులగు లేళ్లను, రాజవతంసులు వేఁటయందు సంహరించుట ధర్మమని పెద్దలు నుడివిరి. ఇట్టి విషయంబున నీ చేఁ జిక్కిన నన్ను వదలి నా ప్రాణరక్షణం బొనరించిన నీకేమి యుపకారంబుఁ జేయగలవాఁడను? అయిన నీకే నొక్కమేలు సల్పుదుఁగాక. ఎవ్వారికి నయాచితంబుగఁ జెప్పఁబడిన హితంబుఁ ద్రోసివేయఁజనదు. నిఖిలభువనసంస్తూయమానులగు తమబోంట్లకు నావంటి యల్పజ్ఞుఁడు జేయు నుపకార మన నెంత? నామనంబు కృతజ్ఞతంజూపఁ ద్వరపెట్టుచున్నయది. ఈమేలును నామూలంబున నా బ్రహ దేవుఁడే నీకొసంగ నున్నాఁడు. నాయల్పత్వము విచారింపక యికార్యప్రాగల్భ్యముఁ జక్కఁగ బరికించి నా యీ ప్రత్యుపకృతి నంగీకరింపుము. ప్రాణదానం బొసంగిన నీకీమేలు సముచితంబ యగు. సావధానుండవై వినుము.

స్వర్గంబు నేలెడు నింద్రునిపగిది విదర్భయనుదేశముఁ బాలించు శాత్రవభీముఁడగు భీముఁడను సార్థకనామము గల రాజొకండు గలఁడు. అతఁడు దమనుఁడను మునిసత్తముని యొక్క వరంబుచే నొకకన్యాతిలకంబుఁ గాంచెను. ఆకాంత యెనలేని సౌందర్యరాజితయౌట నామెకు దమయంతి యను నామము గల్పనం బొనరించిరి. ఆయమ సుగుణరాసుల వేవ్వేఱ లెక్కించుటకు సరస్వతీ బ్రహ్మాదులకుఁగూడఁ దరంబు గాదు. అట్టులుండ విహంగమునైన నేను వర్ణింపఁ దలఁచుట బొలుఁదు

కొండ సత్తుటయగు. అయినఁ జంద్రునికి నూలుపోగన్నటుల నామెరూపసౌభాగ్యంబునం దేకొలఁదిగనో నభివర్ణించి నాజన్మముఁ దరింపఁ జేసికొనియెదఁగాక. ఆదమయంతియొక్క నీలంపుఁ బెన్నెఱు లింద్రనీలమణుల నపహసించు. ఆమగువ నేత్రముల సౌందర్యము హరిణ చంచలదృష్టులఁ దిరస్కరించు. వదనము పూర్ణచంద్రుని నధఃకరించుచుండు. కనుబొమ లెక్కువెట్టిన విండ్లవగిది నుండు. ఆజవ్వని స్తనద్వయంబు సువర్ణకుంభములఁ బోలియుండు. నడుము బిడికిటఁ బట్టనట కమరియుండు. ఆమె కేశములు యువకుల హృదయంబులను తెల్లంబట్టుట కుపకరించు మన్మథుని వలలా యనునటులఁ జూపరుల మనంబుల నాకర్షించుచుండును. ఆ కలికి యడుగుల బోలఁ దలఁచి పద్మములు నీట నిలిచి సూర్యునిఁగూర్చి తపంబొనర్చుచుండు. ఆ చెలి యూరుయుగ్మసౌందర్యము నందనవనంబునందలి రంభలను సభయందు నాట్యముఁ జేయు రంభయను నప్సరసను దిరస్కరించు. నే ననేకనదీనద కాంతారంబుల విహరించుచు నిట్టి శుభాంగిని భూలోకస్వర్గంబనఁదగు విదర్భయను దేశమునఁ గాంచితి.

"మ. కమలేందీవరషండమండిత లసత్కాసార సేవారతిన్
గమికర్మీకృత నైకనీవృతుఁడనై కంటిన్ విదర్భంబునన్
రమణిం బల్లవపాణిఁ బద్మనయనన్ రాకేందుబింబాననన్
సమపీనస్తని నస్తి నాస్తి విచికిత్సాహేతు శాతోదరిన్."

అట్లు కాంచి భువనమోహిని యగు నీసుందరీమణి ముందు దేవకాంతలు సరిపోలఁజాలరనియు నిట్టి మృదులాంగికిఁ దగిన

వరుండెచ్చట నా ధాత సమకూర్చెనా? యనియు మనంబునఁ జింతించుచుఁ, గొంత తడవాశ్చర్యపడి చూచితి. నామనంబున నీకన్యామణికిఁ దగిన వరుని వెదకెదఁగాక యని తలఁచి యీ లోకంబంతయు నన్వేషించి యామె సౌందర్యవిశేషమునకుఁ జాలిన రాకుమారులు కానుపింపమికిఁ జాలవిచారించి, యియ్యెడ భగవదనుగ్రహంబున నిన్నుఁగాంచితి. ఆసుందరీ సౌభాగ్యరూపంబు నాకిప్పటికిఁ గన్నులఁ గట్టినట్లు కాన్పించుచున్నయది. నీనవమోహనాకారంబుఁ గూడఁ దిలకింప మీ కిరువురకు దాంపత్యమెంతయుఁ దగియుండు. కుచయుగ్మము నందలి రమణీయతారహారముఁ బలెదమయంతిశృంగారము నిన్ను శోభిల్లఁజేయును. తావిలేని పుష్పముంబలెఁ, గోయిలలేని కేళీవనంబుఁబలె, దమయంతితోడి కూటమిలేకున్న నీసౌందర్యము ప్రకాశమానము కాఁజాలదు. కావున నిఖిల భువనవిలాసరమణీమణియైన యాదమయంతికి నిన్నుఁగూర్ప నాకు సామర్థ్యము గలదు. ఆ లేమ నిన్నుఁదక్క నితరుని వరియింపకుండునట్లు నీసద్గుణగణంబులఁ బ్రశంసించెద. నన్నీకార్యంబున నియోగింపుము. యోగ్యులగు వారల సామర్థ్యంబు, గార్యఫలంబునఁ గనుగొనవలయుఁగాని వారు మాటల నుపయోగింపరు." అని స్పష్టముగాఁ బలికెను.

నలుండా యంచ మృదుభాషణంబులకును, సమయోచిత వాక్చాతుర్యంబునకుఁ జాల సంతసించి చిఱునవ్వు మోవియందుదయింప, వికాసవన్ముఖారవిందుండై పాణిపల్లవంబున మేను నిమురుచుఁ, దేనెలొలుకు పలుకుల

నిటులనియె. "విహగరాజమా! నీయాకృతికి, వచోచమత్కృతికి, నీసౌశీల్యంబునకును, సమానంబగు విషయముల నొప్పారు పతంగము నీజగంబు మఱియొందుచోటఁ గాన. అధిక విరహజ్వరముచే బాధఁబడుచున్న నాకు శీతవాయుచందంబున నీవు లభియించితివి. పూర్వజన్మ సుకృతముచేఁ ధననిక్షేపము భాతి నీవు నాకు లభ్యంబైతివి. మానవతీ తిలకంబగు నా నారీశిరోమణిని వేమాఱు బ్రజలెల్ల నుతియించుచుండ విని యాశ్చర్యంబుఁ జెందుచుంటి. నీవిప్పుడివ్విధముగ వచియించుచుంటచే నామె సాక్షాత్కరించినట్టులనే తోఁపించుచున్నయది. నామిత్రుఁడవైన నీవుచూచి వచియించుటచే నాచూడని లోపంబుగలుగఁ బోదు. ఇంతకుఁ బూర్వము నాతొయ్యలి రూపగుణవిశేషంబులు వినుటచే కర్ణరసాయనంబయ్యె. నీవిప్పుడు చక్కఁగ వర్ణింప మన్మథాగ్నికి నాజ్యముఁ బోసినటులయ్యె. ఇఁక నాధైర్యము దూలిపోవుచున్న"దనియె. తదనంతరము దమయంతియందు విరాళిఁ గొన్న యన్నలుండు, సుగంధవాయువు మేనఁ దగులుచుండ సహింపలేనివాఁడై పవనుని నిందించుచుండె. చంద్రుని శీతకరము లుష్ణకరంబులుగాఁ దలఁచి భరింపఁజాలక దూషింపఁగడఁగె. "విహంగపుంగవా! మన్మథబాణంబులు నాపై నతికాఠిన్యంబుగ గ్రుచ్చుకొనుచున్నవి. అబ్బా! యీబాధకుఁ దాళఁజాలను. విరహపారావారంబున మునుంగనున్న నాకు భగవంతుఁడు తెప్పగా నిన్నుఁగల్పించి యిచ్చియున్నాఁడు. పెద్దలు జనోపకారులుగదా! వారలు లోక కల్యాణంబే తమదిగా భావించుచుందురు. నీవీక్షణంబుననే చని యుకార్యంబు

ననుకూలపఱచుకొని రమ్ము. నీవు వచ్చునంతకు నిచ్చోటనే యుండెద. నీగమనవేగంబెంతటిదియో నిప్పుడ చూచెదఁగాక." యని యారాయంచను సాగనంపి యాక్రీడావనసాంద్రతరుచ్ఛాయలయందలి యొకపొదరింటిముఖంబునఁ జంద్రకాంతశిలానిర్మిత వితర్దికాతలంబున నాసీనుఁడై విశ్రమించి విహంగవచనంబుల మనంబునఁ దలపోయుచుండె.

దమయంతికడ కేగుట.

ఆరాజహంస మన్నలుని వీడ్కొని కుండిననగరాభిముఖంబై తీవ్రవేగంబున వనంబులుఁ బురంబులు శైలంబులు నదీనదంబులుఁ బెక్కులు దాఁటి సకలకళల కునికిపట్టును, సకలసంపద్విరాజమానంబును, భీమగాట్పరిపాలితంబు నగు కుండినపురరాజంబుఁ బ్రవేశించి శత్రురాజుల కేరికిని సాధ్యముగాకుండునటు లప్పట్టణంబుఁ జుట్టుకొనియున్న యగాధజలపూరితంబగు నగడ్తను, ఆపురరాజవీధుల సాయంసమయమున మృదురాగయుక్తంబగు కుంకుమపూవు నమ్ము పణ్యశాలలను, ఆరాజభవనాగ్రంబున నటునిటు సుందరముగ మారుతాహతి జలించు విశాల దుకూలపతాకములను, గనుల మిఱుమిట్లుగొలుపు సువర్ణమయంబులగు నవ్వీటి కోటతలుపులను, ఇంక ననేకంబు లగు విచిత్రశోభావైభవంబులఁ దులఁదూగు నప్పురంబు నారాయంచ నేత్రమనోహ్లాదకరంబుగ గాంచెను. అట్లు గాంచి రాజాంతఃపురసమీప శృంగారవనంబున నక్షత్రంబులలోని చందురుఁబలెఁ జెలులమధ్య నాసీనయై విరాజిల్లు నారాజకుమారిం జూచి, యాకాశంబునుండి దిగి భూమిపై

ప్రాలెను. చెలు లాపతంగముం జూచిరి. భీమతనయ యమ్మరాళంబుం బట్టఁదలఁచి నెమ్మదిగ నడుచుచుండ నాపక్షివతంసము క్రమక్రమముగ దాఁటుచుఁ జిక్కకున్న సమయంబునఁ దప్పించుకొనియె. నారాకుమారి, ప్రయత్నించి లభింపకుంటఁ జెలులు కరతాళంబులొనరించి పకపక నవ్వసాఁగిరి. ఆమె "మీచప్పుడులకుఁ బులుఁగుం బెదరఁజేసితిరి; దీన మీ కేమి లాభ మగు"నని యక్కోమలులపైఁ గోపగించె. నచ్చపలాక్షి మార్తాండు ననుసరించు ఛాయాదేవిఁబోలె నామానసహంసంబు న్వెంటఁదవిలి చనుచుండె. చెలికత్తియలు వెనుకకు మఱలిరి. ఆభీమరాజపుత్రి తన ప్రయత్నమును మానక వెంట నరుగుచుండ నాకలహంస యొక్క లతాగారంబునఁ జొచ్చె. అంత నారాజతనయ యలసటఁ బొంది నిరాశావశయై యుండ నయ్యండజయానతో నయ్యండజంబు మనుష్య భాషణంబుల నిటులనియె.

కాంతా! యేలఁ జెలులవదలి నీవొంటిగ నివ్విధిగహనవీధి నేగుదెంచి నాయాసపడియెదవు? నన్నుఁ బట్టుటకు నీవంటి వారికి శక్యమా? పాపము! నేలపై చాలదూర మిటు లేతెంచితివి కదా! కలువకంటీ! నలువవాహనములు మావంశకర్తలు. ఆకాశగంగయందలి బంగరుతామరతూండ్లు మా కాహారములు. చతుర్దశ భువనంబులు మాకు విహారస్థానములు. మధురాక్షర సంయుతంబులగు మామాటలువినుట కమృతాహారులగు దేవతలెంతయుఁ గోరికమై నుందురు. సరస్వతీదేవి ప్రేమంపుఁజిలుక మాకు సహాధ్యాయినియైయుండు. వేదశాస్త్రాది పురాణములెల్ల

మాకుఁ గరతలామలకంబులుగనుండు. ఒకానొకనాఁడు బ్రహ్మదేవుండు వినోదార్థము బయలువెడలి మఱలివచ్చునపు డాతని వాహనంబు లగు మాకులవృద్ధులు శ్రమంబున బడలియుంట జూచి నే నాకార్యంబు నెఱవేర్చి యా చతుర్ముఖునిచేతఁ బారితోషికంబు నందినవాఁడను. నేను దేవతల విహంగమమును. ఇట్టిమేము రజ్జుమాత్రంబులచే గట్టువడువారము కాము. సద్గుణపాశంబున మాత్రము కట్టువడుట తథ్యము. ఏను రాకుమారులతోఁ జెలిమి సేయుచుండుదు. అందు నిషధేశ్వరుండగు నలుండను రాజు నాకుఁ బ్రాణసఖుండు. ఆతనిపై నాకధికప్రేమము కలదు. తొయ్యలీ! వేసవిదినంబుల నాతనికి హాయినిఁ గూర్పఁదలఁచి యాకాశగంగానదియం దేను మజ్జనం బాచరించి, యా శుభ్రశీకరంబులగాలి చల్లనౌట నా ఱెక్కలనెడి వింజామరముల సదా వీచుచుండుదు. సతతంబు శత్రురాజమస్తకంబులఁ దునుమాడుటకై యాతనిచేతులకుఁ దీటలెత్తుచుండు. ఆనలుని బాహుభుజంగము శత్రురాజులప్రాణవాయువుల సదా భక్షించుచుండు. ఆశూరవతంసుని బాహుపరాక్రమము వర్ణింప బ్రహ్మకులకైన నలవికాదు. చంపకగంధీ! నలుని రూపసుగుణవైభవంబుల విని దేవవేశ్యయగు రంభ యిభ్భూమికి రా నుపాయంబుఁ గనుపింపమిఁ దన్నామధారియగు నలకూబరుఁడను వానితోఁ గూడి సంతసించుచున్నది. ఆతని నామధారణమాత్రంబున నాయప్సరస మఱింత సంతసపడుచుండ నలుసినే నీవు కూఁడుభాగ్యము సంగతి వేఱఁ జెప్పనేల? నే నారాజేంద్రుని చెంత మిక్కిలిచనవుగ వర్తించు

చుండుదు. ఏను కామశాస్త్రగ్రంథములన్నింటిఁ జూచియుంటి. ఆమర్మంబులెల్ల నాకడ దాఁగఁబోవు. సాధారణంబుగ నన్యోన్య దాంపత్యంబునకు నా యోపినంతకు సాయపడుచుండుదు. అంతఃపురస్త్రీల కందమగు మందగమనంబులే నేర్పుచుండుదు. నన్ను సామాన్యపతంగముగాఁ దలంపకుము. సుందరాంగీ! యేను వనితాజనంబుల మన్మథ వ్యాపారసంబంధములగు రహస్యంబు లొరులు కెఱుకపడకుండ నేర్పున సఫలంబుగావించుచుండెద. సకలశాస్త్రపారంగతుఁడ నైననేను సామాన్యుండను గాను. నీ కేవిషయంబుననేనిఁ గార్యంబుండిన నన్ను సహాయంబుగఁ గొనుము. ఈశరీరము పరోపకారమునకై కదా జన్మించినది. అప్పరమేష్ఠిశిల్పచాతుర్యంబు, లక్ష్మీనారాయణులఁ బోలెఁ, బార్వతీపరమేశ్వరులఁబోలె మీయిద్దర దాంపత్యముచేఁ బ్రకాశమానం బగుఁగాక! నిశ్చయముగఁ జెప్పుచున్నాను. మానినీశిరోమణి వగు నీవు నలుని పాణిగ్రహణం బొనరింప నెంతయు నర్హురాలవు. మృదులంబు లగు మల్లెమొగ్గలఁ గఠినమగు దర్భలత్రాటితోఁ గూర్చుటకుఁ దగనివిధంబున, భువనమోహినివగు నిన్ను వరియింప నలుండుఁ దక్క నితరుం డనర్హుండు. మీ రూపగుణసౌందర్యముల కొకరికొకరు తీసిపోవని మీ దాంపత్యము పరమానందముం గూర్చు. నేనొకనాఁడు బ్రహ్మదేవుని రథములాగుచు నాతని, భూమియందు మిగులఁ గీర్తిప్రతాపముల గడియించుచుండిన నిషధనాథుని కే సతీరత్నమును మనోహారిణిగా నొనరించి యుంటివని యడిగితి. అంత నందుల కాతఁ డేదియో చెప్పుచుండెఁ గాని రథచక్రనినాదం

బున నంతబాగుగ వినఁబడినది కాదు. ఐన నామాటల సందర్భముఁ బట్టి విచారింప నీవని చెప్పినట్లే నాకు స్ఫురించుచున్నయది.

"చ. అడిగితి నొక్కనాఁడు కమలాసను తేరికి వారువంబనై
నడుచుచు 'నుర్విలో నిషధనాథుని కెవ్వతె యొక్కొ భార్యయ
య్యెడు?' నని; చక్రఘోషమున నించుక యించుకగాని, యంత యే
ర్పడ విననైతి; నీవనుచుఁ బల్కిన చందము దోఁచె మానినీ."

వేయేల? నిశ్చయముగ నలునకు నీకుఁ గూటమి జరిగితీరును. అవ్విధాత యెపుడో యన నేల? రెండుమూఁడు దినంబులలోనే మీహృదయంబుల నేకముఁ జేయఁగలఁడు. అట్లుగానిచో, నననుకూలదాంపత్యము సంఘటించి లోకనింద నాతఁడు భరియింపఁ జాలఁడు. జనాపవాదము నొందుట దేవతలకేనియుఁ దగని కార్యము అని విహంగవతంసంబు వచియింప విని ముహూర్తమాత్రంబు మనంబున విచారించి యాశకుంతవల్లభునితో దమయంతి యిట్లనియె.

"పక్షిరాజా! బాల్యచాపలమున నిన్నుఁ బట్టఁజూచుట మూలముగ మిగుల నాయాసపెట్టితి. అయ్యది నాతప్పు; దయం బూని నన్ను మన్నింపుము. తెలియమిఁ జేసిన నేరము గొప్పవారలు క్షమించుట సహజము. నీ రూపసౌహార్దసంభాషణాదికంబులు సాటిలేనివి. నీవు నిండుచందురుఁబోలె నేత్రానందకరుండవై హృదయాహ్లాదముం గూర్చుచున్నావు. విహంగపుంగవా! నాకోరికను లజ్జాభరంబున వెలువరింపఁజాలకున్నాను. రాజచంద్రుని పాణిగ్రహణం బొనరించు తలంపు

గలదు. ఇయ్యది యందనిమ్రాకులఁ బండ్లుగోయఁ దలంచుట వంటిది కాదె? బాల్యచాపలంబున బేలనై యున్నదానను. నా యీకోరిక నితరులకు వచియింపఁజాలకుంటి. నీవ కరుణింపు" మని ప్రార్థించెను. అంత నాయంచ, మనంబున విచారించి "బింబాధరీ! ఉత్తముండగు చంద్రుని గరగ్రహణం బొనరించుట మూలముగాఁ జేసి, నీ పలికిన సుభాషితంబులకు భావమెయ్యది? అయ్యర్థము నావీనులం బ్రవేశింప నర్హంబు గాదె? నేను విహంగమజాతి నైయుండియు బ్రహ్మదేవుని పాదంబులాన వచియింపుచుంటి. నేను జన్మించినది మొదలు నేఁటి వఱకు నసత్యంబుఁ బలికియెఱుంగ. నెఱింగిన సత్యంబునే వచియింతు. వచియించిన నెంతటి కార్యంబు నేనియు సాధించి తీరుదు. ఈ ధాత్రీమండలంబున నీకెయ్యది వాంఛించిన నద్దాని నీముంగల నుంచుదు. మన్మథాకారులైన రాకుమారులెల్లరు నాకుఁ జిరపరిచితులు. అందు నిషధేంద్రుండు నన్నుఁ బ్రాణంబుగాఁ జూచుకొనుచుండు. అన్నలుండు నీపాణిగ్రహణం బొనరింప నర్హుండు. ఆతనిని గూర్చుటకు నేన చాలియుందుదు. నీవు చిన్నదానవు. తండ్రి మున్నగువారల యాజ్ఞయందు మెలఁగఁగలదానవు. నీకడఁ గార్యనిర్ణయముఁ జేయు సామర్థ్యము లేదు. అమ్మహామహుఁడు రాజలోకచూడామణియగు నిషధాధిపుఁడు; నేను సురజ్యేష్ఠుండగు నలువవాహనంబను. డోలాందోళితమగు నీమానసాభిప్రాయంబును నమ్మి యేనెట్లాచరింతు? మొదల నీవ యంగీకరించి పిమ్మట మఱియొక లాగైనఁ బెద్దల సమక్షమునఁ దిరుగుచుండు నేను ప్రాణస్నేహితునివట్టులఁ దల

నెత్తుకొని సంచరింపఁజాల. నీయుద్దేశ మీ సమయంబున నిట్టులున్నది. ఇఁక ముం దెట్లుండఁగలదో యెవరు నిర్ణయింపఁగలుగుదురు. నిశ్చయం బిట్టిదని యెఱుంగలేము. బాలికల చిత్తము లతిచంచలములు. సందేహాస్పదం బైన నీ యభిప్రాయంబు నమ్మి యీకార్యంబున వర్తింప నంగీకరింపను. కాని మఱియొక కార్యంబు సాధింప నన్నుఁ బంపుము. సాధ్యంబుగాని దానినిగూడ సఫలంబుఁ జేసికొనివచ్చెద" నని పలికిన యా పతంగ పుంగవునకు రాకుమారి యిట్లనియె.

దూత్యసిద్ధి.

నేను నిషధరాజు నొల్లక యన్యుని వరియించిన యెడల యామినీసతి చంద్రునిమాని వేఱొకరుని వరియించు. సూర్యుండుఁ గ్రమంబుఁ దప్పి నడుచు. పద్మినీమానసానంద మినునివలనఁ గాక యన్యునివలన లభ్యంబగునే? ఇఁక నీసందేహము విడువుము. నామాట నమ్ముము. నలునిఁదప్ప నితరులఁ బాణిగ్రహణం బొనరింపను. ఇయ్యది వేదవాక్యముగ వచియించుచున్నాను. ఒకవేళ నాతండ్రి నలుని కొసంగక యన్యున కీయఁదలంచిన యెడల వీతిహోత్రు బ్రార్థించి యీమేను నాతనికి నాహుతిగ నొసంగి రాఁగల జన్మంబుననైన నలుఁ జేరెద. నీదయయుండిన నా రాజచంద్రునకు సేవకురాలనయి నాజన్మంబు సఫలంబుఁ జేసికొందు. నాసకలావయవంబుల నాతని సేవకై యే నుపయోగించెద. ఆమహాధీమంతునికన్నఁ జింతామణి కామధేనువులుసైతము నాకుఁ బ్రియంబులు కాఁజాలవు. వేయుమాట

కేల? నా కాతఁడే యనన్యమగు పెన్నిధానము. విహంగపుంగవా! నీ వాతని యుదారగుణాతిశయంబుల వర్ణింప వీనులవిందుగా వింటి. నిరంతరమోహావేశము హృదయంబున గాంచితి. ఇంతయేల? ఈమేనాతనిదే యాటసత్యము. ఓ సదయహృదయా! నన్ను నలరాజేంద్రునిఁ గూర్చి నా ప్రాణంబు రక్షింపుము. ఆశ్రిత సంరక్షణంబుఁ బూని పరమపుణ్యంబు నందుము. వృథాసందేహముల వహించి యేల కాలహరణం బొనరించెదవు? మోహసముద్రంబున మునుంగుచున్న నన్ను దెప్పవై తేలించి నలరాజతీరంబునకుఁ జేర్పుము. ధర్మాత్ములు స్వల్పమగు గవ్వయేని యొసంగినమాత్రముననే యెంతయు గృతజ్ఞతఁ జూపుచుందురు. ప్రపంచవ్యవహార మిట్టులుండఁ బ్రాణనాథుని గూర్చి మత్ప్రాణంబు రక్షించు నీకేవిధిఁ గృతజ్ఞతఁ జూపవలయునో యూహింపఁజాలకున్నాను. రతీమన్మథులపై నొట్టు నిడుకొని వచియించుచున్నదానను. దేవేంద్రాదుల నేనియుఁ దిరస్కరించి యానృపాలతిలకంబు నుద్వాహంబగుదానను. అమ్మనోహరుం డంతఃపురకాంతాజనంబుల ప్రోలనున్నపుడు నావిషయంబు నెత్తకుము. లేనిచో నుదకపానం బొనరించిన పిమ్మట నిర్మలవారి లభించినను పయోగింపని భాతియ యగు. రోషపూరితస్వాంతుండై యున్నపుడు నాయవస్థను వినుపింపకు. పిలయనఁ బైత్యదోషాన్వితంబగు నాలుకకుఁ బంచదార యేనియు విషతుల్యంబగు. విశేషకార్యాలోచనపరుండై యున్న సమయమున నావృత్తాంతము వచియింపకుము. అవమానంబున కయ్యది కారణంబుగ నుండు. ద్విజరా

జమా! సరసవచోరచనాధురీణుండవు. కార్యాచరణసమయాసమయంబుల గుర్తెఱింగి ఫలంబునందువాఁడవు నగు నీకు నేను వేఱఁ జెప్పవలయున దేమికలదు? ఉచితంబగురీతి మెలగుమని యా రాకుమారి మదనోన్మాదంబున లజ్జావిదూరయై ప్రౌఢవచనంబులఁ బలికి వేగంబ బయలువెడలుమని త్వరపెట్టసాగెను.

అప్పరమహంసంబు, భీమపుత్రి నలునిపై మదనానురాగంబు వహించినదిగా నెఱింగి యించుక లేనగవుం దాల్చెను. “నారీమణీ! మిమ్ములఁ గూర్చుటకు మదనుండు దూత్యంబు సేయు. నలువ సమరూపవంతులగు దంపతులఁ గూర్చుటకు సంసిద్ధముగ నుండియున్నాఁడు. నిన్నుఁ గూడి యానిషధేంద్రుఁడు సకలసంతోషంబులఁ దులఁదూగుచుండఁ బార్వతీపరమేశ్వరులవలెఁ జెన్నారు మిమ్ముల నేత్రానందముగ జూచి సంతసించెద. నీకు మారాజు పైఁగలకూర్మిని దాఁచకఁ జెప్పితివి. ఆరాజచంద్రుండు నీయందు ప్రేమగలిగియున్నవాడు. ఆతఁడును నీపై మోహావేశంబున నిడుదయూర్పుల నిగిడించుచున్నవాఁడు. ఇట్టి మీయిరువుర చందములఁ జూడ విచిత్రతమంబుగ నుండియున్నయది. అమ్మహాశయుండు, హంసతూలికాతల్పంబున మేనువాల్చి కన్నుమూయుటతోడనే నీవాతని నేత్రపద్మములఁ జుంబనముఁ జేయుచుందువు. స్వప్నంబునఁ గానుపించి ప్రత్యక్షముగ నీవు లభింపకుంటచే నీమీఁది మోహావేశంబున నిన్ను మహాతురతంజూడ నభిలషించుచున్నాఁడు అప్పురుషోత్తముండు సదా నీచిత్తరువు నెదుటనుంచుకొని

చూచిచూచి నేత్రంబుల నానందబాష్పంబుల వర్షింపజేయు. వేడినిట్టూర్పుల స్పర్శంబున యధరంబు పాండిమమయ్యె. అకారణభయంబును బ్రతివచనంబొసంగమియుఁ గలిగి మదనవేదనావశుండై మూర్ఛం దేరుచున్నవాఁడు. అట్టిమన్మథబాధాపరుండై యతండు పంప నిదె వచ్చితి. నీమనంబునంగల కోరికయు నెఱింగితి. ధీరుండైన యన్నలునంతటివానిఁ గామాతురునిఁగాఁ జేసితివి. ఇఁక నీయదృష్ట మేమని పొగడుదు. చంద్రుండుఁ జంద్రికయుంబోలె పుష్పంబుఁ దావియుఁబోలె యవినాభావసంబంధమున మీరలిరువు రన్యోన్యప్రేమానుబంధంబున ధన్యతములయ్యెదరుగాక. భవదీయ కేళీవనతరుసంఘంబులనుండి పవనుండు విరులవానఁ గురియించుచుండ నానావిధశృంగారబంధంబులం దేలుచు నానందంబున నుండుదురుగాత. ఇదె నీచెలులిట కేతెంచుచున్నవారలు. మన యీరహస్యవిషయంబు లొరుల కెరుకపడకుండనుండవలయు. నన్నుఁబంపుము. పోయివచ్చెద"నని యంగీకారముఁబడసి యారాజహంసంబు తారావీథిని నిషధపురాభిముఖమై చనుచుండ, రాజకుమారి వీక్షణంబులు కొంతవఱకు సాఁగనంపి బాష్పధారా ప్రవాహంబునఁ దాఁటలేక యంతఁ దిరిగివచ్చె.

హంససందేశార్థమై యశోకతరుచ్ఛాయఁగల చంద్రకాంత శిలావేదికయం దాసీనుఁడైయున్న నిషధరాజుం జేరి, తనపోయి వచ్చిన సమస్తవృత్తాంతంబు నెఱింగింప, సంతోషస్వాంతుడై, నీరూపంబునకు, నీమాటల చాతుర్యంబుఁ గార్యఘటనాసామర్థ్యంబు నెంతయు మెఱుంగిడుచున్న యవి. చెలుల

కెఱుకపడకుండ రాజాంతఃపురంబు ప్రవేశించి రాజపుత్రియగు దమయంతియొక్క యభిప్రాయంబిదియని నిమిషమాత్రంబునఁ దెలిపిన నీయద్భుతశక్తిఁ గొనియాడఁదగునని పలువిధంబుల భాషించుచు నయ్యానందవృత్తాంతము నేమేమని బహుపర్యాయంబు లారాయంచచేఁ జెప్పించుచు, హృదయంబున నమేయానందమనుభవించుచుఁ, గరపల్లవంబుల నాకలహంస మేనునిమురుచుండ, నన్నరేంద్రుఁ గన్గొని యావిహంగపుంగవుండు, "కార్యంబు సానుకూలంబయ్యె. నేను బ్రహ్మదేవుని సేవింపఁ బోవలయు"నని సముచితప్రకారంబున నానలుని వీడుకోలువడసి, సత్యలోకంబునకరిగె. సద్విజుల యాచితవాంఛాఫల సంఘటనములుఁగదా! నిషధేంద్రుం డాత్మఁగల సంతసంబు బహిరంగపఱుపక యావనంబునుండి వెలువడి తనకై వేచియున్న పరివారజనంబుఁ గలిసికొని స్వపురంబునకుఁ జనియె. అట్లుచని దమయంతీ వియోగవేదనాదోదూయమానమానసుఁడగుచుఁ గాలంబు నతికష్టంబుగఁ గడపుచుండె.

దమయంతి విరహము.

అటఁ, గుండినపురంబున నారాజహంస మేగినప్పటినుండియు దమయంతి సదానలధ్యానమునే సేయుచు నాతని సుగుణంబులనే స్మరించుచు, విరహబాధ నొందుచుండెను. అందుచే నామెయెంతయు డస్సి యుండెను. ఆజవ్వని వదనంబున మందహాసాంకురములు గానుపింపవయ్యె. క్రేఁగంటి ప్రసారమిప్పుడు ముందునకేనియుఁ దోఁపించుటలేదు. మదన

సంతాపాగ్నిచే నామె మేను గ్రాఁగిపోవుచుంటఁ జందనాదుల మైపూఁతలు బుడగలు దాల్చుచుండెను. ఆకోమలికలంకారములుగ నొనరింపఁబడిన మృణాళనాళములనుండి నురుగు లుద్భవించుచుండెను. మారావస్థాతిశయంబున నామె మేను కృశించిపోవుచుండెను. ఆచారుగాత్రి రేయింబవళులు నల ధ్యానాతిరేకంబున నల్లెడల నలరూపంబునే కాంచుచున్నటుల భ్రాంతినొందుచుండెను. ఆమెకుఁ జెలులు శిశిరోపచారంబుల జేయఁదలఁచి ప్రోవులుగఁ గూర్చుచున్న కర్పూరపురాసులఁ దామరతూండ్లు, గాంచితన్ను నేచుటకై గవాక్షమార్గంబుల నుండి యేతెంచిన చంద్రికా సమూహంబని భయమొందుచుండె. అవ్వనితాలలామ వక్షంబున శీతలత్వమునకై యుంచిన లేఁజిగురుటాకు లంతలోనె వాడిపోయె. ఇట్లు కేళీసౌధాగ్రంబు నంగల చంద్రకాంత శిలాతల్పంబున ననేక శిశిరోపచారంబులొనర్చుచుండినఁ బ్రయోజనంబుఁ గలుగక తాపజ్వరంబుచే నెంతయో బాధపడి దినంబులు గడుపుచు సఖులుతన పార్శ్వంబునఁ జేరియుండ నొక నాఁటిరాత్రి నిందుచందురుఁజూచి దమయంతి యిట్లులనియె. చంద్రా! సముద్ర మథనకాలంబునఁ గవ్వముగా నుండిన మందరపర్వతము దాఁకి నీవు మరణింపఁగూడదా? రాహువు నిన్నుభక్షించియు జీర్ణముఁజేసికొనఁ గూడదా? శంకరుఁడు గరళంబు భక్షించునప్పుడు తత్తుల్యుండవగు నిన్నుఁగూడ మ్రింగఁజనదా? కృష్ణపక్షంబను మృత్యుదేవతి నీరూపంబు లేకుండ నాశంబుసేయరాదా? లేక యగస్త్యుండు మున్ను

సప్తసాగరంబుల నాపోశనంబొనరించునపుడు నిన్నుఁగూడ మ్రింగెగదా! అటులయ్యు నాసముద్రంబులభాతి వదలక తన జఠరాగ్ని యందాహుతినొనరింపఁగూడదా? అటులయిననింతటి చేటుచేకూఱక విరహిజనులు సుఖంబుగనుండు వారలుగదా. అయ్యో! దైవవిధియిట్టులుండ నీవెటులమడియుదువు? నీకీజన ఘోష యేల? ఇంక నీదుండగీఁడుతనముమానుము. తారాధిపా! నీవుశంకరుని శిరోభూషణంబవు. క్షీరసముద్రంబునకుఁ బ్రేమంపుఁగుమారుండవు. కామధేనువుఁ, గల్పవృక్షముఁ, గౌస్తుభము, లక్ష్మియు, నమృతంబు, నైరావతంబాదియగు వారల కీవు సహజన్ముండవు. ఇట్టి నీకుఁ బాంధజన సంహారంబు ధర్మమే? వంశగౌరవంబేనియుఁ గాపాడుకొనవలదా? పుష్పబాణునిఁ గూడి విరహిజనమారణంబునకు సాయంబొనరింపకుము పాపంబున కొడిఁగట్టకుము.

మన్మథా! మధుకైటభాంతకుఁడగు నా నారాయణునకు, సర్వసంపత్ప్రదయగు లక్ష్మీదేవికి, నే దుర్మహూర్తంబున జననంబుఁ గాంచితివో కదా! ఆ నలువ నీ దుర్మార్గ మెఱింగియే నీకు బాణంబులు పుష్పంబులుగా నొనరించె. అవియు నధికంబుగఁగాక యైదింటినే సమకూర్చెను. ఆపుష్ప బాణంబులచేతనే యొనరించిన విరహవధూవధ పాతకంబే, యీశ్వరుని మూఁడవకంటి మూలంబున నీ రూపంబును దహించె. అటు లనంగుఁడవయ్యుఁ లోకంబుల భస్మీపటలంబుఁ జేయుచుంటివి. ఈ జగంబు నీముందు బొత్తిగఁ దాళునటుల లేదు. నీకుఁ జంద్రుడు దోడుగాఁగ మాఱుమొగంబు వెట్టు

కొని యెట్లో తప్పించుకొనవచ్చు, గాని జముదెసనుండి యేతెంచు నీ మలయమారుతము నీకు సాయపడు నీసమయమునఁ దాళుకొనుట బహుదుర్ఘటముగానున్నది. అని బలువిధంబుల మన్మథదూషణం బొనరించుచుండ, లీలోద్యానంబున లేమావిచిగురులఁ గడుపారమెసవి కషాయిత గాత్రంబునఁ గూయు కోకిల కుహూకారంబు చెవులం బడుటతోడనే తాపజ్వరాతిరేకయై గుండె తల్లడమంద నామృదులగాత్రి, మూర్ఛనందెను. అంత

ఉ. గొజ్జఁగ నీరుసల్లె నొకకోమలి, ద్రిప్పె లతాంగి యొర్తులా
మజ్జకతాలవృంత, మొకమానిని చందన కర్దమంబునన్
మజ్జనమాచరించెఁ గుచమండలి, నొక్కవధూటి యెంతయుం
బుజ్జన మొప్పఁ బాదములఁ బుప్పొడియొత్తె విదర్భకన్యకున్. ”

మఱియు నా దమయంతికిఁ గాంతలందఱు విచారగ్రస్తలై, తామరతూండ్లఁ గప్రంపురాసుల రంభాదళంబులఁ బన్నీరంబు మొదలగు నానావిధ శీతలోపకరణంబులచే శిశిరోపచారంబులఁ జేయుచు నాతురతనందు సఖీజనంబుల కలకలంబులను విని, దేవీసహితుండై యేతెంచి భీమభూపాలుం డిదియేమి కోలాహలంబని యడుగఁ జెలికత్తియలు కూఁతుమన్మథావస్థావిశేషంబులఁ దెలుప, భీమరాజు దమయంతీ స్వయంవరంబును భూమండలంబంతటను జాట నాజ్ఞాపించె. తదాజ్ఞను సప్తసాగరపరీవృతంబగు భూమండలమం దంతటను దమయంతీ స్వయంవర వృత్తాంతము చాటఁబడియెను.

ఆంధ్రనైషధసారము.

తృతీయాశ్వాసము.

పిమ్మట నొకానొకదినంబున నిఖిల భువన వృత్తాంతవేదియు, సమస్తశాస్త్ర ప్రవీణుండును నిరంతర భగవధ్ధ్యానాసక్తహృదయుండునునగు నారదుండు, బాలసఖుండగు పర్వతుండు వెంటరాఁగ బ్రహ్మాది సురలచే నిరంతర వందనంబులఁగొను పాకశాసనుఁ జూడఁ గోరి విలాసంబుగఁ బాణిపల్లవ నఖరాగ్రంబులఁ దంబుర మీటుచు, విశ్వమోహనంబగు గానం బొనరించుచు, నాకాశమార్గంబున విమానమధిరోహింపక యోగవిద్యాబలంబు చేయూతఁగాఁగ నరిగి స్వర్గలోకంబుఁ జేరి, సకలసుర సంఘంబులు సేవించుచుండ నిండుపేరోలగంబున్న పురందరు సన్నిధి కేతెంచి, యాశీర్వాద మొనరించెను. అంత నా దేవేంద్రుండు సముచిత సత్కారంబుల నొనరించి యిష్టగోష్ఠి వినోదంబులఁ గొంత ప్రొద్దుఁగడపి, ప్రసంగవశంబున నారదుంజూచి "మునితిలకా! మీ కన్నిలోకంబుల వృత్తాంతంబులు హృదయైకవేద్యములు. పూర్వముబోలె నిప్పుడు భూలోకమునుండి రాజశ్రేష్ఠులు

స్వర్గంబునకు వచ్చుచుండుటలేదు. కారణంబేమి? సమర రంగంబుల గ్రీడించు వీరనృపాలురు భూమండలంబున లేరు కాఁబోలు! మా గృహంబు లతిథులు రామిఁ గళాహీనంబై యున్నయది. అవ్వీరకంఠంబులఁ బుష్పమాలికల సమ్మోదంబున ధరింపఁజేయఁ దలచు దివిజవేశ్య లూఱకయ సంచరించుచున్నవారలు. రాజకంఠీరవంబులకు సమర రంగంబుల విజయలక్ష్మిని గైదండ యొసంగుట యొండు లేక స్వర్గంబున రంభాసంభోగ మొండు గాక యితరంబు గలదె? అనఘా! వీరవతంసులగు నతిథులు రామి నా హృదయము ఖేదమొందుచున్నయది. సంపదలు గలిగినంతులకొరుల కుపయోగింపక, స్వార్థంబుగ వినియోగించినయెడఁ బూర్వపుణ్యంబు వ్యయంబగు. అట్లుగాక యా ధనంబును యుక్తాయుక్తము లెఱింగి యర్థుల కర్పణంబొనర్చిన సుకృత శుభంబుల గడియింపఁగలఁడు. నాకిపు డతిథి పూజాలోపంబున సుకృతంబు లన్నియు వ్యర్థమై పోవుచున్నవి. కావున రాజవతంసంబులు నాకంబునకు రాకుండుటకుఁ గారణంబు దయామయుండవై విదితపఱచు" మని వచియించి యూఱకున్న నారదుఁడాతని సౌశీల్యంబునకు మదిసంతసించుచు నిట్లనియె. సురరాజా! అతిథిసత్కార వాంఛారతంబులగు నీవాక్యంబు లెంతయు నాకు సంతసంబుఁ గలిగించినవి. సర్వకాలము నవిచ్ఛిన్నముగాఁ ద్రిభువనంబుల నేలుదువుగాత. నీ సంశయంబునకుఁ గారణంబు చెప్పెద వినుము.

"మహీమండలంబున విదర్భదేశము నేలెడి భీమరాజునకు

దమయంతియను నొకకన్యాలలామంబు గలదు. ఆ కోమలియనన్యరూపవిశేషంబునఁ ద్రిభువనాభిరామంబై సకలసద్గుణగణవిరాజమానంబై యందంబున మీఱియుండ నామె నుద్వాహంబుఁగాఁ దలచి రాజులెల్లరు యుద్ధంబులుమాని తదేక వాంఛాసక్తులై యుండిరి మదనుని యౌవనోదయభాగ్య నిధానంబగు సమ్మానవతి యొకరాకుమారునిపై మనంబు కరంబనురాగంబున నిలిపియున్నదఁట. అట్టిపుణ్యాత్ముండగు రాజాత్మజుండెవ్వరని యడుగఁదలఁచితేని యాప్రశ్నంబు మానుము. నాకును నావృత్తాంతము గోచరించినదికాదు. ఆదమయంతి ప్రియసఖీజనంబులకు నయితము నా రాజనామంబు తెలిసినదికాదు. విరహాభరంబున వెలవెలఁ బాఱుచుఁ గాంతిహీనంబులుగనుండు నామె యంగకంబులఁబట్టి యేరిపైననో బద్ధానురాగయై యుండినటు లూహించి దమయంతీ స్వయంవర వృత్తాంతమేఁ బది కోటుల యోజనంబులవైశాల్యంబుగల యాభూమండల మంతటఁ జాటఁబంపఁబడియెను. నాఁటనుండియు రాజపుంగవులు యుద్ధంబులుమాని, స్వయంవరాగమన మానసులై యున్నవారలు; ఆరాకుమారి బాల్యంబువదలి యౌవనోదయమైనది మొదలు పువ్వనారాచుండు రాజకుమారులపైవిడువక వేటాడుచున్నవాఁడు. అదికారణంబుగ యుద్ధంబు లేకునికి నాకుపవాసంబులు మెండగుచున్నవి. నీకును రాక్షసులకేనియు, యుద్ధసంరంభంబులు జరుగునేమో? యదిచూచి నాకడుపునిండించుకొనియెదఁగాకయను నాసతో నీచెంతకరుగుదెంచితి" నన నందులకుఁ బురందరుండు, దరహాసంబొనర్చి "నాకెల్లవిధంబుల

సహకారియై శ్రీమన్నారాయణుండు మంత్రిత్వమువహించి సర్వ వ్యవహారంబుల నిర్వర్తించుచుండ, నేను నెమ్మదిగ రాజ్యము బరిపాలించుచుంటి. ఇప్పుడేమియు స్వర్గంబున రణప్రశంస లేదు. నామమాత్రంబుగ వజ్రాయుధంబు నాహస్తంబున నుండునదియేకాని, యెంతయు నా దానవాంతకుని యాజ్ఞామాత్రంబున నీ దేవలోక సామ్రాజ్యంబును సదా సంరక్షించుచుండును" ననఁ గలహాశనుం డగు నారదుండు కయ్యంబు లేమి నిట్టూర్పు నిగిడించి యివ్విధముగా ననియె. "నా కెప్పుడును స్థిరముగా నొక తావుననుండు నాచారము లేదు. నిన్నుఁ జూచితి. నాకు నాకంబున నుపకారంబు కలిగినదికాదు. నన్నుఁ బంపుము. భూలోకంబునకేఁగెద. అచటనైన దమయంతీ స్వయంవర సమయంబున నేనియు రాజులకు మాత్సర్యంబుగలిగి సంగ్రామంబొనరింప, నా కాహారంబు లభియించునేమో" యని సముచిత ప్రకారంబున దేవేంద్రునివలన సెలవుఁ గైకొని నారదపర్వతులా స్వర్గంబునుండి యరిగిరి.

ఇంద్రుండు నారదమహాముని వచనంబులవలనఁ బ్రమోద మానసుండై దమయంతిపై మరులుఁగొని స్వయంవరంబునకేగ నుద్యుక్తుండయ్యె. అయ్యదివిని రంభోర్వశీ మేనకాది దేవవేశ్యలు విచారగ్రస్తలై ప్రాణత్యాగముం జేయ నంసిద్ధులగుచుండిరి. ఆ పురందరుతోడ, యమ వరుణాగ్ని దేవతలు బయలువెడలి ముందుగ దేవకాంతలచే దమయంతి కనర్ఘ మణిసముదాయంబును, మందార కుసుమంబులు

మొదలుగాఁగల మనోహర వస్తు సంచయంబును గానుకలుగ నంపిరి. ఆ దేవతా చతుష్టయంబు కాంచన విమాన మధిరోహించి, యాకాశ గంగాతోయ శీకరంబులఁ గైకొని యేతెంచు మందానిలం బాయాసం బపనయింప, ధరాస్థలిం జేరునెడ, మేఘ గంభీర గర్జానినాదంబుఁ బలె మహాధ్వనితో నేతెంచు రథంబుఁగాంచిరి. ఆ స్యందనంబున మోహనాకారుండు యోధాగ్రగణ్యుండునగు రాజశ్రేష్ఠుని జూచి యాతని రూపరేఖాపరాక్రమాదికంబుల కీసువహించి మనము విన్న శుభలక్షణంబులన్నియు నీతనికి సరిపోలుటఁ జూడ నీతండే నిషధ రాజని, యొకరులకొకరు నిశ్చయమనుచు సంభాషించుకొనసాగిరి. అవ్వీరుండు కనక విమానంబునఁగూర్చుండియున్న యా దేవతా చతుష్టయంబుఁజూచి యాశ్చర్యమగ్న మానసుండై తేరుడిగ్గి, వారల సమీపించి దేవేంద్రాదులకు భక్తిపూర్వకంబుగ వందనంబాచరించి కరద్వయంబుమోడ్చి, దాపున నిలిచియుండె. అద్దేవతలును వాని సౌందర్యవినయాదివిశేషంబుల కబ్బురపడుచు నీతనిఁగని దమయంతి తమ్ము వరియించుటయసంభవమని యొకరి మొగంబు లొకరు నిరాశావశులై యాతనిఁ జూచుకొనసాగిరి. మాయోపాయధురీణుండగు బిడౌజుం డారాజకుమారునితో వాత్సల్యపూర్వకంబుగ నిట్లు లనియె. "అన్నా! నీ వెవ్వరి కుమారుండవు? నా ప్రియమిత్రుండగు వీరసేనుని రూపరేఖావిలాసంబులు నీయెడఁదోఁపించుచున్నందుననిషధాధినాథుండవగు నలుండవని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. నీకుఁ గుశలంబే

కదా! ఎయ్యెడనుండి యెటకేగుచుంటివి? నీశుభచారిత్రమును మేము కర్ణరసాయనంబుగ సదావినుచుందుము. నీవు మమ్ముల నందఱ నెఱుంగుదో లేదో? ఎఱుంగకున్న వినుపించెద వినుమని వ్రేలితోఁజూపుచు, నీతఁడు యమధర్మరాజీతఁ డగ్నిహోత్రుం డీతఁడు వరుణుండేను దేవేంద్రుఁడ. వేయిమాట లేల? మేము నిన్నొకవిషయంబున యాచింపవచ్చితిమి. కాన మమ్ముల నాదరింపుము. ముహూర్తమాత్రంబ ప్రయాణాయాసంబుఁ బాపికొని కార్యంబుఁ దెలిపెద" ననియూఱకుండె.

అంత నా ధరణీపతి యర్థుల మను మాట చెవి సోకి నంతనే యధికానందమునంది "దేవతల కసాధ్యం బగు పదార్థ మెట్లు నావలన లభియింపఁగలుగు? నాప్రాణంబు నేని వార లడిగినయెడ నొసంగెదఁగాక. దేవేంద్రునంతటివాఁడు యాచింప వచ్చిన నేమియొసంగి సంతోషపెట్టఁగలుగుదు? నాకు నా ప్రాణంబుకంటె భీమరాజ కుమారిపై నెక్కువ నిక్కంపు మక్కువగలదు. ఈదేవత లాదమయంతిం గోరినను వేగంబ యిచ్చి సంతోషమందుదు. వీరియభిలాష యేమైయుండును? వారివియవి యనియడుగకముందె దానంబొసంగు టుత్తమంబు. యాచకునికోరిక నెఱింగి దీనాలాపంబుల వినుట మహాదోషంబుకాదె? తనకు సంపదకలిగినందుల కర్థులఁదనియింపఁ జేయుటయే ఫలము. అపారధనరాసులు గలిగి త్యాగశీలము గుర్తెఱుంగక లోభియై మూఁటలంగట్టువాఁడు భూభారంబగు. అట్టిపరోపకారహీనునికన్న వనంబులుఁ బర్వతంబులు సముద్రంబులు దేలికగనుండు.

"ఉ॥ దానకళాకలాప సముదంచిత సారవివేక సంపదన్
మానితయాచ మానజవమానస వృత్త్యభిపూర్తి బుద్ధియొ
వ్వానికిలేదొకింతయును, వాఁడొకరుండు భరంబుధాత్రికిం
గానలుగావు, శైలములుగావు, పయోధులుగావు భారముల్.

మఱియు సత్పాత్రుండగు వానికీలోకంబున నొకటి యొసంగ నాతఁడు మఱల దానప్రదాతకువేయి సుఖంబులఁ గూర్చువాఁడగు. ఈవ్యాపారంబు నందఱుఁ గనుఁగొనుటయుక్త కార్యం"బని ముహూర్తమాత్రంబ యోజనఁజేసి వికాసవదనుండై "దేవేంద్రాదిసురవతంసములారా! మీసందర్శనమూలంబున నే నమందానందహృదయుండనైతి. నాజన్మము ధన్యంబయ్యె. నేను తొలిఁజేసిన మహాపుణ్యఫలంబు మీరాక మూలంబున విదితంబుగఁ గానవయ్యె. ఇంతటి కళ్యాణదినంబు నెన్నఁడేనియుఁ గంటినే? నాచేమీరు గోరినప్రయోజనం బానతిండు. ప్రాణంబు నేనియుఁ బ్రాణాధికంబగు మఱెద్దియేనియు నొసంగెద" నని నిస్సందేహముగాఁ బలుక నింద్రుం డిట్లులనియె.

"నలరాజచంద్రా! యేము దమయంతిపైఁ గోరికచే నిటువచ్చినవారము. నీవు నిజముగ ప్రేమభక్తి విశ్వాసంబు లధికమగునటుల మాకు రాయబార మొనరింపుము. భూమండలంబున నింకనెందరు రాజకుమారులు లేరు? వారివలన నగు కార్యం బేమి? గంభీరహృదయుండవగు నీవు బాసటయైనిలిచిన యెడ సాధింపరాని కార్యంబొండుగలదే?" యనివచియింప నిష్కళంకాత్ముఁడగు నలుండా పాకశాసను మాయోపాయ

వాక్యంబులఁ గుటిలత్వంబు గ్రహింపఁజాలక "దేవా! సర్వజ్ఞుల రగుమీ రెఱుంగని విషయం బెద్ది గలదు? అట్టిమీ రివ్విధంబున నాజ్ఞయొసంగిన నే నేమనివచియింపఁగలను? నేను నారాసుత వరియింపఁ నేగుచున్నవాఁడ. ఇట్టి నేనామెకై దూత్యంబు నెట్లుచేయుదు? విరహవేదనాదోదూయమానమానసుండనగు నేనుమీరహస్యంబు నెట్లు దాఁచగలను? రాజభటాధ్యక్షరక్షితాయత్తంబులగు రాజద్వారంబులు దాఁటియంతఃపురాను వర్తినియగు నమ్మచ్చెకంటి నెవ్విధంబునఁ గాంచఁగలుగుదు? ఒకవేళఁ గాంచఁగలిగిన నాయందు బహుకాలము నుండి బద్ధానురాగయై యుండిన యమ్ముద్దియతో మీప్రసంగంబు లేవిధంబునఁ జేయఁజాలుదు? ఈకార్యంబసాధ్యంబయగు. నాతల నీ కార్యభారంబు నుంపకుఁ"డని నలుండువచియింప శచీధవుండు చిఱునగవునరించి యారాజేంద్రునితో "భూపాలచంద్రమా! ఇట్టియధైర్యపు మాటలఁబలుకకుము. నీవు మొదలఁ బ్రాణంబు నేనియుఁ బ్రాణాధికంబు నేనియు నొసంగెదనని వచియించి యింతలోఁ దప్పించుకొనఁ జూడకుము. నీవంశంబునకుఁ గళకంబుఁదేఁ బ్రయత్నింపకుము. పశుజాతిలోనిదగు కామధేనువును జడరూపంబగు కల్పవృక్షంబును యాచించియే కోరికలనందుచుండ, నింతటి త్యాగశీలుండవగు నిన్ను నర్థించి మేమూ అకుందుమే? కోరికల నొసంగు వేల్పుమ్రానుఁ గామధేనువుఁ గలిగియు దేవతలమైన మాకు సాధ్యంబుగాని యీకార్యంబు, నీమూలంబున సమకూరిన మహాయశస్సును సంపాదింపఁ గలుగుదువు. విబుధగణంబునకు సాహాయ్యంబొనరించి దానం

బొసంగు నీ జన్మము ధన్యంబై లోకస్తుత్యంబై యుండుఁగాదె? ఇట్టి మా కార్యంబు వెంటనే నెఱవేర్పుము. మాకు సంతోషంబయ్యెడు. మా యాశీర్వచనములచేఁ ద్రిలోకంబులందు నీ యశస్సు, రాకాసుధాంశునింబోలె సర్వజనానందకరంబై భాసిల్లఁగలదు. నీయొక్క ప్రతాపంబు నతిక్రమింపఁబోయి గాదె సూర్యుండు దన వేయిపాదంబుల విరుగఁ జేసికొనియె. ఇట్టి ధైర్యకవచంబును విడువక యశంబు కాపాడుకొను"మని యనియె. వీతిహోత్రుండు 'ఓ రాజా! దమయంతీ సంఘటనము మాకు జన్మసాఫల్యము'నియె. యముండు 'ధైర్యకంచుకా! మా ప్రార్థనం బంగీకరింపుము'ని వచించె. వరుణుండు 'త్యాగశీలా! ఈ యుపకారం బొనరించి కీర్తినందు మనియె.

దూతగా నేగుట.

ఇవ్విధంబున భాషింపు వారల వాక్యంబు లాలకించి దమయంతీ మోహపాశబద్ధుఁడయ్యు నన్నలుండు దూతకృత్యం బంగీకరింప నా యమరు లంతఃపుర ప్రవేశంబునకనువగు తిరస్కరిణీవిద్య నుపదేశించి దమయంతీ ప్రత్యుత్తరంబుఁగొని నీవిచటి కేతెంచుదనుక మేమిచ్చోటనే యుండువారము. కార్యసిద్ధియగుంగాక. వేగంబ యేగుమని యాతని నంప, నగస్త్యుండు బడబానలముఁ బాటింపక సముద్రంబు నుదరంబున నిడుకొనిన యటుల నన్నలుండు, దమయంతీ విరహానలంబును హృదయంబున వహించియు దేవతాకార్య

భారంబుఁ దలఁదాల్చి యా దేవచతుష్టయంబునువీడి రథారూఢుండై భీమభూపాలుని రాజధానియగు కుండిన పురాభిముఖంబుగఁ జనుదెంచి వేగంబ నా పురంబుఁజేరెను. అంత నా నిషధరాజు, "ఆహా! దమయంతీ పాదకమలంబులఁ బవిత్రవంతంబులగు రాజమందిరంబులం గాంచి ధన్యుండనైతి. ఇఁక నిరుపద్రవంబుగాఁ బ్రతికితి"నని యనుకొని, యంతలో అయ్యో! ఎందులకు? దమయంతీ దూతకృత్యంబునకుఁగదా యేతెంచితినని విషాదమొందెను.

మ. దమయంతీ సుకుమార పాదకమల ద్వంద్వార్పణాధన్యకు
ట్టిమహర్మ్యంబగుపట్టణం బపుడుగంటిన్ మంటినంచెంతయుం
బ్రమదంబందె, దిగీశకార్య ఘటనాభారంబు చింతించి దీ
ర్ఘము నుష్ణంబునుగా నొనర్చె ధరణీకాంతుండు నిశ్వాసమున్.

ఇట్లు మనంబున విచారించుచుఁ గుండిన నగరంబుఁ బ్రవేశించియొక ప్రదేశంబుననమాత్యాదిభటపుంగవులవిడియ నట్లాజ్ఞయొసంగి రథంబునట నేవదలియమర కార్యంబునిర్వర్తింప నలుండు పాదచారియై యప్పురరాజవీధులఁ బోవుచుండె. పురజనంబులీ సుందరుండెవఁడో కదా! నేత్రోత్సవంబొనరించుచున్నవాఁడని యబ్బురపడుచుండ నంతలో దేవతావరంబున నదృశ్యుండయి వేగంబచని యారాజకుంజరుండు మదకుంజర పుంజబులచేనుప్పారు సుందరంబగు రాజమందిరంబు దరిసి తన మాయాప్రవర్తనంబునకు లోన సిగ్గుజెందుచు, ద్వారపాలకుల జాగరూకతకు నవ్వుకొనుచు, నాభటులేరిని గుఱించి పలుకరించినఁ దన్నుఁగా దలఁచి తొలఁగుచు నేతెంచు నిందీవరాక్షు

లకు దారియొసంగి తప్పుకొనుచు, నిరంతర ధ్యానాసక్తిఁచే మిథ్యా దమయంతినిగాంచి యద్దేవసమాచారంబునువినిపింప దలఁచుచు, గజముఖశాలలఁ గడచి క్రమముగానుండిన రాజద్వారంబులదాఁటి, యంతః పురంబుజేరెను. ఆభవనంబు నందొక కాంత పోకముడిని సవరించుకొనుచుండ నాతండు పాప భయంబునఁ గన్నుమూసికొని యొదిగియున్నయెడ, మార్గాగమనవశంబుననిద్దరు జవ్వనులేతెంచి కనకకలశ స్తనంబుల నాతనినొత్తిరి. ఆకృత్యంబునకాతఁడు పశ్చాత్తప్తమానసుండయ్యె. ఒకలేమ నిద్రించుచుండ వాయువశంబున నించుక పయ్యెదతొలంగ, మెఱయు బంగరు పాలిండ్లఁగాంచి మోము నావలఁద్రిప్పి ముందున కేగుచుండెను, "అయ్యో! నామాయాప్రవర్తనంబు మిగులఁ గష్టతరముగ నున్నయది. నేత్రముల మూసికొని పోవుదమన్న నీయతివలదృశ్యుఁడగానున్న కారణంబునననుగనుఁగొనలేక యొత్తివేయుచుండిరి. కనుఁదెఱచియే సంచరింతమన్న బాధకారణంబులగు స్తనాదికంబులు నాకు గోచరించుచున్నయవి. ఇఁక నేవిధంబున నీయంతః పురంబునఁ దిరిగి యాదమయంతిఁగాంచఁ గలుగుదు? ఒకే మార్గంబున నేఁగిన నేతెంచు రాజకాంతలఁ దప్పుకొనుట మిగులఁ గష్టముగానున్నయది" యనితలంచి నాలుగుమార్గంబులు గలిసిన చదుకంబునకుఁబోయి నిలచెను. ఒకజవ్వని యతివేగంబున నేఁగుచుండనామె పైఁటచెఱఁగు నలుని భుజకీర్తులందలి వజ్రపు మొనఁదపులుకొని చీరయంతయు నూడనామె యాశ్చర్యమొందెను. తోడికాంతలు హేళనం

బొనర్చిరి. అందులకా రాకుమారుండు తాను కారణమైనందుల కెంతయు మనంబున ఖేద మొందెను. ఒక తావున నిర్వురు సంపెంగ పూబంతుల నొకరిపై నొకరు విసరుకొనుచు నాడుచుండ నతండా క్రీడామధ్యంబునకరుగ నొక కందుకమే తెంచి యదృశ్యుండగు నాతని వక్షంబున దాకఁ దిరిగి మధ్యభాగంబునుండియే యా బంతి పృష్ఠంబున కరిగినందులకా చందన గంధు లాశ్చర్యము నందిరి. పిదప నా కమలముఖులు నిలువుటద్దములలోఁ బ్రతిబింబము కనుపడుచుంటయు, సైకత ప్రదేశంబులఁ బాద చిహ్నంబులు గోచరించుచుంటయు, రూపరహితంబుగ శరీరంబునకు స్పర్శమగుటయు, దేవతాపుష్పంబుల తావు లెల్లెడల వ్యాపించి గుప్పించుటయు, విరహ తాపంబున వచించుచున్న వాక్యములు వినఁబడు చుండుటయుఁ జూడ నెవ్వఁడో యదృశ్యకరణాది విద్యల నెఱింగిన మాయకాఁ డంతఃపురంబున దిరుగుచున్నటుల తలంచి భయ మందిరి. జగన్మోహనాకారుండగు రాకుమారుండట్టి కాంతలఁజూచి నిర్వికారుండై పరస్త్రీ పరాఙ్ముఖుండై యింద్రియ నిగ్రహుండై, యంతఃపుర కాంతాజనంబులఁ దప్పించుకొని రాజభవనంబుల దాఁటి దమయంతీ విహార సౌధంబుఁ గాంచెను.

ఆ మందిరంబున న భ్భీమపుత్రి చెలికత్తియలు చేయుచుండిన కృత్యంబుల నలుండా ప్రాంతములనుండి చూచుచుండెను. ఒక జవ్వని నలవేషంబునుదాల్చి యేతెంచుచుండ, నొక లతాతన్వి దమయంతీరూపము ధరించి వేష

ధారిణియగు నా నలుని కంఠంబునఁ బుష్పమాలికను వైచినది. మన దమయంతి యా స్వయంవరంబుఁజూచి చాల సంతసము వెలిఁబుచ్చెను. ఈ ప్రవర్తనంబును జూచి యా నైషధుండుఁ దనపై మరులుకొని యున్నట్లు దెలిసికొనియెను. ఒకలేమ బంగరు మొగలిరేకున నల్లగా నక్షరము లుండునటుల నఖరాగంబుచే నలనామంబున ప్రణయలేఖ నొండువ్రాసి యా భీమకుమారికిఁ జూపెను. ఒక చంద్రవదన, చంద్రకాంత వేదిక నాసీనయైన యా రాసుతకుఁ జంద్రరజంబును జంద్రాకారంబుగఁ దిలకంబుఁదిద్దెను. ఆ కమలేక్షణ నూరడించుటకై యామె చెలులు నలుండిదే వచ్చుచున్న వాఁడని వచియించు వాక్యంబుల నేర్చుకొని బంగరు పంజరంబున రాజిలు నొక శుకంబు మఱలఁ బలుక, నీ కీరంబు తన్నెఱింగినది కాఁబోలుననియా నిషధనాధుండు సంశయావహుఁ డగుచుండఁ, బ్రియజనని వార్త యెఱింగి యారాసుత యన్యమందిరంబున కేఁగె. ఆమనోహారిణి రాకకై వేచి యున్నలుండా భవనద్వారప్రాంతమునఁగల బంగరు టరుగున నాసీనుండైయుండె. అయ్యెడ నాభీమపుత్రి స్వయంవరపూర్వవాసర కళ్యాణ సమయంబునఁ దల్లికి వందనం బాచరించి, గృహదైవతంబులకు మ్రొక్కులిడి, యనుకూల దాంపత్యాభివృద్ధియగు నట్టులొసంగిన భూసురాశీర్వాదంబుల బడసి, పేరఁటాండ్రిడినమంగళాక్షతల శిరంబునఁదాల్చి ప్రేమంపుజనయిత్రి మనస్సంతోషపూర్వకముగ నొసంగిన పూవుల దండను హస్తపద్మమున ధరించి, మదనతాపజ్వరంబున నలసి

మందగమనంబున నేతెంచుచుండిన యాత్రైలోక్య సుందరిని గనుంగొని, యానిషధరాజు మన్మథసామ్రాజ్య లక్ష్మింబోని యాయన్నులమిన్న సమీపంబున కేఁగఁదలచి, మోహాతిరేకంబున విభ్రాంతుండై చనుచుండెను. రాజకుమారియు మాయావేషానువర్తియగు నానలుని నెఱుంగక యేతెంచుచుండెను. విరహాతిరేక విభ్రమంబునఁ గనుపట్టునలునికంఠంబున నాదండ వైచెను. అయ్యదిదైవ సంఘటనమున నిశ్చయముగ నెదుట నున్న నలునికంఠంబుననే యలంకరింపఁబడియెను. కానియా పూవుబెత్తదృశ్యంబగుటఁ గాంచి యామెయు భ్రమరూపంబయిన దమయంతి పుష్పమాల వైచినందుల కాతఁడును, యథార్థమెఱుంగక యాశ్చర్య మందుచుండిరి. ఈసమయంబున వారొండొరులకుఁ గలిగిన పరస్పర సమావేశాలింగనంబులఁగూడఁ బూర్వపు మిథ్యారూపకల్పితంబులుగా భావించుకొనుచుండిరి. ఇవ్విధంబున వారు తన్నిశ్చయానిశ్చయంబుల నెఱుంగకయ యమందానందము ననుభవించుచుండ, దమయంతి సఖీజన సహాయంబున నెట్టకేలకు స్వకీయ సభాభవనంబునకుఁ జేరి సువర్ణపీఠంబున నాసీనయై యుండెను. ఆరాజకంఠీరవుం డామెతోఁ బాటు దత్సభా మందిరంబునకుఁ జనుదెంచి యాప్రాంతంబునఁగల నలునిచిత్తరువుల నంతరమందుఁ దానొక్కరుండుగా వసియించెను. తన రూపంబు దర్పణ మణ్యాదికంబులఁ బ్రతిఫలించినను బాధకముండదనియు నింకను నీమె మనోభిప్రాయంబు గుర్తెఱింగెదఁగాక యనియు తలంచె.

ఇంద్రాదుల దూతికలు.

ఇటులా భీమపుత్రి సఖీజనపరివృతయై పేరోలగంబున్న సమయంబున నింద్రాఽగ్ని యమ వరుణులంపిన దూతికలా రాజతనయ యాజ్ఞఁబొంది, సముఖంబున కరుదెంచి, సమయోచిత సత్కారంబుల బడసి, బంగరుఁ బీటలయందాసీనలైరి. వారలలో నింద్రుని ప్రియదూతికయగు 'శంభళి' చేతులుమోడ్చి యిట్లనియె. "దేవీ! దేవతాధిపుండగు సంక్రందనుండు నాస్వామి. నేనాతని ప్రియదూతికను. నీపై మోహాతిశయంబునఁ గానుకగా నీ పారిజాతపుష్పములదండను నాచేఁ బంపియున్నాఁడు. గాన, దీనిఁ గైకొనుము"ని యా రాకుమారి కొసంగెను. "చారుగాత్రీ! నీపై మోహాధిక్యంబునఁ బ్రేమలేఖను వ్రాయఁదలఁచె గాని దేవలిపి మనుష్యులు చదువఁజాలరుగదాయని యంతలో విచారంబుఁనొంది లిఖించుట మాని నా ముఖంబుననే యెల్లసంగతులు వినిపింపఁగోరి యున్నాఁడు. ఇంత కాలమునుండియు నీపై నాసచే నెటులనో వేచియున్నవాఁడు. ఈ స్వయంవరమున నాతని వరియించి సుఖంబుండుము. లోకంబులలో నెల్లస్వర్గ ముత్తమము. స్వర్గములో దేవతలు పూజ్యులు. అట్టి దేవతలలో శతమన్యుండు పరమోత్కృష్టుండు. అట్టి శునాసీరుండు నీయందలి మరులుకొనియున్నపుడు నీయదృష్టంబేమని చెప్పఁగలను? నీవెంతయు ధన్యురాలవు. మఘవుండు నూఱుయజ్ఞముల నొనరించి యింద్రత్వమును సంపాదించుకొనియె. అట్టి యింద్రుం డిప్పుడు నిన్నుఁ జేపట్టఁ గోరుచున్నాఁడు. ఇఁక నీభాగ్యం బెంతటిదో

నీవ యోచించుకొనుము. బింబాధరీ! సుందరతరుప్రాంతముల నీకు విహరింప వేడుక గలుగుటలేదా? ఆకాశ గంగా సైకత స్థలుల నాటలాడుటకు నీమనంబు కాంక్షించుటలేదా? లక్ష్మీదేవికిం దోడికోడలివై నారాయణుని బిలిచి యాజ్ఞల నొసంగుచుండుము. మూఁడువేళలయందు నీచే నమస్కారంబులు గొనుచున్న దేవతలు నీకు వందనంబులు చేయుంగలుగుట నీభాగ్యము గాదే! ఇంక సందేహింపక నీ బిడౌజుని వరియించి యేలుకొమ్ము. ఆ మహాభాగుని వరించి సింహాసనంబునఁ గూరుచుండి మఱఁదియైన వామనరూపుండగు నారాయణు నిచే నెల్ల కార్యభారంబుల నిర్వర్తింపించుకొనుచుఁ ద్రిలోకంబుల నేలికొనుము. అన్యథాలోచనం బొనరింపకుము. సంశయింపక యీ సుత్రాముని వరియించి యీ మహాభాగ్యంబుల నన్నిటి నందుదువుగాక" యని వచియింప నమ్మీననేత్ర, మాఱు పలుకకుండె. అచ్చోటనున్న యువతీమణులు 'వాసవవరణంబు యుక్తమే! ఇంక విచారింపంబనిలేదు. ముఖ్యముగ నంగీకారంబె ఆచరణీయం'బని యొకరొకరు గుజగుజ లాడుచుండిరి. తదనంతరంబు భీమపుత్రి, యంజలియొగ్గి దేవేంద్రుని దలాచి వందనం బాచరించి, యాదూతికం గాంచి యిట్లనియె.

"దేవతాధినాథుండగు వృద్ధశ్రవుని నాలుగు వేదంబులనేకవిధంబుల స్తుతియింపుచుండ నీవంతకంటె నాతని గుణంబు లేమివర్ణింపఁగలవు? ఇఁక సాహసంబుమానుము. సకలార్థంబుల నెఱింగిన యమరాధినాథునకేను వేఱ చెప్పవలయునా? నాయభిప్రాయంబు నాతం డెఱుంగకుండెనా?

సంక్రందనుని సందేశంబును శిరంబునఁ దాల్చెద. తదంశోద్భూతుండగు నా నలరాజునకేను పరిచర్య సేయుదునని యిదివఱకే వాగ్దానం బొనరించి యున్నదాన. ఒకనున కీమేనర్పణంబైనపిదప యొరునకొసంగుట ధర్మంబుఁగాదు. నేను నలుని వరియించి యున్నదానను. ఎల్లపుణ్యముల కాలవాలమగు నీభరతఖండమున వసియించి సర్వోత్తమంబగు గృహస్థాశ్రమంబు స్వీకరించి, ధర్మసముచితంబులగు యజ్ఞంబు లొనరించి సురలఁ దనియింపఁజేయఁ గలదానను. వ్యాధిగ్రస్తుఁడు రుచికరంబగు నపథ్యాహారంబు వాంఛించిన దీర్ఘవ్యాధితుండగు నటులఁ బుణ్యవ్యయాలవాలంబగు స్వర్గము నపేక్షించి దీర్ఘసంసృతిరూపమైన యధోగతినిఁ బొందఁజాల"నని చెలులం జూచి "నాజన్మపరంపరా సుకృతంబున నా నలున కీదేహం బర్పణం బొనరించి యున్నదానను; గావున నాయాసముఁ గలిగించుకొనక నెమ్మదిగనుండుఁడు. లోకంబునఁ బిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతముగల ప్రతిజీవికి సుఖవాంఛగలదు. ఆసుఖమెవ్వరిది వారికేగదా? ఒకరికష్టము లొకరాలోచించుటలేదు. అటులే నాకోరికయందెవ్వరికైనఁ గష్టము గలుగునెడల నందులకే నేమిచేయఁగలను? ఈరహస్య మింద్రాదులు మాత్రమెఱుంగరా? పావురంబులు మొదలగునవి ఱాలఁదిని బ్రదుకును. చకోరంబులు చంద్రుని వెన్నెల నాహారంబుగాఁ గొని జీవంబుఁ గడపును. అందుచే నొకదాని భూషించి యొకదాని దూషింపఁ జెల్లునా? రెంటికిఁ దృప్తి సమానంబేకదా? [illegible] లవరణంబే

తృప్తికరంబుగాఁ గనఁబడు చున్నయది. మీరు నన్ను నిందింప వలదు. ఎఱుంగక బావియందుఁ బడఁబోవు వానిని బాంధవులగువారు మఱలింపఁ జూచెదరు గాని యదృష్టవశంబున నిత్యానందసౌధము నధిరోహింపనున్న వానిని క్రిందికి లాగనగునా? మీర లిందలి యుక్తాయుక్తము లెఱుంగుదురుగాక" యని తన చెలుల వారించి యింద్ర దూతికతో నిట్టులనియె, "ఓ, శంభళీ! పతివ్రతా తిలకంబునకు ప్రాణనాథుని బొగడికఁ దప్ప నితరుల గుణోత్కృష్టతవినుట పాడిగాదు! ఈ క్షణమునుండి మీ ప్రభువుపైయాన; యింక మాటలాడకుము.

చ॥ ఘన హృదయాధి నాయకుని; దక్క గదక్కురు సన్నుతింపఁగా
వినుట సతీవ్రతంబునకు విగ్రహ; మిట్టిది ధర్మశాస్త్ర వా
సన; యటుగాన, నోదివిజశంభళి, యింకిటఁ బట్టినీవు మీ
యనిమిషరాజు పాదములయాననుమీ మఱియేమి పల్కినన్॥

అని ఖండితంబుగా నుడివి శంభళిని సాఁగనంపఁ దక్కుంగల యమాఽగ్నివరుణ దూతికలు దమకుం గూడ నయ్యెడియ సమాధానంబుగాఁ గైకొని తగువిధంబున నా రాకుమారిని వీడ్కొని చనిరి.

అటుల స్వకీయరూప ప్రతిమల నదృశ్యుండుగా నుండిన యా నిషధనాథుండు, దమయంతి వాక్చాతుర్యంబు దనపైనుండిన గాఢమోహంబుఁగాంచి సమ్మోదమనస్కుండై యామె యా పాదమస్తకంబుఁ దిలకించి మోహావేశమునంది

తన్మయుండై యుండె. అంత నాతని దృష్టి, ముఖచంద్రమునందలి యధరామృతంబున మునింగియో కుచశైలమధ్యంబునఁ బడి నలుఁగఁబారియో, నాభీ గుండంబున నడంగియో, కాని యాయా తావులనుండి మఱలి రాకయుండె. లేక స్తనకలశంబులనలందిన కస్తూరికా తమంబునఁగాఁబోలు మఱియొకచో జనలేక నా కుచప్రాంతంబునఁ బరిభ్రమించుచుండె. పిమ్మట నెట్టులో యాదృక్కు బయల్వెడలి నేను నేత్రమ; చీరయు నేత్రంబ. నానామసామ్యంబుఁ గొన్నచీర యామెకటిభాగంబు నాక్రమింప నాకుఁగూడ యోగ్యంబ కాదె? యని నాకటీచక్రంబును నూరుయుగ్మంబును బరిష్వంగ మొనర్చె. ఆ రాజ కంఠీరవుండు సఖీజన పరివృతయగు నభ్భీమపుత్రింగాంచి మనంబుననిట్టుల భావించుకొనుచుండె "ఆహా! యన్నలువ తనరచనా చాతుర్యంబుఁ బ్రపంచమునకుఁ జూపఁదలఁచిగాదె యింత భువనమోహన కారిణి యగు నీ కమలాక్షిని సృజించె? ఈ లావణ్యవతిఁ బోలిన సుందరీమణి యీ భూమండలంబున నెయ్యెడ లేదు. ఒక్క యీ ధరాచక్రంబే యననేల? స్వర్గాదిలోకంబులఁ గూడ నిట్టి మోహనాంగి యుండఁబోదు ఈరమణీమణియంగకంబుల కాంతి పదియాఱ్వన్నె బంగారుకరణి నుండి మెఱపుల చందంబున మిఱుమిట్లు గొలుపుచున్నయది. ఈ సౌందర్యతిలక మేనిచాయకు సాటి చూతమన్న బంగరు మొగలిరేకులు ధూళిసంయుతంబుగ నుండు. తామర దుద్దులోడి జలదుర్గంబున వసియించు చున్నవి.

ఔరా! యీమె ధరించు నానావిధవర్ణరత్నస్థగితంబు లగు భూషణంబులు, వజ్రాయుధంబు నింద్రధనస్సుఁ బరిహసించి రతుగనుండుచున్నయవి. ఈమెజడ నెమ్మిపింఛము బోలి యున్నది.

ఈకోమలి నీలంపుముంగురులఁ జెన్నారు ఫాలంబు, కృష్ణాష్టమినాఁటి చందురుఁ గేలిసేయు. ఈతన్వి సమ్మోహన కరంబులగు కనుబొమలతీరుఁ జూడ నీశ్వరుని మూఁడవకంటిచే మన్మథునివిల్లు పొగమూరిననాఁడు సమంబగు. అహో! ఈలేమ నడుము, పిడికిటనిమిడి మన్మథునివింటి నారినుండి వెలువడు శాతబాణంబులవలె, నీమె క్రేఁగంటి వీక్షణంబుల వర్షింపఁ జేసి నావంటివిరహుల నవయింపఁగలదు. ఈమె నేత్రంబుల నా చతుర్ముఖుఁడు, కోరికమై నల్లగలువల కాంతిపుంజంబును రంభాతరు గర్భదళంబుల ధావళ్యంబును గ్రహించి, యాకర్ణాంతములుగా నుండునటుల విశాలతమంబుగఁ జేసియుండెఁ. ఈతన్వి నేత్రంబుల ధాళధళ్యముఁ గూర్చుటయే కాక యమృతంబుఁ జిలకరించి, పిదప గరళంబుఁ గూడఁ జల్లి నిర్మించియుండును. అట్లుఁగానిచో నీక్షింపఁగ నానందమును ఘటియించుచు, నొకవంక నీమె క్రీగంటి వీక్షణబాణంబులు నాటుకొని యేలయింత బాధఁ గలిగింపఁ జేయు? ఈమె నాసిక తిలపుష్పములఁ గేలి సేయు. అధరరక్తిమ పగడమును, మంకెనపూవును, దొండపండును నిరసించి విరాజిల్లుచున్నయది. ఈయెలనాగ లేనవ్వు నందొకపాలున శాచంద్రుని ముదిమివెన్నెల సరిపోలఁజాలదు కదా! ఔరా! ఈమెదంతపంక్తులు ముత్యంబుల బారువలె

నెంతయు నొప్పియున్నవి. అవ్విధాత దిరిసెనపూవులకంటె నతిమృదులంబగు నీమె మేనుఁగల్పించి, యంతకంటె మార్దవంబులగు వచనంబులగూర్చి చరితార్థుండయ్యె. ఈ కోమలి కంఠస్వరంబు కోకిలారావంబుకంటె మధురతమంబై యెంతయుఁ గామోద్దీపన మొనరించుచున్నయది; అహో! యీమె వాక్యరచనం బమృతధారా ప్రవాహంబువలె ననర్గళంబై యెడతెగని యానందముఁ గూర్చుచున్నది. రాజాధిరాజును సేవించు రాజపుంగవుని మాడ్కి యామె ముఖపద్మంబు నాశ్రయించి, నేత్రపద్మములు సేవయొనరించుచున్నయవి. అధరామృతంబు గలిగిన యామె మోమునకు, సుధాకరుండగు చంద్రుండు సార్థకత్వముగా దోషాకరుండౌట సరిపోలఁజాలక దిరస్కృతుండయ్యె. ఈమె వీనులు శ్రీలను సంగు శ్రీకారంబులభాతి భాసిల్లుచున్నయవి.

ఈ లతాగాత్రి కంఠముఁ శంఖముబోలియుండ గళంబుననుండిన రేఖాత్రయంబు కవిత్వ గాన ప్రియవాక్యంబులకు నెల్లలుగ నజునిచే విరచింపఁబడెఁ గాబోలు; ఈ యతివ బాహువుల కోడిగాదె తామరతూండ్లు జలదుర్గంబున దాఁగి ఛిద్రంబునొందియున్నవి. ఈమె కరంబులు నఖరాగ్రబాణంబులు గల మన్మథుని యమ్ములపొదుల జంటవలెఁ బ్రకాశించుచున్నవి. అట్టి యీ రమణిని మాదృశులగు వారలకుఁ బొగడవశమా? తారహారనిర్ఝరసలిలధారా సహితంబులగు నీమె కుచశైలంబుల కుపమానంబు వెదుకఁ, దత్తుల్యసద్గుణాదిక లోపంబునఁ గనకకలశ చక్రవాకాదులు సరిపోలఁజాల

కున్నయవి. యౌవనాతిశయంబున నిమ్నగువ కౌను సన్నగిల వళిత్రయం బాక్రమించుటయ కాక, పై భాగంబునుండి కలుగు కుచయుగ్మ విజృంభణంబున నా నడుము గానుపించ దయ్యె. ఔను "ఉద్ధతులమధ్యఁ బేదలకుండ వశమే" యను నార్యసూక్తి సార్థకంబయ్యెఁ గదా! ఈ చంపకగంధి స్తన యుగ్మశాతకుంభకుంభములను, సుందరతమంబగు రోమావళీ పాశంబును, గంభీరంబగు నాభీకూపంబుఁ గాంచ నా నేత్రంబు లెంతయుఁ దృష్ణవహించుచున్నవి. ఈమె వీపునందలి మల్లికా రచితంబగు వేణిఁజూడ నియ్యది సువర్ణఫలకంబున యింద్ర నీలంపుతేరుఁగూర్చి యందు ధావళ్యంబునుండునటుల ముత్యంబులవోలె వ్రాసిన యక్షరంబులు గల మన్మథునిజయశాసనం బని దోఁచుచున్నయది. తండ్రియైన యా నారాయణుండు సుదర్శనమను చక్రాయుధముంగొని జగంబులు గెల్చుచుండ మన్మథుం డీమె విపులకటిచక్రంబుంగొని యిజ్జగంబును గెలువఁ దలంచెఁ గాబోలు.

తే. చిగురుబోణి భ్రూవల్లరి చిత్రరేఖ;
యింతినాస తిలోత్తమ; యింతనిజము;
చెలువ యూరుకాండద్వయీ స్పష్టిరంభ;
మానినీమణి మధురోక్తి మంజుఘోష.

ఈ చిగురుబోఁణి భ్రూవల్లరి చిత్రరేఖయు, నీ యింతి నాసిక తిలోత్తమయు, నీ తొయ్యలి యూరుయుగ్మనిర్మాణంబు రంభయు, నీ మానినీమణికంఠస్వరంబు మంజుఘోష

యునై యాయప్సరసలం గూడ నతిక్రమించి విరాజిల్లుచున్నయవి. ఈమె చీలమండ యదృశ్యమగుటం బట్టిచూడ, యరుంధతీరతీ శచీలక్ష్మీదేవీ ప్రభృతులగు మహాపతివ్రతలవలె రాజిల్లుచున్న యది. ఈతరుణీపాదంబులు కమలంబులు వోలె మృదులతమంబులై యున్నయవి. ఈసుందరి యశస్సు పాదాంగుష్ఠ నఖ ద్వయ ముఖంబుల నెడినలువురసిందు చందురులఁ గలిగి యుంటచే గాఁబోలు తత్కళలగు నఱువదినాలుగు విద్యలయందుఁ బ్రవేశంబు గలిగి విరాజిల్లుచున్నయది. ఇట్లునఖశిఖ పర్యంతముఁ గల యవయవంబుల వేఱువేఱ వర్ణించి యానందాతిశయంబునఁ దనసుందర రూపంబు నామెకుఁ బ్రత్యక్షంబు సేయఁగోరి యా మాయారూపంబు వదల, నజ్ఞానాంధకారము వోయిన పిమ్మటఁ దోఁచు జ్ఞానానంద మయుండగు పరమాత్మునిలీల, హిమం బంతరించిన పిమ్మట దీపించు ప్రభాకరునిపగిది ధగద్ధగాయమానంబుగ వెలుంగు నారాజపుంగవుని రూపం బాతోయజాక్షులకు నేత్రపర్వంబొనరించె.

ఆంధ్ర నైషధసారము.

చతుర్థాశ్వాసము.

ఆయద్భుతంబుఁగాంచి లజ్జాభయ సంభ్రమంబులు పెనఁగొన నాయిందీవరాక్షు లాసనంబులనుండి లేచి గౌరవించిరి. దమయంతి ధీరోదాత్తగావున నటులనే పీఠంబునఁగూరుచుండి యమేయానందమునందుచు, మీరలెవ్వారు? ఎందులకిట కేతెంచితిరి? యని యడుగఁదలంచి యితం డుపేంద్రుడో లేక చంద్రుడో యని సందియంబునందుచు, హంసయొసంగిన రూపలేఖనంబున కీయాకారం బీడగుటంగాంచి యీతండు నిషధరాజనియు, నటులయిన నాయంతఃపురంబునకు రా నొరులకు సాధ్యంబుఁగాకునికి నాతఁడే యని విశ్వసింపక యనిమేషనయనంబులగాంచుచు, నీతఁడుగూడ నెప్పటి మిథ్యానలుండేయని తలంచి సిగ్గుఁజెందక వదనపద్మ మొకించుక వాల్చి సానురాగంబుగ పీఠంబుఁజూపి "యనఘా! యతిథులు గృహంబునకేతెంచినపుడు వారికిఁ దగుమర్యాద లొనరించు టార్యధర్మము గానఁ గార్యాంతర విఘాతంబులు లేనియెడల నీకనకసింహాసనంబున నాసీనులయ్యెదరుగాక; శిరీషకుసుమంబులఁ బోలు

మీపాదకమలముల నెంతదూరమునుండి నడిపించి నొవ్వఁజేసితిరి? ఎటనుండి యెయ్యెడ కేతెంచుచుండిరి? మీనామంబెద్ది? రక్షకభట సంరక్షితంబగు నీయంతఃపురం బేవిధంబుగఁ బ్రవేశించితిరి? ఈసాహసమునకు మమ్ములఁ గృతార్థులఁ జేయుటయా ఫలము? భయంకరులగు ద్వారపాలకుల నంధులఁగాఁ జేయఁగల 'తిరస్కరిణీవిద్య' మీకెవ్విధంబున లభించె? నీవు పురూరవుఁడవో? నలకూబరుఁడవో? మన్మథుఁడవో? జయంతుఁడవో? కాక నలుండవో? నిజముఁజెప్పుము. చంద్రునింగన్న పాలసంద్రంబువోలె నిన్నుంగాంచిన యావంశం బెయ్యది? నీవు మానవుండవైనచో నీభూమి ధన్యం బైనది; లేక విబుధుండవైనచో స్వర్గభాగ్యము గణియింపరాని దగు. అధోలోకంబగు పాతాళంబున నీవు జన్మించినయెడల నయ్యది సంపత్తుల నన్నిలోకంబులకంటె నుత్కృష్టము వహించును. మాన్యుండవగు నీవు మామందిరంబుల నడుగిడుట మాపూర్వపుణ్యవశంబునఁగాదే! నేఁడు మీరాక మూలంబున మాభవనంబులు పావనంబులయ్యె. మేము ధన్యులమైతిమి. మాజన్మంబులు సఫలంబులయ్యె. మా నేత్రంబులకుత్సవంబైనయది. మావీనులు తమవాగమృతంబును గ్రోల సంసిద్ధముగా నున్నయవి; కానఁ బ్రసాదింపుమని వేఁడెను. ఆ యిందీవరాక్షి మధురాధరమునుండి వెడలిన తేనెలొలుకు పలుకు లాతని హృదయంబుఁ జొచ్చి యమేయానంద మనుభవింపఁ జేయుచుండెను. దయమంతి యాజ్ఞను సఖీజనంబులు కనకసింహాసనంబు నునుప, నుదయశిఖరియందు వసియించు

బాలసూర్యుని భంగి నిషధేశ్వరుం డుపవిష్టుండయ్యె; నప్పు ద్దమ్ముఖు లర్ఘ్యపాద్యాదు లొసంగి సత్కరించిరి. అట్లు సత్కారంబు నందిన యాతండు సఖీజనంబు లూఱకం జూచుచుండ, మేఘగంభీరధ్వానంబైన యెలుంగున నా రాకుమారితో నిట్లనియె.

నలదూత్యము.

మానినీమణీ! యిచ్చట జనంబులు మనవారలే? పెఱవారలు లేరుగదా! ఈ వృత్తాంతంబు నాకర్ణించుటకు నీమనంబు నిశ్చలంబుగ నున్నదియే? వెంటనే చేయఁదగు కార్యంబునకుఁ గాలయాపనం బేల! ప్రాణంబులభంగి నీకార్యభారంబును వహియించి సురపతుల యాస్థానమునుండి నీకడ కతిథిగ నేతెంచియుంటి. నా కార్యభారంబును ఫలసమంచితముగా నొనరించుటయే నాకు సత్కారంబు. ఇంద్రాగ్నియమవరుణులు నిన్నుఁ గోరి యంపిన సందేశంబును సావధానంబుగా వినుము. నారదునివలన నీ నవమోహనరూపంపు వృత్తాంతమును సభామధ్యంబున విని యెంతయుఁ జలించి పంచబాణవశులై తమ చిత్తవృత్తినంతయు నాకుఁ దెలియఁజెప్పి యద్దేవచతుష్టయంబు పంప నిదెసనిఁబూనివచ్చితి. అనల్పురలో దేవేంద్రుఁడు నీ వాఁడి విరహంబుచే నీశ్వరుని శిరోభూషణంబుగా నుండిన చంద్రకళ తన్నుఁగాల్చునేమోయను భయంబున కైలాసంబునకుఁ బోవక మహేశ్వరసేవమాని, యాకాశగంగాప్రాంతం

బునందలి నందనోద్యానవనంబున మందారతరుమృదుపల్లవంబుల శయ్యపైఁబరుండి బహుభరంబున దినంబులుగడుపుచున్నవాఁడు. అతండు, లేమావి చిగురుటాకులఁ గడుపారమేసి కూయు కోకిలకుహూకారంబుల వినఁజాలక వేదన ననుభవించుచున్నవాఁడు. బాలారుణుండగు సూర్యుని దాపునఁగాంచి చంద్రుండను భ్రాంతితో రోషారుణిత నేత్రుండగుచు, విరహతాపంబు నందుచున్నవాఁడు. మఱియుఁ బుష్పగంధీ! ఏవేల్పు మూలంబున జన్నంబులుగావించి సోమయాజులు సోమరసంబు గ్రోలుచుందురో యీశ్వరునకే వేల్పు ముఖ్యతనువువంటివాఁడో యట్టి యగ్నిదేవుండు నిన్ను వలచియున్నాఁడు. మహేశ్వరుని నేత్రమిషంబునఁ దనునాశంబొనర్చిన యుపకృతిని మనంబున నిడుకొని, మరుండు నీకటాక్షాంచలంబు నాశ్రయించి బాణాగ్నిఁబ్రయోగింప నాతఁడుమిగుల మోహాతిశయంబున నొగులుచున్నవాఁడు. అగ్నిహోత్రుండు మంత్రాహుతుల గ్రహించుట మాని నీయధరామృతంబునకు మిగుల నాసఁగొనియున్నవాఁడు. తరుణీ! దక్షిణదిక్పాలకుండగు యముండు నీరూపగుణాధిక్యంబులవిని, నిరంతరము నీధ్యానంబునే యొనర్చుచు, విరహజ్వరాతిరేకంబునఁ బాండురదేహుండగుచుండె; ఆధర్మపాలునకీవు వరంబొసంగి రక్షింపుము. కాంతామణీ! పశ్చిమదిక్పాలకుండగు వరుణుండు నీయందత్యంతానురక్తుఁడగుట సముద్రంబు నందలి బడబానలంబుఁబోలె నీవిరహాగ్ని యాతని హృదయంబును దహించివైచుచున్నయది; గాన నాతనిరక్షింపుము. ఇవ్విధంబున నాదేవతలు నీమోహప్రవాహంబునఁబడి

నీఁదులాడుచు, నల్లియుదయంబున నీస్వయంవర మహోత్సవ సుదినంబని విని స్వర్ణవిమానంబెక్కి బయల్వెడలి భూమండలంబుఁ బవిత్రంబుగాఁ జేయఁ దలఁచి, నీ పురంబునకు సమీపంబున విడిసియున్నవారలు. తద్వాంఛతో నేను నేతెంచుచుండ నన్నుం బిలిచి యీ సందేశంబును నాదు ముఖంబున నీకుఁ దెలుప నంపిరి. విరహానల రూపంబుగా దహింపఁ జేయనున్న యపమృత్యువునుండి తమ్ముఁరక్షింప నిన్నుఁ బ్రార్థించుచున్నవారలు. కుశల ప్రశ్నపూర్వకంబుగా నా దేవతలు నీకుఁ జెప్పుమనిన పలుకులివియే యాలకింపుము. "నీ శీతల బాహులతా పరివృతులఁగాఁ జేసి కాపాడుము. మా ప్రాణంబుల నీవనుగ్రహించి సంరక్షణం బొనరింపుము. మాకుఁ గల దేవత్వము నీకొసంగఁ దలఁచి మేమే సిగ్గుపడుచున్నవారము. నినుఁబోలు సుందరీమణులు మా దేవలోకంబున వెదకిన నందున నేనియుఁ గానుపింపరు. అందుచే మేమే నిన్నాశ్రయించి వేఁడుకొనుచున్నారము.

"శా. మాదివ్యత్వము నీకు నిత్తుమని సంభావింప సిగ్గయ్యెడిన్
వైదర్భీ భవదీయ రూపవిభవైశ్వర్యంబు మాభూమియం
దేదీ? దీనికిఁ బ్రత్యయంబిదియపో, యేమెల్లనుంగూడి నీ
పాదాంభోజము లాశ్రయించెదము తాత్పర్యంబు సంధిల్లఁగన్॥"

మఱియు మన్మథుండు నీభ్రూవల్లరి, మందహాసము, క్రేఁగంటి ప్రసారము, మొదలగువానిఁ దన యుపకరణంబులుగా గ్రహించియే, లోకంబులన్నిట దిగ్విజయ మొందు

చున్నాఁడు. నీరూపధ్యానంబుచే రాత్రులయందు స్వప్నంబున మమ్మానందింపఁ జేయుట, మాయింద్రియంబులన్నియుఁ బ్రత్యక్షానుభవంబునొంద నభిలషించుచున్నయవి" ఇవ్విధంబుగ నారొండురులు చెప్పి నన్నంపియున్నవారలు. నీకాసందేశంబు నంతయు వినుపించితిఁ గావున, కమలాక్షీ! యనురాగంబు మీఱఁ బురుహూతునినో, పావకునినో, యమునినో, వరుణునినో, నీయిచ్ఛవచ్చినవారి నొక్కరుని వరియింపుము. అన నాబింబాధరి, యావృత్తాంతంబు నంతయువిని యనాదరణంబును భ్రూవిక్షేపంబున సూచించుచు నారాజకుమారునితో నిట్లులనియె. సుగుణధామా! నేను నీవంశనామంబులఁగూర్చి యడుగ నయ్యవి వచియింపక యప్రస్తుత ప్రశంసయైన యొద్దియో వృత్తాంతంబు లింతవఱకుఁ జెప్పితివి. ప్రశ్నయొండడుగ సమాధానము మఱొండువచించుటేమి న్యాయము? మీమధుర వాక్యంబులెంతయు నాకానందముఁ గలిగించినవి. దాహముఁ గొన్నవానికి జలమావశ్యకంబుగాని యాజ్యం బవసరంబు గాదుగదా? దేవేంద్రాదు లెక్కుడువారైననేమి? కాకున్ననేమి? నీవంశాదికంబుల విషయంబుఁగూర్చి వినిపించుము. నాప్రశ్నంబునకు సమాధానం బొసంగకుంట మీపై నపప్రై యున్నయది; ఇఁకనైన నాబుణంబుఁ దీర్చుకొమ్ము. నీవే యన్వయంబున నుదయించి పావనం బొనరించితివి? నీనామంబుచే నేయక్షరంబులు ధన్యతంగాంచినవి? అనిపలికి యూఱకుండె.

నిషధాధిపుఁడు "కోమలీ! యుచ్ఛస్థితియందు వంశ

నామంబుల వినిపించుట యుచితంబుగాని యిట్టి నీచసమయంబున నయ్యవి పేర్కొనుట ధర్మముగాదు; అట్లు చెప్పికొను టవమానంబుకాదా? నీకు నా వంశనామంబులతో నగునదేమి? అయినను నీవు రాజకన్యవగుట నీమాత్రంబు చెప్పెద. మనోహరాంగీ! నేను చంద్రవంశమునం దుదయించిన యొకరాజను; పేరడుగఁ దలంచిన నా ప్రయత్నంబును మానుము. తన నామంబు నుడువుకొనుట వేదశాస్త్రాచారంబులకు విరుద్ధము. ఎదుటనున్న నీసమయంబున నేను నీవను పదంబులతో వ్యవహారము జరుగుచుండఁ, బేరుఁ జెప్పుమని యడుగనేల?" యనియెను. ఇవ్విధంబుగ నాభూమీశ్వరుండు వచియింప నా దమయంతి "మీరు మీ వంశం బెఱిగించి నామంబుఁ జెప్పకునికి మమ్మవమానించినటులకాదే? మీరు మమ్ము వంచింపఁదలఁచిన నేముగూడ నంతమాత్ర మొనరింపఁజాలమా? స్వకీయ నామధేయంబుఁ జెప్పుట ధర్మశాస్త్ర విరుద్ధమేని, యన్యపురుషులగు త్వాదృశులతో మాటలాడుట మాబోంట్లగు రాజపుత్రికలకుఁ దగునే? అందునను రూపవంతులగు మగవారలతో నంతఃపురంబున యౌవనవతులగు కులకాంతలు సంభాషింపఁదగునే? మీరే వచియింపు"డనియెను. నలుండది విని ప్రత్యుత్తరంబు నొసంగ నేదియుఁ దోఁచకునికిఁ గరుణాపూరిత కటాక్షంబుల నామెపైఁ బఱపి, బింబాధరీ! నీసుధామధురంబులగు పలుకుల నితరుల కొఱకు వ్యయింపకుము. వెన్నెలం దిరస్కరించు నీ క్రేఁగంటి చూపులా దేవతాచతుష్టయంబుపైఁ బ్రసరింపఁజేయుము. నా నుడివిన

యీ కార్యంబు నా గమనాయాసంబును గమనించి సఫలంబుగా నొనర్పుము. నీయదృష్టమును మదిఁదలఁచి కళ్యాణవైభవమునందుము. నాయందీవు కనఁబఱచిన దయారసంబు, మన్ననయు నంతియ చాలు; చేతులుమోడ్చి నిన్నుఁ బ్రార్థింతు. నన్ను గుఱించి యా దేవతల వరియింపుము. నా రాకకై వారునలువు రభివీక్షించుచుందురు; గాన నీవు కాలయాపనం బొనరింపఁ బాడిగాదు. మన్మథతాపంబున నా యింద్రుం డేమైనవాఁడో? వరుణుం డేవిధంబున నుండెనో? దండపాణి యేతీరుగ నున్నవాఁడో? యగ్నిహోత్రుం డేకరణి నుండెనో? యెఱుంగ రాదని నలుండు వచియించె. అంత నా భీమరాజకన్యక యిట్టులనియె.

రాజా! మీ మాటలు విన నవ్వువచ్చుచున్నది; కాని యట్లొనర్చుట ధర్మముకాదు. మీ మాటలు యుక్తములు కావనిన నిందించుట యగు. పలుక కూఱకుండిన నవమానించుట యగుఁ గానఁ బ్రత్యుత్తరం బొసంగుచున్నదానను. ఆ దేవేంద్రునకు నాకుఁ దలంచిచూడ హస్తిమశకాంతరంబున్నది. ఆ ప్రాచీనబర్హికే నెవ్విధంబునఁ దగినదానఁగాను. రాజచంద్రుం డగు నలుని వరించిన యే నొరుని నిందించిగాని, భూషించిగాని పరపురుష ప్రశంసఁ జేయనోప. అప్సరోంగనా విటుండు మానవకాంతను వాంఛించు తెఱంగుఁ జూడ, నానావిధరత్న భూషణాలంకృతులగు రాజన్యుల కిత్తడి కడియ మందము ఘటియింపఁజాలని రీతియ యగు. వేయిమాటలేల? రాజా!

నాయీ ప్రతిజ్ఞ వినుము. నేను నిషధరాజును వరియించి యున్న దానను. ఒకవేళ నాతండు స్వీకరింపనిచో నీటఁబడియో యగ్నిమూలంబుననో, నా ప్రాణంబు నాతనికి సమర్పించెద. నాకు నలవరణంబో మరణంబో తప్ప యితర కార్యంబు లేదనియెను. ఆవాక్యంబులకు నిషధరాజు మనంబునఁ గుతూహలంబు వహించి యిట్లులనియె. పేదవాని యింటికిఁ బెన్నిధి రాఁబ్రయత్నింపఁ గవాటములు వైచికొని యడ్డగించునట్టు లమరుల నీవు వరియింపకుండుట నీయభాగ్యంబుగాదే? ఆ దేవతలు మానవకాంతవగు నిన్నుఁ బ్రార్థింప వలదని యొక సామాన్యమానవుని వరియింపఁబూనుట నీ యదృష్టహీనంబే యగు. అయ్యో! ఇంత యవివేక కూపంబున దుముకుచుంటి వేమి? బాగుగా నాలోచించుకొనుము. నీవు ప్రాణత్యాగం బొనరింపఁ దలఁచి యురిఁబోసికొందువేని దేవేంద్రుండు, నగ్నిహోత్రంబునఁ బడితివేని వైశ్వానరుండును, జలపాతంబు నొందితివేని వరుణుండు, మఱేవిధంబుననేని మేను వదలిన యముండును, నిను స్వీకరించి పాణిగ్రహణం బొనరించుకొందురు; గనుక 'ఘట్టకుటికా ప్రభాతన్యాయంబుగ' నిప్పుడు వరియింపననినను దుదకు వారిపాలఁబడియే తీరుదువు. ఇంక మచ్చరము మాని నామాట యంగీకరింపుము. ఐరావతాధిరూఢుండగు యింద్రునో, తేజస్స్వరూపుండగు నగ్నినో, న్యాయాఽన్యాయంబుల నిర్ణయించు యమునినో, సప్తసముద్రాధిపత్యమును వహించిన వరుణునో నేరిని వెదకి వరియించెదవో వరియింపుము. నీవివేచనాశక్తి

నిపుడేఁ గనుఁగొనియెదగాక. అని మహారాజు వచియించె.

అంత నాకోమలగాత్రి కరస్థితకపోలయై విచారమానసంబున వేడినిట్టూర్పుల నిగుడించుచు నారాజనందనునిఁ గనుఁగొని సవిషాదంబుగ నిట్టులనియె. ఆలోకపాలుర దుష్టసందేశవాక్యములు నా చెవులకు ములుకులై వేధించుచుండ నేల మాటిమాటికి నయ్యవి వినుపించెదవు? నీకు దయలేదా? మఱచితి; యముని దూతవగు నీవు పరుల బాధించుటానందము గాఁబోలు? నీనడవడి బహుక్రూరముగా నున్నయది; ఱేపే కల్యాణము జరుగఁగలదు. ఇఁక నీయమంగళ వాక్యముల వచియింపకుము. ఈ దోషంబంతయుఁ బోవునటుల మీకు సామర్థ్యముగలదేని నిషధాధిపుని వర్ణింపుము. సురల కేమి తొందరవచ్చినది? మీఱీ రెండు దినంబు లిచ్చటనే యుండుడు. రాజహంసయొసంగిన చిత్రరూపంబునకు మీ యాకారరేఖావిలాసంబులు సరిపోవుచున్నయవి. నేను మీకు మాననీయురాలనయినయెడల యింతటినుండి దిక్పాలుర యాదుష్టరాయబారంబుఁ దలంపక యూఱకుండుము. ఇదె భక్తిని బద్ధాంజలినై మ్రొక్కుచున్న దానననిమృదుమధుర వాక్యచయంబు గానుకగా నర్పించెను. నలుండు దేవతాకార్యంబునకు విఘాతంబు రానీక తనశక్తికొలఁది జెప్పి యేవిధముగానేని యొప్పింపదలఁచి యింక నిట్టులనియె. ఆ యింద్రుడు కల్పవృక్షముం బ్రార్థించి నిన్ను దేవలోకంబునకు రప్పించుకొనినయెడ, ఆయగ్నిదేవుండు సర్వాభీష్టముల నొసంగఁగల యజ్ఞమునందు నిన్నుఁగోరి చేబట్టినయెడ, సప్తసముద్రంబుల నొక్కపరి పుక్కిటంబట్టిన

యగస్త్యుని యముండు ప్రార్థించి స్వీకరించినయెడ, గామధేనువును యాచించి వరుణుండు నిన్ను బరిగ్రహించినయెడ నీవేమి చేయఁగలవు? నీకు దిక్కెవరు? ఏల బేలవై యవ్యక్తమునం బడియుండెదవు? ఈనలువురి యందొకరుని వరించి సుఖంబుండుము; లేకున్న నీమనోవాంఛలకు గూడ నంతరాయంబుగలుగుట ధ్రువంబు. నిర్జరులవాంఛ నతిక్రమింపనగునా? యని పలికె. పిదప నాదమయంతి యేవిధంబుగ నీయకార్యంబునుండి రక్షింపఁబడుదు? ఇంక నేప్రకారంబుగ నన్నలునిఁ జేపట్టుదు? ననువిషయంబున నేమియుఁ దోఁచక యధిక విచార పరీతయై నేత్రపద్మంబులనుండి వేడివి యగు బాష్పకణంబులు వర్షంబుగఁగిడి స్తన కలశంబులఁ గుఱియుచుండ గద్గద కంఠంబుతోఁ గట్టా! నాకెట్టి కష్టము ప్రాప్తించినది! హా! దైవమా! నన్నెట్టి విషమావస్థయందు మునుంగం జేసితివి? అని వెక్కి వెక్కి యతి దీనంబుగ నేడువఁ దొడఁగెను.

" సీ॥ ప్రవిమలాక్షినభోనభస్యాంబుదములకు
నవవృష్టి ధారలై యవతరిల్లి
యాకర్ణదీర్ఘ నేత్రాంభోరుహములకుఁ
గమనీయనాళభావము భజించి,
లలితవక్షోజకుట్మలచుంబనంబున
మధుప దంపతుల సామ్యంబువడసి
కలితకజ్జలకముక్తాహార లతలలో
హరినీల రత్ననాయకతఁ దాల్చి

తే॥ వేడియశ్రులు నిగుడంగ, వెక్కి వెక్కి
యేడ్వఁదొడఁగె లతాంగిపృథ్వీశుమాల
మృదుల పరివేద నాతురోన్మిశ్ర మధుర
కంఠకాకువికార కాకలికయలర."

అటులేడ్చుచు నశ్రుకణంబులఁ గొనగోట మీటుచుఁ దలవంచుకొనియున్న యామోహనాంగిఁగాంచి ప్రియావిలాప భాషణంబులఁ గలుగు హృదయఖేదమునకు మోహాతిరేకంబునకు నోర్వజాలక భ్రాంతుఁడై తన దూతకృత్యంబును మఱచి యుచితానుచితంబు లెఱుంగక, భ్రాంతిరూపంబైన దమయంతిఁగాఁ దలంచి యిట్టులనియె.

నామాదికముం జెప్పుట

మనోహారిణీ! వీరసేనతనయుఁడనగు నలుండ;నిదెవచ్చితి. ఏల యేడ్చెదవు? నీమోముఁదమ్మి నెత్తి కటాక్షవీక్షణంబుల నాపైఁ బ్రసరింపఁజేయుము. నీవయే నాసంసారము సారవంతముగా నొనరింపఁ గలదానవుగదా? ఏల చెక్కుటద్దంబుల జేయిడి చింతించెదవు? నీమృదులాధరంబుఁబీటలువాఱ నేల వేడి నిట్టూర్పుల నిగుడించెదవు? ఏకారణంబునఁ గన్నీరు కాలువలుగార నేడ్చెదవు? నీసంతాపంబునకేది కారణంబు? నేనేమియు నీయెడఁ దప్పొనరింప లేదుకదా? నానామము జెప్పకుంటయే దోసమా? అంతఃపుర ప్రవేశంబకృత్యమా? దేవదూత్యంబు నేరమా? లేక మఱెద్దియో వచింపుము. సేవకులతప్పుల నేలువారు మన్నించుట ధర్మము. నీపాదపద్మంబులకుఁగాఁ గికి

టస్థగితమణిప్రభల నీరాజనంబొనర్చెద; నన్ననుగ్రహింపుము. నీవదనంబును వికసింపఁజేసి, నీనేత్రపద్మంబులహర్షరసంబుఁబూరించి, వెన్నెలం దెగడు మందహాసము వెదఁజల్లి, నన్నానందింపఁజేయుము. నీమధురవచనంబుల నాకర్ణంబులఁజొనుపుము. నీయాలింగనంబొసఁగుము. నీయధరామృతం బాననిమ్ము. నీవలుదకుచంబులకుఁ బరిచర్యసేయనిమ్ము. అని మదనోన్మాదంబునఁ బలుకుచుఁ గొంతతడవునకు విభ్రమరహితుండై దేవతాకార్యంబు భగ్నమగుటగా భావించి మనంబున విచారపూరితుండై "అయ్యో! మోహావేశంబున నొడలెఱుంగక చేసినయకార్యంబున కా యింద్రాదులేమని భావింతురోగదా? సర్వభూతాంతర్గుణగ్రహణులగు వారలకుఁ దెలియఁబడనివృత్తం బీలోకంబునం గలుగఁబోదు. అమరులకార్యఫలంబునకు నానామంబు వచించుట మోసమయ్యె. నాచేతులారఁ నీకృత్యంబును భంగంబొనరించితి. అక్కటా! పరోపకారధురీణుండగు నాంజనేయుని బోలఁజాలనైతి; దైవప్రయత్నంబు భగ్నంబయ్యె. ఇవ్విషయమా సురచతుష్టంబున కేమనివచింపఁగలుగుదు? ఔరా! ఇట్టిరాయబారము లాచరించుటకు ననుబోటియున్మత్తులు సమర్థులే? దైవవిధిచే వివేకహీనుఁడనై యీశుభకార్యంబును వమ్మొనరించితి. దేవతలకేనియు భగవద్విధి దుర్లంఘనీయముగదా!" యని తలంచుకొనుచుఁ జింతించుచుండె.

పిమ్మట నభ్భీమపుత్రి యథార్థముగ నీతఁడు నలుండని తెలిసికొనినదై సింహాసనంబుడిగ్గి దాఁపునంగల యవనికాంత

రంబున కేగె. ఆభువనసుందరికి బతిదర్శన భాగ్యంబున మేనుపులకరింపఁ జంచలలతంబోలె గొంతతడవుండి యారాజేంద్రునితో భాషింప సిగ్గువడి యొక ప్రియసఖికి సమయోచితంబులగు వాక్యంబులఁ గఱపి యంప నక్కాంత యా దమయంతికిమాఱుగ నిలిచి యానిషధేశునితో నిట్లులనియె. "అయ్యా! వజ్రపాతంబుఁ గలుగనున్న యర్థికినైతము నీవభయంబీయఁ గలుగుదువు గాన మన్మథుని పూవుటమ్ముల ఘాతంబునకు భీతినొందిన నాకుశరణం బొసంగి రక్షింపుము. చండాలవర్తనుండగు వసంతునకుఁ బ్రియమిత్రుండైన మారుని బారినుండి తప్పించి నన్నేలికొనుము." అనిప్రార్థించె. అంత రాజన్యుఁడా చెలివచియించిన పలుకులు మనంబున కాహ్లాదంబుఁ గూర్చుచుండినను దేవకార్యఘటనాభయంబున నాప్రార్థనంబుఁ బాటింపక యూఱకుండఁగాంచి యాతొయ్యలి రాకుమారి చెంతకేగె. తదుపరి దమయంతి "యథార్థంబుగ దూతమాత్రుండుగాని, నిషధాధిపునిముందఱ ననరాని వాక్కులేమి వల్కితినోగదా" యనియు, "నాయవివేకంబున దైవకార్యంబును విఘ్నంబొనరించితిగదా" యనియు నలుండును స్వాంతంబుల విచారంబు నందుచుండె. ఇట్టులుండ వర్ధిక్కులఁగాంతులు పిక్కటిల్లఁ దొల్లింటి యా సువర్ణహంసంబు, గగనభాగంబునుండి దిగి విచారంబుననుండియున్న యాదమయంతీనిషధేశ్వరుల సముఖంబునకు వారల హృదయానందములఁ బెంపొందింపఁదలచి యేతెంచె. తోడనే పూర్వపరిచయంబున నాయిరువురచే, నుపలాలనంబువడసి యామరాళంబు నలునితో నిట్టులనియె. "చంద్రవంశచూడా-

మణీ! ఈవిధంబున నేల చింతించెదవు? నీహృదయంబతి నిర్మలమైనది. నీగొప్పతనము శ్లాఘనీయమైనది. కార్యసిద్ధియైనం గాకున్న నీమనోవిచారంబు దేవేంద్రాదు లెఱుంగఁగలుగుదురు" అని, దమయంతిం గనుంగొని "అమ్మా! దమయంతీ! నీ మనంబునందలి సందియంబును మానుము. ఈతండే నీ కాంతుఁడగు. ఈసంగతి యలనాఁడే బ్రహ్మదేవుండు వచియించి యున్నాఁడు. ఇఁక మఱియొక భంగి జరుఁగబో"దని, యుభయుల నుద్దేశించి, యీ నూత్నదంపతులకు మేలగుఁగాక; స్వయంవరం బవిఘ్నంబుగ నెఱవేఱి యభీష్టసిద్ధులం బడయుదురుగాత. పరమేష్ఠియొక్క యనుగ్రహంబున నాకు సకల ప్రాణుల మనోభిప్రాయంబులు విదితంబైయుండు; ఇప్పుడు చింతాభరంబున మునింగియున్న మీ విషాదం బపనయింపఁ దలంచి యేతెంచితి. ఇఁక దిగులొందకుఁడు. పోయివచ్చెద"నని సముచితప్రకారంబున వారలిరువురచే ననుజ్ఞఁగైకొని యరిగె. ఈవిధంబున నారాయంచ సందేహవిచ్ఛేదనం బొనరింప వారన్యోన్యము చింతాభారంబునుండి విడివడియుండిరి.

మనశ్శుద్ధి

రాజచంద్రుఁడామరాళ వచనంబులఁ గొంత ధైర్యంబుఁ దెచ్చుకొని దిక్పాలురఁదలంచి యంజలిఘటించి, సుమనస్సులారా! నేనీ దూతకృత్యంబున నిష్కలుషాత్మకుండనై ప్రవర్తించితినని మీ రెంచినయెడల ధన్యుఁడను; అట్లుగాక మోసమొనరించితినని భావించునెడల నీ క్షణంబుననే నాకు

గఠినమగు దండనమును విధింపుఁడు. మన్మథుని తీవ్రశరంబులు నామేను గండిఁజేయుచున్నయవి. ఇంక నేనీ విరహానలంబున కోర్వఁజాలనని యనియెను. అంతట యవనికాంతరంబునుండి భీమరాట్పుత్రి యా రాజకుమారునితో నిట్లనియె. "నల భూమీశ్వరా! ఏను బతివ్రతను. నామనోకాంతుఁడీవె నల్లి స్వయంవరసమయంబున, దేవతలు రాజకుమారులు నందఱుఁ దిలకించుచుండ, మిమ్ముల నిశ్చయంబుగ వరియింతు. అంతమాత్రంబునఁ దక్కుంగలవార లెగ్గుగాఁ దలంపఁజాలరు.

"ఉ. ఓ రజనీకరాన్వయపయోధి నిశాకర, యేఁబతివ్రతన్
గూరిమిమీఱ నొక్కరునిఁగోరి వరింపఁగ, నున్నవారి కె
వ్వారికి నెగ్గుగాఁ దలఁపవచ్చునె? నిన్ను వరింతు నల్లి బృం
దారకులున్ గృపాలురును దక్కినవారును జూచుచుండఁగన్."

మఱియు, సమస్తధర్మజ్ఞులగువిబుధులు నాపై నేల యీర్ష్యబూనుదురు? అదిని వారలకు వందనం బాచరించి తదనుజ్ఞఁబడసి నినుఁ బాణిగ్రహణంబొనరింతు, ననియెను. ఇవ్విధంబున దమయంతీ నిషధేశ్వరు లిరువురకు జరిగిన సంభాషణాదికంబుల నంతయు నింద్రాదు లదృశ్యులుగనుండి వీక్షించుచు, రాయబారంబున నలునకుం గల నిష్కల్మష చిత్తంబునకు మహానందము నందుచు, దమయంతి తమ్ము వరియింపకునికి ఖేదమందుచు, నలుని మాయారూపునిగా నొనరించి, వారలందఱుఁ గలిసి యచ్చోటనుండి నిజస్థానంబున కేగిరి. దేవేంద్రాది చతుష్టయంబు మాయోపాయంబున దమయం

తిని వరియింపఁదలఁచి నలునింబోలెఁ గామరూపంబులు ధరించి స్వయంవరకాలంబునకై నిరీక్షించుచుండిరి. నిష ధేశుండు దేవేంద్రాదుల యనుమతిఁ బడసి భీమరాజొసంగిన రమ్యప్రదేశంబున సపరివారుండై విడిసియుండె. సప్తసాగర మధ్యస్థంబగు నీ భూమండలంబునందలి రాజకుమారులెల్లరుఁ జతురంగబలంబులతో నా స్వయంవర మహోత్సవంబున కేతెంచుచుండిరి. వారలలోఁ గొందఱు దమయంతి తమ వరియించు నను నాశయు, గొందఱు బలవంతముగ నా భీమ సుతను గొంపోవుదమను నూహయుఁ, గొంద ఱా మహోత్స వంబుఁ జూతమను నభిలాషయుఁ గలిగి యుండిరి. అట్టులా రాజతనయు లేతెంచుచుండ ముఖ్యవీధుల నిసుకఁజల్లిన రాల కుండునంతటి జనసమ్మర్దము గలిగియుండెను. ఈ జనసమూ హంబునంబడిన నెంతటివారి కేనియు మఱల సుఖంబున నవలికిఁ జేరుటయే కష్టముగానుండెను. అంత నాతఁడీ సంక టముఁ గాంచి రాఁబోవు శుభకార్యంబునఁ దన్ను వరియింప కుండుట కిదియ సూచనయని తలంచుచుండును.

అట్టి సమయంబునఁ గర్కోటకుండు, వంది మాగ ధులు పొగడుచుండ, భుజంగపుంగవులు సేవించుచు వెంట నేగుచుండ, పౌరజనంబు లబ్బురపడి గాంచుచుండఁ జనుదెంచె. మఱియు నీశ్వరుని కంఠంబున, బూలమాలి కగా రాజిల్లు వాసుకి యను పేరుగల నాగరాజు తన యశోగీతంబుల నాగకాంతలు శ్రావ్యతరంబుగ గానం బొనరించుచుండ సర్వసేనాబల సమంచితుండై చనుదెంచె.

రాజ పురోహితుల దిగ్బంధాది మాయమంత్ర బలంబుచే రాక్షసుండైన నిబుతి రాలేకపోయె. స్వీయనేత్రముల జయించిన దమయంతీ స్వయంవరంబున కీర్ష్యం బూని వాహనంబగు సారంగంబు రాకుంట మారుతుండు రా మాను కొనియె. ఉత్తరదిక్పాలుండగు కుబేరుండు, మూఁడు పాదము లెనిమిది దంతంబులు మెల్లకన్నులను గల తన వికృత రూపంబుఁ గైలాస దర్పణంబునఁ జూచికొని సిగ్గువడి యిలు వెడలకుండె. అర్ధనారీశ్వరుండగు శంకరుండు సవతి నంగీక రింపని పార్వతీ దేహము నిరోధించుచుండ నాతని కడుగు సాగక యూఱకుండె. తన భూభారంబు వహించువారేరును లభింపకుంట, నాదిశేషుండు వచ్చుట మానుకొనియె. తాత యగు బ్రహ్మదేవుండు పెండ్లికే తెంచుట సమంచితముగా దనియు లోకభీతి నొందియు రాఁజాలకుండె. ఇట్టి సంకట ములఁగుందుచున్న వీరలు దక్కఁ దక్కంగల త్రిభువనంబు లందలి వారలు దమయంతీ సౌందర్యాదికంబులవిని మరులు గొని యామెను వరియింపఁ దలఁచి యేతెంచుచుండిరి. అట్టులు ముల్లోకంబుల వార లేతేర నుచితరీతిఁ గనక మయం బులగు హర్మ్యంబుల భీమజనపాలుని సేనాధ్యక్షులు చూపి వారల నందు విడియింపఁజేసిరి. ఆ మహోత్సవంబు దిలకింప శ్రీమన్నారాయణాది సురసంఘంబు గగనంబున నిలిచి యుండె. సనకసనందనాది యోగీంద్రులును, మందపాల బక దాల్భ్య రైభ్యక భరద్వాజ గౌతమ ప్రభృతులగు మహ ర్షిసముదయంబును, నుచిత స్థలంబుల నుండి విలోకించు

చుండిరి. మృదంగ నృత్య గీతాదికంబులచే దేవతావేశ్య లాకాశ భాగంబున మనోహరంబుగ నాట్య మొనరించు చుండిరి. తత్సమయంబున సకల పృథ్వీశు లాతని రూప రేఖా విలాసంబుల కబ్బుర పడు చుండ యుక్తభూష ణాలంకృతుం డగుచు నలసార్వ భౌముండు రాజవీథి నేతెంచి సభామంటపమునంగల యొక స్వర్ణసింహాసనంబున నాసీనుండయ్యె. అతనిఁజూచి యింద్రాగ్ని యమవరుణులు తద్రూపంబునిచ్ఛామాత్రంబుగ నవరించుకొని తత్సభామండ పంబున కేగి నలసమీపస్థాసనంబుల నుపవిష్టులైరి. ఆ పరిషత్తు నానాదేశపురాజులుండినను నిషధాధిపునిచేతను, నింద్రాగ్ని యమవరుణులచేతను, కల్పవృక్షపంచకంబున భాసిల్లు నందనో ద్యానంబు భాతి శోభాయమానంబైయుండె. ఇవ్విధంబుగ సువర్ణసింహాసనంబుల వాసుకి కర్కోటకాది పాతాళలోక వాసులును మేధావులగు నానారాజపుంగవులుఁ బాకశాస నాది దేవతానికరంబుఁ గూర్చుండియుండుటంజూచి, సంతోషిత స్వాంతుండై, భీమరాజు తనడెందంబున "నీయేతెంచినవారలంద అమేయగుణప్రధానులు; కీర్తనీయులు. ఇట్టి వీరలను వర్ణిం చుటకుఁ ద్రిలోకజననియు, వాగ్రూపయు, భగవతియునగు భారతీదేవియొక్కతయ సమర్థురాలని" తలంచి నిశ్చలధ్యానం బున ముకుళితనేత్రుండై హస్తాంజలిఘటియించి భక్తిపూర్వ కంబుగ "భారతీ! అసామాన్యమైన నీకరుణాప్రపూర్ణమగు మంగళంబగుఁగాక! పూర్ణచంద్రుని నధఃకరించువదనంబు గల నీకు నమస్కారము! ఆత్మయే శూన్యమనెడి బౌద్ధవాదమురీతి

నడుముగల నీకువందనములు; సకలజ్ఞాన సంభరితమగుహృదయ కమలముఁగల నీకు జోహారులు; మంగళకరంబగు నీహాసం బునకు జోతలు; బాలారుణప్రభల రాజిల్లు నీచరణ సరోజా తంబుల కిదె యంజలిబద్ధుండ నగుచుంటి. నీవు సర్వోత్కృష్ట రాలవు; సుఖమిచ్చుదానవు; క్రీడనొసంగుదానవు; నిత్యమైన దానవు; ప్రసిద్ధురాలవు. అట్టినీవు నాయనేకప్రణామములఁ గొని నాప్రార్థనం బాలకించి నన్ను రక్షింపుము; రక్షింపు"మని బహువిధంబుల నాసరస్వతీదేవిని స్తుతింప మందస్మితవదనార విందంబున శారద యాప్రభువతంసు ముందుఁగ సాక్షాత్క రించె.

ఆంధ్ర నైషధసారము.

పంచమాశ్వాసము.

అంతనాభారతీదేవిఁ జూచిభీమభూపాలుండునుసకలరాజన్యులు
కరంబులమోడ్చి నమస్కృతులొనరించిరి.తచ్ఛుభానుకూలసమ
యంబున నాదమయంతీదేవిం బిలువంబనిచె. ఎల్లజనంబులువిభ్ర
మావలోకనంబులఁ బఱపుచుండ, గగనంబున దేవతావేశ్యలు
మంగళగానంబొనరించుచుండ, నిరుగెలంకులఁ దలిరుఁబోండ్లు
వింజామరంబులు వీఁచుచుండ, నాదమయంతి చతురంత
యానంబున సవిలాసంబుగఁ గూరుచుండి సభామండపంబున
కేతెంచుచుండె. ఆరాకుమారి సౌందర్యముఁగాంచి యయ్యెడ
మెచ్చనివారొకరును గానరారైరి. అందఱు సమ్మోహనకరం
బగు యామెరూపంబుఁ దనివితీఱఁజూచియు నెంతకాలంబునకు
దృష్టి వహింపఁజాలకుండిరి. ఇంకను నాకోమలి యవయ
వంబుల పొంకంబును, సౌకుమార్యంబును, గాంతినిఁ జూచితమ
సామర్థ్యముకొలఁది నుపమానోపమేయములకు సారస్యముఁ
జూచికొనుచుండిరి. ఇట్లుండ నాదమయంతి వాహనంబుడిగ్గి
భారతీదేవికి భక్తిపూర్వకంబుగ వందనం బాచరింప నాలోక
జనని యనేకాశీర్వచనంబు లొనరించి యామెశిరంబున మంగ

ళాక్షతలిడి చతురంతయానంబునెక్క నాజ్ఞయొసంగ, నధిరో
హించె.

పిమ్మట నాచతురంతయానంబునకు వామభాగంబు
నందుండి సనకసనందనాది యోగీంద్రులచే ధ్యానింపఁబడు
చున్న యాసరస్వతీదేవి యిట్లు పలుకఁదొడంగె. "కమలాక్షీ!
ప్రాగ్దిశనుండిన వీరలే ముప్పదిమూఁడు కోటులవేలుపులు;
ఇమ్మహాత్ముల వేఱువేఱువర్ణించునెడల వేయివత్సరంబులుపట్టు.
ఇందునొక్కరుని వరియింపఁదలఁచిన యెడల నీయదృష్టమిట్టిద
యని వచింపలేము. కల్పవృక్షములదోఁటలుఁ జింతామణి వేది
కలును వారలకు విహారస్థానములు. ఈనిర్జరులలో నొక్కరుని
వరియించి వారి యనిమేషత్వంబు నమృతాహారంబును నీసుం
దరరూప వీక్షణంబునను యధరసుధాపానంబున నినుమడింప
జేయుము." అనవా రాకుమారి కేలుఁదోయిమొగిడ్చి ఫాలం
బునఁ గీలుకొలిపియామహనీయులగు దేవతలకు వందనం బా
చరింపశిబికావాహకులగు సత్పురుషులయ్యది యనంగీకార
సూచకంబుగ గుర్తెఱింగి భుజంగపుంగవు సమీపించిరి. పిదప
నానలువరాణి, పన్నగాధ్యక్షుఁడగువాసుకింజూపి యిట్లనియె.
"కోమలీ! ఈతఁడు చంద్రాభరణుండగు శివునియోగపట్టంబు
గను, గంకణంబుగను, జడలముడిత్రాడుగను, బినాకంబునకు
నారిగనుండి పెక్కువిధంబుల సేవించుచుండె. మఱియు రెండు
నాల్కలుగలవాఁడౌటనీశ్వరునిజటాజూటంబునందలిచంద్రకళా
మృతంబును, నీయధరసుధయు నొక్కమాఱుగఁ జవిఁజూచి
వ్యత్యాసంబు గ్రహింపఁ గలవాఁడు. మన్మథకేళియందు మోవి

చుంబనమునకు వెఱువంబనిలేదు. నీయధరోష్ఠంబునఁ బీయూషంబున్నది. కాన నాతనివిషం బపకారం బొనరింపఁబోదు." అని వచియింప నామెకిష్టంబు లేమియెఱింగి, సాయంకాలము పద్మ సమూహము నెడఁబాపి తుమ్మెద నెట్టి కలువలఁ జేర్చు రీతి, నా యానధుర్యులానాగనము దాయము నెడబాపి దమయంతిని రాజలోకంబునకుం దఱియఁజేసిరి. అంతఁ దమ్ము వరియింపమికి సర్వరాజులు లజ్జవొంది శిరంబుల వంచుకొనిరి. రాజపుంగవులు తమ్ము వరియించు నను నాశఁగలిగి వికాసవదనంబుల నుండిరి.

ద్వీపాధిపతులు

అప్పులుకుఁబోఁటి వరాట రాజకన్యకను వీక్షించి, "చంద్రవదనా! పుష్కరాది ద్వీపంబులనుండి సూర్యచంద్ర వంశోద్భవులగు రాజవర్యు లిదే యేతెంచియున్న వారలు. ఇమ్మహారథులఁ జక్కఁగఁజూడుము. తరుణీ! ఈపృథివీశుండు పుష్కరద్వీపం బేలుచుండు. ఈతని వరియించి నిర్మలజల సముద్రప్రాంతమున మీరలిర్వురు విహారంబొనరింపుఁడు. ఈతండేలు దేశంబు స్వర్గతుల్యమైనది. ఇంద్రుని శచీదేవి వరియించినటుల, నీవీతని పాణిగ్రహణం బొనరించి ధన్యురాలవగుము. ఆతని ద్వీపంబున నెఱ్ఱని కాయలచేఁ బచ్చని యాకులచే విరాజిల్లువటవృక్షము, నెమలిపురులచే నిర్మింపఁబడిన గొడుగు భాతిఁ గడు సుందరంబుగనుండు. ఆ యద్భుతంబును నీవచూడుము." అన భ్రూవిక్షేపమాత్రంబున నామె ప్రేమింపని సంగతి

యెఱింగి యవలకుఁ జనుం డనవారొక రాజు చెంగటికేగి నిలిచిరి అంత నావాణి, "బింబాధరీ! ఈతండు శాకద్వీపంబునంతయు టేకుచెట్టు లాంఛనంబుగ నేకచ్ఛత్రంబున నేలుచున్నవాఁడు; కీర్తనీయుండు. ఈ జనపతిని 'హవ్యు'డండ్రు. నారాయణుని లక్ష్మీదేవి వరియించినటుల యీ రాజశ్రేష్ఠుని జేపట్టుము. ఈతనిఁగూడి శాకద్వీపంబునందలి యుదయపర్వతంబునఁ బండు వెన్నెలల విహరింపుము. ఆద్వీపప్రాంతంబునఁ జెన్నారు పాలకడలి, తీరంబులనుండు చెట్లయాకుల ప్రతిబింబ తరంగంబులగూడి తరళకటాక్ష సంయుతంబగు నీనేత్రంబులఁబోలి ప్రకాశించుచున్నయది. మఱియు నందు శేషశయ్యపైఁ బరుండు వెన్నుని, నీతని వరియించినం గాంచఁగలవు. నీవిహారంబున కనువగు నుదయపర్వతంబున నొప్పారు చంద్రుని సమీపంబున నేత్రానందకరంబుగఁ జూచి ధన్యత నందుదువుగాక" యని వచియించి యనంగీకారంబు గుర్తెఱింగి శారద, తెమ్మెరలం బోలిన విమానవాహకులను బరిమళ లక్ష్మినింబోలె, నా దమయంతిని మఱియొక ప్రదేశంబునకుఁ గొనిపో నియమించి, గజగమనయగు నాసుందరీమణితో నిట్టులనియె

"చందనగంధీ! శాత్రవగజ కంఠీరవుండగు నీక్రౌంచద్వీపాధిపతి నించుక శిరంబెత్తి చూడుము. ఈతని భుజాబలంబునఁ బాలింపఁబడు క్రౌంచ మనుద్వీపంబు నావరించుకొని దధి సముద్రము రాజిల్లుచున్నయది. ఆతని దీవియప్పైశ్వర్యంబులఁ దులఁదూగుచుండు. అచ్చటి క్రౌంచాచలంబున సుఖంబుగ విహరింపఁగలవు. అయ్యెడ నిరతికేళి సమయంబునఁ బాడము ముత్తెం

బులఁబోలు స్వేదబిందువుల దధిసముద్రంబునుండి వెడలు మందమారుతంబు హరించుఁగాక! ఈ మహాశయుని కీర్తి దశదిశలు దాఁటుచున్న యది; గాన నీతని వరియింపు" మన నారాకుమారి చిత్త మాతనియందు లగ్నంబుగాకుండ నెఱింగి కొండొక రాజతిలకంబు చెంతకు శిబికాధరులగు సత్పురుషులు గొనిరాఁ బూజ్యురాలగు పద్మసంభవునిల్లా లాదమయంతింజూచి యిట్లనియె" తీవబోఁడీ! ఈ పృథ్వీశుండు దర్భస్తంభ మంకితము గాఁగల కుశద్వీపం బేలుచుండు. ఈతని స్వీకరించి వసంతకాలంబులఁ బ్రాంతంబున గాజిల్లు ఘృతసముద్ర తీరంబునందలి యడవుల విలాసయాన మొనరింపుము. అయ్యెడఁ బెనుగాలి నూఁగు తత్పత్రాసిచ్ఛేదంబునం గలుగు మేఘబిందువుల వర్ధిల్లి ప్రకాశించు దర్భగుల్మంబు కనుపండు వొనరించు; దానిం గాంచుము. కలశస్తనీ! సముద్ర మథనకాలంబున నుదయంబయిన లక్ష్మీదేవి, ప్రారంభమున నడుగిడినమందర పర్వతమున సంతోషయుతంబుగఁ గ్రీడ నొనరింపుము; మున్ను మందరగిరి కవ్వముగా నుండినపుడు కలిగిన యొరపిడినిబట్టి మెలికలుగాఁ బ్రవహించు సెలయేరులు, త్రాడుగా నుండిన వాసుకియను భావంబు స్ఫురింపఁజేయుచుండును. నీవట్టివింతల గనుఁగొని యానందింపు" మన నాహంసగమన యాతని సేవింప నాసలేమి వేఱొక మూర్ధాభిషిక్తుఁజేరి యబ్భీమకుమారితో నాచతుర్భుజుని కోడలిట్టులనియె "మీననేత్రా! ఈతఁడే శత్రుభీకరుండగు శాల్మలిద్వీపాధిపతి. ఆతని ద్వీపమునకుఁ జుట్టును సురాసముద్ర మలంకారముగనుండును. కత్తిలేని సమయమందుఁగూడ నా

ధీరవతంసంబుతో శత్రువులు పోరి, గెలుచుట యనునది కలలోనివార్త. ఈతని వరియించి నీయిచ్చవచ్చినట్లు సురాపాన క్రీడ ననుభవింపుము. వేసవిదినంబుల నీతనిఁగూడి సురాసాగరప్రాంతంబున నేలాలతాగృహంబుల విహరించి యానందింపుము. మఱియు గగనచుంబిత శిఖరంబగు ద్రోణాచలంబున శృంగారంబుగ విహరింపుము; ఈతని బరిణయంబుగమ్ము." అన నా విలాసవతి, మందహాస మొనరింప ననురాగంబు లేకుండు టెఱింగి మఱియొక భూపాలు చెంతకేగి యాతనిఁజూపి, "సరోజేక్షణా! ఇక్షుసముద్ర పరీతంబగు ప్లక్షద్వీపంబు బేలు రాజతిలకుండీతఁడే. చెఱకు పాలసముద్రంపుదరి నడవులందలి జువ్వికొమ్మల నుయ్యలలూగుక్రీడ నాతని వరియించినఁ గాంచఁగలవు" అని వచియింప నారాజపుత్రి నిరాదరణంబు వాణి యెఱింగి వేఱొక రాజన్యుని సమీపించి యిట్టులనియె. "వీరలే జంబూద్వీపంబుఁ బాలించు రాజోత్తములు. నారాయణుని లక్ష్మీదేవింబోలె నీరలలో నీవొక్కరుని నానందంబున వరియింపుము. ఆద్వీపంబు తనకుఁ జుట్టునుండి యాఱుదీవులు సేవించుచుండ, మేరుకైలాస పర్వతంబులు ఛత్రచామరంబుల భాతి రాజచిహ్నంబులుగాఁ గలిగియుండు. ఆద్వీపమున కన్నివైపుల లవణసముద్రము గలదు. ఆదేశమునకు లాంఛనంబుగనుండు పెద్దనేరేడువృక్షంబున వ్రేలాడి వెలుంగు మహాఫలంబుల దేవతాసంభవులగు సిద్ధాదులు గాంచి యేనుంగులవుఁగావని పందెంబులు వైచికొనుచుందురు. అట్టిఫలరసవాహినులయ్యెడ నధికంబుగఁ బ్రవహించుచుండు.

ఇట్టి వింతలనన్నిటిఁ గాంచుట కాతని వరియింపు" మనసమ్మానవతీతిలకంబు మోము వాంచి నూఱకుంటఁ జూచి విరించిసతి వేఱొక భూపతిఁ జూపి యివ్విధంబున వచియించె—

నానాదేశ రాజులు.

"కళ్యాణీ! ఈ యశశ్శాలి యుజ్జయినీ పురంబు రాజధానిగ నొనరించుకొని మాళవదేశంబు జనరంజకంబుగ నేలుచున్న వాఁడు. ఈతఁ డర్థుల మనోరథంబులఁ దీర్పుపట్టులఁ గల్పవృక్ష కామధేన్వాదులకంటె నధికుండు. ఈతని నంగీకరించినఁ దత్పురసమీపంబునందలి శిప్రానదీ జలక్రీడయు మహాకాళక్షేత్రంబునందలి యీశ్వరసేవయు లభ్యంబుఁ గాఁగల"దని వచియింప, నామె కాతని యందనురాగము లేమి నెఱింగి శిబికాధరులగు నప్పురుషులు ముందునడువ నా దమయంతితో వాగ్దేవి యిట్టులనియె. "లజ్జావతీ! ఈభూతలేశ్వరుఁడు గౌడదేశంబు నేలుచుండు. ఈతఁడు కళావిద్యయం దారితేఱిననిపుణుండు. ఈ మహానుభావుని కీర్తి చంద్రుని ధిక్కరించుచున్నయది. సంగరరంగంబుల నీ వీరశిఖామణి ప్రతాపముం గాంచి శాత్రవుల సంపల్లక్ష్మి యీతని వరియించుచుండు.

" చ. లలన, యితండు సమ్ముఖమిళద్రిపు కుంజరకుంభమౌక్తిక
చ్ఛలమున వైరి లక్ష్మి వలిచన్నులమీఁద నిజప్రతాప సం
కలనసముద్ధితంబులగు ఘర్మకణంబులఁ బాయమీటు ని
ర్మలనిజశాతహేతి నఖరంబున వాజివిహార భూములన్॥ "

అన నాతని చరిత మాసుందరీమణి కింపుఁ గూర్పఁ జాలమి యెఱింగి వేఱొక భూపాలు సమీపించి రాకుమారితో సరస్వతీదేవి యివ్విధంబున వచియించె. "ఈతఁడు మధురాపురంబును సుప్రసిద్ధస్థానంబుగ నుంచుకొని శూరసేనదేశము బాలించుచుండు. ఈతని జనులు పృథుఁడను నామంబున బిల్చుచుందురు. ఈ వీరుని పరాక్రమానలంబునకు శాత్రవులు నిలువఁజాలకఁ బఱుగిడుచుందురు. మధురానగర ప్రాంతంబునందలి యమునానదియందు మీరలిరువురు సలిలవిహారంబుల జరుపుదురుగాఁత! వర్షాకాలంబున గోవర్ధనాచలంపుఁ జఱియల నృత్యం బొనరించు మయూరంబుల వీక్షింపుము. ఈ దానశీలుండు కవీంద్రుల పాణిపద్మంబుల బంగరునాణెంబుల నుంచి సదా వారల దనియింపఁజేయుచుండు. నీ సుందరాంగుని వరియింపు" మన నమ్మానవతి మానసం బాతని యందు లగ్నంబుగాకుండుటఁ దెలిసి వేఱొక రాజన్యుని సమక్షంబున కేతెంచి యివ్విధంబున నాగీర్వాణి వచియింపఁ దొడంగె.

"మత్తకాశినీ! ఈ పురుషపుంగవుండు కాశీరాజు. ఈ భూమీశుని రాజధాని ముక్తిప్రదంబగు వారణాసి. ఈతనికుల దైవతంబు విశ్వేశ్వరుండు. జలవిహారస్థానంబు ముల్లోకంబులఁ బావనం బొనరించు గంగామహానది. సత్రశాల, విశాలాక్షీదేవి క్రీడాభవనము. ఇట్టియదృష్టవంతుని బరిణయం బొనరింపుము. ఈ రణవీరుండు శాత్రవ కంఠనాళంబు లతి సులభంబుగ భేదమొనరించుచుండు. ఈతని పరాక్రమము సాటిలేనిది"యని వచియించుచుండ నా దమయంతి పరాకుగ నుండుటఁ గాంచి

మఱొక్క మహీపాలుం జూపి నలువరాణి యిట్లనియె. "చారునయనా! ఈతఁ డయోధ్యాధిపతి; ఈతని నామము ఋతుపర్ణుండు. ఈ యశశ్శాలిని వరియింపుము. ఈతం డేలు పట్టణంబునే తొల్లి శ్రీరాములవారు పరిపాలించిరి. ఆ పుర సందర్శనంబు మోక్షప్రదంబగు. ఈ వీరుని తాత భగీరథుండు విశ్వప్రయత్నంబుఁ జేసి యాకాశగంగను భూమియందుఁ బ్రవహింపఁ జేసె. ఈతండు తన తాతకంటె నధికుండయి స్వకీర్తి గంగఁ ద్రిలోకంబులఁ బ్రకాశింపఁ జేసియున్నాఁడు. ఈ రాజవతంసుని ప్రతాప సూర్య ప్రతిబింబమగు బడబానలంబుఁ సముద్రజలంబు నింకించు శక్తిఁగలిగి యుండ, నా ప్రతాప ప్రభాకరుండు శత్రురాజుల స్థిర కీర్తినక్షత్రంబుల మాయించుచు జగంబునఁ బ్రఖ్యాతంబుగ వెలుంగుచున్నవాఁడు. ఇఁక నాతని యెదుట నేవీరవర్యులు నిలువఁగలరు? ఇట్టి పరాక్రమోపేతుని నీవు చెట్ట పట్టుము." అన నయ్యది వినని భంగి యుంటఁగని మఱొక్క రాజకుంజరుం జూపి, నలువ పడఁతి యిట్టులనియె. "మానవతీ! ఈతండు పాండ్యదేశంబు నేలు రాజచంద్రుండు. మోముఁదమ్మి నొక్కింత యెత్తి వీక్షింపుము. ఈతని శత్రురాజులు పోరి జయింపలేక పఱుగువారుచుఁ దద్దేశంబునం గల యడవుల నెల్లఁ ద్రిమ్మరుచుందురు. ఈ ఱేని కరీంద్రంబులు రణరంగంబున సంచరించుటఁ జూడ నడగొండలవలెఁ గనఁబడుచుండు. అట్టి యేనుంగుల భీభత్సంబుఁ గాంచినంతనే శాత్రవులు పౌరుషం బుజ్జగించి పలాయితులగుచుందురు. ఈతని మగతనం బనుపమేయంబైనది"

యన, నా భీమకుమారి కావాక్యంబులు ముదంబు గూర్పఁజాలనందున మఱొక మహారాజు డాసి భారతి యిటులనియె.

"ఈ నృపపుంగవుండు కళింగదేశము నేలుచుండు. ఈతని నామంబు నిద్రయందు వినఁబడినను భయంపడి పగతురు పఱుగువారుచుందురు. ఈతని కీర్తిసాగరంబున, ముజ్జగంబులు నోలలాడుచుండు" నన నా రాకుమారి నవ్వె. అయ్యది విరక్తిసూచకంబుగా నెఱిఁగి వేఱొక రాజుఁ జూపి యిట్టులనియె. "ఈతఁడు నేపాళదేశంబు నేలు రాజర్షభుండు. ఈ ధీరుని ప్రతాపాగ్నియందు సూర్యుండేనియుఁ బడియెనేని మిడుత రీతి భస్మంబగు. ఈతని కీర్తిచంద్రికలు ప్రపంచమంతయు వ్యాపించి యున్నయవి. ఈ సుగుణుని వైరివీరులీతని పాదంబులపైఁబడి ప్రాణదానం బర్థించికొని జీవించుచుందు"రని వచియింప మాఱువలుకకుంటఁ జూచి వేఱొక ధరణీంద్రునిఁగని వాగ్దేవి, యా వనితాలలామంబుతో నిట్టులనియె. " ఇందువదనా! ఈతండు కామరూపదేశం బేలుచుండు. అనన్యంబగు యశంబు గడియించిన నృపుండు. ఈతని నీ క్రేఁగంటి వీక్షణంబుల నొక్కమాఱుఁ బరపించి చూడు" మన నూరకుంటఁ దెలిసి వేఱొక రాజకుమారుం గదిసి యా రమణీమణితో నిట్టులనియె. "ఈ దయానిధియుత్కళదేశం బేలు పృథ్వీపతి; ఈతని యశస్సు చంద్రబింబమును, మల్లికా కుసుమంబుల, నతిశయించు ధావళ్యంబు గలిగి నిర్మలంబైయుండు. ఈ పురుష శ్రేష్ఠుండు రణరంగంబున నకుంఠితముగ విహరించు చున్నపుడు దేవతా ప్రభృతు

లీతని పరాక్రమంబుఁ గాంచి యభినందించుచుందురు. ఈ సుగుణధాముం డర్థిమనోభీష్టంబులఁ దీర్చుటయం దసమానుం డగుటచేఁ గల్పవృక్షంబు, ఫలభారమిషచేఁ దలవంపునొంది యున్నది.

“ మ॥ అసమానస్థిరదాన వైభవ కళాహంకార సింహాసనా
గ్రసమాసీనుఁడు వీఁడొకండు కలుగంగా నర్థియాచ్ఞారస
వ్యసనాభావ బహూభవత్ఫల భర వ్యాజంబునన్నమ్రమై
యొస సంక్రందన శాఖిడెందమున యందెక్కించు మందాత్మతన్॥ ”

అన నా రాకుమారి! నిషధాధిపుని ధ్యానంబున మాఱు పలుకకుంటఁ గని వేఱొక్క రాకుమారుంజూపి, “దేవీ! ఈతండు కీకటదేశంబేలు ధరణీధవుండు. ఈతండు నిర్మించిన కాసార వనాదికంబులవలన జనులు సుఖంబందుచు నీ మహాభుజు యశస్సు సతతంబు గానంబొనరించుచుందురు. ఈ మహాభాగుని కీర్తి జగంబులన్నిట నిండి నిబిడీకృతంబై యున్నయది.” యన ననాదర ముద్రాముద్రితంబగు చిఱునవ్వుదయింప నవ్వాణి వీక్షించి నిషధరాజపంచకంబును సమీపింప యాన ధుర్యుల కాజ్ఞ యొసంగ నట్టులొనర్చిరి.

పంచనళి.

పిదప నలరూపధారులైన యా లోకపాలురఁజూపి యా లోకమాత గూఢార్థ విలసితంబులగు వాక్యంబుల నా రాకుమారికిఁ జెప్పఁగడఁగె. నారీమణీ! ఈ రాజేంద్రుండు నిజ వీర సేనాన్వితుండు. ఈతఁడు రణరంగంబుల, విచ్చలవిడి సంచరించు శాత్రవ భూభృత్తులఁ బక్షవిచ్ఛేదనంబొనరించి పేచమడంచి విరాజిల్లుచుండు. ఈతని పరాక్రమం బనన్యమైనది. కలువకంటీ! ఈతండనలుఁడు; ప్రకాశనీయుండు. నానా యజ్ఞంబుల శోభాయమానుండగుచుండు; ధనంజయుండు. చంపకగంధీ! ఈతండు న్యాయాన్యాయ విచక్షణతాదక్షుండు. దుర్జన శిక్షానుకరణ దండధరుండు; మిత్రనందనుఁడు. కుటిలాలకా! ఈతఁడేన ప్రసముద్రాధిపతి. ఈతని మూలంబుననే కాలానుకూలంబుగ వర్షంబు కలుగుచుండు. అధికబల సత్త్వాఢ్యుం డని యివ్విధంబున, నింద్రాగ్ని, యమ, వరుణుల మాయారూపంబులఁగూర్చి సరస్వతీదేవి యుభయార్థసూచకంబులగు వాక్యంబుఁ బోధించిన, నా భీమనందన యా భాషణంబుల వినియు వారలఁ జూచియుఁ గూడ సత్యాఽసత్యంబుల గ్రహింపనేరక డోలాందోళిత మానసయై, మాయారూపుళగు నా దేవతల, నానిషధ రాజును విలోకించుచుండ; నసమాన రూపరేఖాసముంచితుండగు నిషధభూపతింగాంచి భారతీదేవి యిట్టులనియె. “కమలనయనా! ఈతండు దేవేంద్రునిఁబోలె దాన మొసంగుటయందపారగుణుఁడు. వీతిహోత్రుని చందంబున మహాధ్వరంబులఁ బరితృప్తినందుచుండు. యముని మాడ్కి పరప్రాణహారుండు. వరుణునిభంగి నిజవాహినీ సహస్ర సంసేవితుండు. వీనిం జూడుము. వీర లేవ్వరలో నీయిచ్చవచ్చిన నొక్కరుని వరియింపుము.” అని యవ్వాణి యూఱకుండె. అంత నాదమయంతి వీక్షణంబు మాయా రూపధారులగు నలువుర నతిక్రమించి

నైదవవాఁడగు నలునియందు బూర్వజన్మ సుకృతంబుననో, సద్వ్రతకర్మఫలంబుననో నెలకొనియెఁ గాని వీరలలో నిశ్చయమగు నలుం డితండని నిర్ణయింప నేరక యామెమనంబు డ్రొక్కుడువడుచుండ, నీసమయంబున నాప్రియమిత్రంబగు మరాళపుంగవుం డా చెంతనుండిన యథార్థమగు నలుని వెదకి చెప్పఁగదా, యని యనుకొనుచు మది నిట్టులఁ దలంచుకొనుచుండె.

భ్రమరూపకంబుగా నిందఱు నలులు గనుపడుచుండిరా! దర్పణసదృశంబులగు నే పదార్థంబుల మూలంబున నేనియుఁ బలువురుగాఁ గాన్పించుచుండిరా? లేక నా కన్ను లేమేని చెదరినవా? ఇయ్యది మన్మథుని మాయయా? నలుండే బుద్ధిపూర్వకంబుగ బహురూపంబులఁ దాల్చియుండెనా? విచారింపఁగా నిది యింద్రాదులమాయయా? నాటకమా? ఏమి! అట్లుగానిచో భారతీదేవి నన్నుఁ బరిభవించుటకై యింతటి మాయఁ బన్నినయదా? అటుగాకున్న నీ యేవురలో నొక్కరుండు నలుండు; వేఱొకండు మారుండొకండు పురూరవుండు; తక్కిన యిర్వురలో దైవతా వైద్యయుగ్మంబగు నాశ్వినేయులేమో? ఏమియుఁ దెలిసికొన శక్యంబు గాకున్నయది. విబుధవరులైనయెడల వందనం బాచరించి నలుని యొసంగఁ బ్రార్థించెద. అయ్యో! మన్మథబాణపీడితులై, దయా రహిత హృదయులగు వారు మాత్రమేల నలు నొసంగుదురు? ఈ సువర్ణాసనాసీనపంచకపంచకంబున దేవమానవ లక్షణభేదంబుల విమర్శించి యొక్కొక్కరిని బరీక్షించెదగాక యని యా

యేవురఁ గలయం గనుంగొని నలరూపధారులగు నింద్రాగ్ని యమ వరుణులఁ గాంచె. వారిపాదంబులు ధరణిఁ దాకకయుండె. వారి ఫాలంబుల స్వేదబిందువు లుదయింపకుండె. వక్షంబులందలి పుష్పమాలికలు వసివాడకయుండె. వారికన్నులు ఱెప్పపాటులు లేనివయియుండె. ఈ లక్షణంబులచే నూహింప వీరలు దేవతలు గావలయుఁ. గాన నిక నైదవపురుషుండు నిషధరాజగుట నిశ్చయము. అట్లగుట నేరికేని దేవతానుగ్రహంబు లేకుండ నేకార్యము ఫలియింప నేరదు. కాన వారికి వందనం బాచరించి నిషధరాజుపైని మోహావేశంబున మదనరాగమతిశయింప లజ్జావశంబున నాతని మూర్తిఁ జూచియుఁ జూడఁ జాలక యెట్టకేలకుఁ దన మనోహర వీక్షణంబుల సరస్వతీదేవిముఖేందుమండలమున నిల్పె. అంత నాగీర్వాణి యారాజతనయాభిప్రాయం బెఱింగి నిజహస్తంబున దమయంతీకరంబుఁ గీలుకొలిపి హృదయంబు వికాసంబునొంద, నా దేవతా నలరాజులంగనుంగొని క్రేఁగంటఁ జిఱునవ్వుదయింప నింద్రాగ్ని యమ వరుణులు కరుణా తరంగిత హృదయంబులతో "నీ యింతి ననుగ్రహింప వలయు. ఏ విధంబున మిమ్ములనందఱ వరియింపఁ గలదు? ఎట్లు మీయందొక్కరుని గ్రహించి తక్కిన వారల ధిక్కరింపఁగలదు? కాన మీ యంశోద్భవుండైన యీ నిషధాధిపునిఁ బాణిగ్రహణం బొనరించి కృతార్థత నందుఁగాత

" ఉ. ఎట్టు వరించు సాధ్వి మిము నిందఱ? దేవచతుష్టయంబునం
దెట్టొకనిం దగంగ వరియించి తదన్యుల ధిక్కరించి వే
ఱ్ఱెట్టగ నేర్చుఁ? గావున వరించి కృతార్థతఁ బొందుఁగాక మీ
యట్టి మహానుభావు భవదంశ సముద్భవు నైషధాధిపున్॥"

అంత నా దేవతాచతుష్టయంబు భారతీదేవి యభిప్రాయంబును, నిషధేశ్వరుని నిష్కల్మషదౌత్యంబును, దమయంతీదేవి పరమపాతివ్రత్య గుణగౌరవంబును, గారణంబులుగా మనంబున ననుగ్రహించి నలరూపంబులఁ బోవిడచి, సహస్రాక్షుండగు నింద్రుండు, రక్తవర్ణుండగు నగ్నిహోత్రుండు, తమోవర్ణుండగు యముండు, పాశహస్తుండగు వరుణుండును, దమతమ నిజరూపంబుల స్వీకరించిరి. అయ్యాది యౌవనంబుఁ బరిత్యజించి వార్ధక్యంబు నంగీకరించిన చందంబయ్యె; పేరోలగంబున్న భూపాలకవర్గంబు గనుంగొనుచుండ రూపాంతర పరిగ్రహణం బొనర్చిన యింద్రాదు లైంద్రజాలికుల చందంబు నందిరి. అంత నా భారతీదేవి క్షీరనీర విభేదం బొనరించు హంసచందంబున దమయంతితోఁ "జంద్రవదనా! వీర లింద్రాదులగు దేవతలు. భక్తిమీఱ వందనం బాచరించుము. ఈతఁడు నిషధాధినాథుండగు నలచక్రవర్తి. ఈతని నీ యిచ్ఛానుసారంబుగ నందంబుమీఱ వరియింపుమనియె.

ఆంధ్రనైషధసారము.

షష్ఠాశ్వాసము

నలవరణము.

అంత నా భీమరాజనందన పల్లకినుండిదిగి యా వేల్పులకుఁ గంకణఝుణత్కారం బుదయింపఁ గరయుగ్మంబుమోడ్చి ప్రణామం బాచరించి, కాంచనమయంబగు మంచకంబు సరస్వతీదేవి హస్తం బూతఁగాఁబట్టుకొని యెక్కి యా నలమహారాజు కంఠంబున నూతన స్వయంవర మాల్యంబగు నిప్పపూవులదండ నలంకరించె. మధుపఝుంకారసంకులతమంబగు నా పుష్పమాల, యాతనిస్నిగ్ధం బగు పేరురంబునఁ బ్రతిఫలించుటఁ జూడ మన్మథుని పూబాణంబులు హృదయంబున నాటుకొని యున్నటులఁ దోపించుచుండె. ఆ నిషధభూవిభుని కాదండ మేనఁ దగిలిన వెంటనే పులకాంకురము లుదయించె. దమయంతి స్వవాంఛ నేఁటికి ఫలించినందున మదనావేశానందముచే నా నలు నెట్టయెదుటఁ గొలఁది కాలము జిచ్చువడి నిలిచియుండె. ఆతీరుజూడ మిగుల మనోహరంబైయుండె. దమయంతీ సమర్పితంబగు నా పుష్పమాలిక నా నలుండు పాణిపద్మంబున స్పృశింప మహానందంబున స్వేదం బుద

యించె. ఆ హస్తకమలంబునందలి చెమరుఁ జూడ మదనుండీయుక్తసంబంధమునకు సంతసించి ప్రథమంబునఁ బోసినదానతోయంబుఁ బోలె నుండె. చిరకాలంబునకుఁ దమ కోరిక నెరవేరినందుల కమందానందము నందు నా నూత్నదంపతుల కింద్రాదిదేవతా చతుష్టయంబు కరుణంబూని దీవనలొసంగిరి. మఱియు ఇంద్రుండు, నిషధాధిపుండు తమ కొనరించిన నిష్కల్మష దూతకృత్యంబునకు మెచ్చి యిప్పుడు ప్రత్యక్షంబైన యాకారంబుతో నీ యొనరించు యాగంబులఁ దనపాలి హవిస్సుల భుజియించెద ననియు, వైశ్వానరుం డీవు దలంచిన మాత్రంబునఁ బొడసూపెదననియు, యముండు దిగ్విజయార్థంబులగు బాణంబుల ధర్మాసక్తబుద్ధియు నొసంగితిననియు, వరుణుం డీవు దలంచినచోట జలంబుదయింపను ధరియించిన పుష్పంబులు వాడకుండ ననుగ్రహించితిననియు, వరంబులొసంగిరి. భారతీదేవి యా మానుషాకారంబుమాని, వీణాపుస్తకపాణియు, ధవళాధిక ప్రకాశదేహయునై దివ్యరూపంబు ధరియించె. అంత సరస్వతియు, నింద్రాదులు దమయంతి నుద్దేశించి, యాదిశక్తి యగు పార్వతీదేవివోలె ముత్తైదువవై ప్రాణేశ్వరుని యర్థాంగమవై మెలంగుము. బ్రహ్మాదిదేవతాసములగు రాజచంద్రులు నిరంతరము నీపాదసరోరుహంబులు పూజింత్రుగాఁత.

"ఉ. ఆదిమశక్తియైన తుహినాచలరాజతనూజవోలె ము
త్తైదువవై, నిజేశ్వరుని యర్ధశరీరము పాలుగొమ్ము; నీ
పాదసరోరుహంబు లతిభక్తిభజింతురు గాక యొప్ప బ్ర
హ్మాదిక దేవతా సదృశులైన మహామహిమండలేశ్వరుల్."

ఇట్లు దీవించి యామెను సమ్మోదమానసఁ గావించి వేరు వేరుగ నమస్కారము లందిరి. నలువరాణి, నిషధమహీకాంతుని గనుంగొని "సకలప్రభుతిలకా! మంత్రసముదయంబునఁ జింతామణీ మంత్రరాజము ప్రధానంబైనయది; ఈయది మదీయంబైనది; ఈ మహామంత్రమును నియమంబుఁ దప్పక యుపాసన నొనరింపుము. ఈ పావనమంత్రం బాశ్రితసముదయంబునకుఁ గామధేను కల్పవృక్షంబులఁబోలె నిష్టార్థంబుల సమకూర్చుచుండు; మంగళకరంబగు నిమ్మహామంత్రంబు నీకొసంగితి. ఈమంత్రంబుయొక్క యుద్ధారప్రక్రియను నీకిపుడు రహస్యంబుగ నుపదేశించితి. ఈ మంత్రంబు మూలంబున గురుశుశ్రూష యొనరింపకయ యెల్లశాస్త్రంబులుఁ గరతలామలకంబుగనుండు. నియమపూర్వకంబుగ వేకువజామున మేల్కాని, యీ చింతామణీ మంత్రంబుఁ బ్రాచీనాభిముఖుండవై జపింపుము. అందువలన నీకెల్ల శుభంబులు నొడఁగూడు. ఈమంత్రార్థంబు గ్రహించు పురుషవరేణ్యులంగాంచి సుందరీమణులు మదనవశలై వర్తించుచుందురు. రాయంచయరదంబు నెక్కి యుపనిషద్వీథి విహరించుచున్న నన్ను యీచింతామణీ మంత్రమూలంబున ధ్యానించు సుజనున కయాచితంబుగ నెల్ల విద్యలు లభ్యంబులై, సాహిత్యాది సిద్ధాంతరహస్యంబులు దేటతెల్లంబుగనుండు. మదీయంబగు నీమహామంత్రంబును సూర్యోదయవేళ ధ్యానంబొనర్చి యీరాకుమారివోలెఁ గవితాకన్యకం గూడ బరిగ్రహింపుము.

కలియుగంబునఁ గాశ్మీరదేశమునందలి శారదాయత

సంబున శేషునివంటి పాండిత్యముగల బ్రాహ్మణుండొకఁడు శ్రీహీరుఁడనునామంబునఁజనియించు; ఆతఁడు 'మామల్లదేవి' యను తనభార్యయందు జింతామణీ మంత్రఫలంబుగ నొక్క తనయుంగాంచు; నాతని, కాకాశవాణి 'శ్రీహర్షుండను,' నామంబు పెట్టు. వానికిఁ బదునాలుగువిద్యలుఁగరతలామలకంబులై యుండు. ఆతఁడు సుకవియగు. ఆతనికావ్యముఖంబున నీకు మహాయశంబు సమకూరు. ఎవరేనియు వేఁకువజామున, ఋతుపర్ణకర్కోటకాదులఁబోలె నిన్ను దమయంతిని దలంతురో వారలఁ గలికాలదోషంబులు పొందఁజాలవు. నారాయణునింబోలెఁ గలికలుషంబు హరియింపగలవాఁడవు; పుణ్యశ్లోకుండవు నగుము. నేను పోయివచ్చెదను; పునస్సందర్శనంబయ్యెడుఁ గాత" మనిపలికి యద్దేవి దమయంతింజూచె. పిదప వాగ్దేవియు నాదేవతా చతుష్టయంబును నిట్లు వచియించిరి. "సకల పుణ్యాంగనా శిరోమణి వగునీకు సాధింపరానికార్యం బొండుండియుండదు. ఐనను దేవతలమైన మేము మనుజులకు దర్శనంబొసంగినపుడు వరంబొసంగకపోరాదు కావునమగువా! యీయదె వినుము నీపాతివ్రత్యంబునకు భంగమొదవింపజూచు మనుజుండాక్షణంబ భస్మంబగుగాక. నీవు మా కామరూపంబులఁ గాంచి మిగుల నాశ్చర్యపడితివి. ఇంతటినుండి మాకరుణచేఁ నీయిచ్ఛానుసారంబుగఁ గామరూపిణివగుము" అని వచియించి వాగ్దేవియు, నింద్రాఽగ్ని యమవరుణులును బంగరువిమానం బధిరోహించి గగనంబునకేఁగిరి. ఆసమయంబున రాజనందనులు లేచుటచేఁ గలుగు కంకణాదిధ్వానంబులు దేవదుందుభి

ధ్వానంబులతోఁగలిసి భూనభోంతరాళమంతయుఁ గ్రమ్ముకొనుచుండె. విద్యాధరాది దేవతాసంభవులు పుష్పవర్షంబుఁ గురియించుచుండిరి. ఆసమయంబునఁ గళ్యాణలక్ష్మీవిభవసమేతుండగు నన్నలుండు నిజశిబిరంబునకేఁగ నుద్యుక్తుండయి బయలువెడలె; దమయంతియుఁ గన్యాసహస్రంబు గొల్వ నిజమందిరంబుఁ జేరంజనియె. పిమ్మటఁ దమయంశాంచితుండగు నలుని వీడ్కొనిపోవుటకు నద్దేవచతుష్టయంబు కడు విన్నదనంబుతోఁ జనుచుండిరి. వాణియు దమయంతిపైని బ్రేమయెట్టిదో కాని మాటిమాటికి వెనుకకుఁదిరిగి యాతొయ్యలిం జూచుచు నేఁగుచుండె.

స్వయంవరమాల్యంబు ధరించిననలుండా సభాస్థానంబునుండి నిజశిబిరంబుఁ జేరు రాజవీథులఁబోఁగడు దమయంతీ స్తోత్రపాఠకులకు బంగరునాణెంబుల, వర్షంబుపగిది గురియించుచుండె. ఆసమయంబునఁ గొందఱసూయాగ్రస్తులై యానిషధాధిపునింజూచిఁ 'అత్యుచ్ఛ్రయః పతనహేతు, వనెడివారును 'అతిసర్వత్రవర్జయేత్', అనువారుఁ, 'గాముకస్యకుతో లజ్జా?' యనువారును నైయుండిరి. అయ్యది యానలుండువినియు విననిభంగి శత్రువులు లేనిదాని వచియించుట తథ్యంబుగానదోషరహితుండవగుటయే, దీక్షితత్వమని నవ్వుకొనుచుఁ బండితునిఁబోలె సంతోషంబుననుండె. ఇంకను నల్పులగు రాజతనయులు వచియించు నిందావచనంబులఁజతుర్విధవాద్యంబులు మ్రింగి వేయుచు నాధ్వానంబులు మిన్ను ముట్టుచుండె, ఇవ్విధంబుగ నిషధరాజు శిబిరంబుఁ బ్రవేశించె. అచటభీమరాజు జ్యోతి

ష్ఠులంబిలిచి, కర్పూర తాంబూల కాంచనాంబరాదులనిచ్చి పూజించి సర్వశుభలక్షణ లక్షితంబగు శుభముహూర్తం బాలోచించి చెప్పుండనికోర నాభూసురవతంసులట్టి లగ్నంబు వెదకి, యీయదె మంగళప్రదంబగు సమయంబు వేవేగఁ బెండ్లికొడుకుం బిలువనంపుఁడనఁ దగువారని వరునిఁదోడ్తెర నియమించె.

అయ్యెడఁ గన్యాంతఃపురంబునఁ బద్మాక్షులు ముత్యంబుల మండపంబునందలి సువర్ణపీఠమున నారాకుమారిం గూర్చుండఁజేసి రాజకులాచార విధంబున హస్తంబున బాణంబునుంచి పన్నీటం జలక మార్చుచుండిరి. ఆసమయంబున నామె వెన్నెలం దిరస్కరించు సన్నని వలిపెంబు గలిగి, వర్షంబు మాడ్కి హిమాంబువులు కురియుటచే నార్ద్రీభూతంబగు మేనుఁగాంచిన మనోహరంబుగనుండె. ఆమె కేశంబుల నొప్పు సలిలబిందువులు ముక్తాఫలంబులగతి మెఱయుచుండె. ఒక యిందువదన మేసి తడియొత్తి రతనంపు టరుంగునం గల యొక బంగరుగద్దియ నామెం గూర్చుండఁజేసి పరిచారికా జనం బలంకరింపఁ దొడంగిరి. ఒక్క యలివేణి, యామె కుంతలంబులకు సుగంధధూపంబు నొసగించె. ఒక్క కాంత, యానీలంపు బెన్నెఱులఁ గొన గోళ్లదువ్వె. ఒక్క యిందువదన, యాదమయంతి తుఱుమునం దెఱ్ఱగలువల నలంకరించె. మఱియు నవరత్నఖచితా మూల్యభాసమానంబులగు ననేకభూషణంబులు చిత్రరీతి శృంగారింప నాదమయంతి మంగళాచారంబుగ దర్పణంబునఁ జూచుకొనియె. ఇట్లు చతుర్విధంబులగు శృంగా

రంబులఁ గావించుకొని యమ్మహాదేవి బ్రాహ్మణ సువాసినులకుఁ బూజలొనరించి మోడ్పుఁగేలు ఫాలతలంబునఁ గీలించి వందనం బిడియె. బంధువులగు రాజకాంతలు వివాహ సమయాచార ప్రకారంబుగ నాభీమరాట్పుత్త్రికిఁ బ్రణామం బొనరించిరి.

అచ్చటఁ బెండ్లికుమారుండగు నలుండు మంగళస్నానంబైన పిదప శిల్పపారగులగు ప్రౌఢాంగనాజనంబులవలన వివాహోచితంబులగు నలంకారం బంగీకరించె. ఒక్కయతివ యాతని యార్ద్రిత కేశంబుల వీవనతో మెల్లగ వీచి తడియార్చుచుండె; ఒక్కబింబాధరి యాతని శిరోజంబుల కగురు ధూపంబు నిడియె; ఒకలతాంగి పసిండిచాయ లీను నారాజేంద్రునంగకంబుల సుగంధంబుపూఁత నొనరించె. ఒక్క లేమ, యాతని కేశంబులఁ జిక్కుఁదీసి యందంబుగ సిగఁజుట్టి పరిమళపుష్పంబుల సంఘటించె. ఒక్క చంద్రవదన యాతని మూర్ధంబున నవరత్నకిరీటంబు నలంకరించె. ఒకమానవతి యాతని ఫాలంబున సువర్ణపట్టంబు కలితంబుఁజేసె. ఒక్క చామ యాతని కర్ణంబులఁ గుండలంబులఁగూర్చె. ఒక్క తీవఁబోఁడి యాతని యురంబునఁ దారహారంబుల నందంబు మీఱనించె. మఱియు నానావిధ మణిభూషణంబు లనేకంబుగ నానలుని యంగకంబుల నలంకరించిరి. నలుండు మంగళాలంకరణంబైన పిమ్మట మణిదర్పణంబున స్వీయరూపముఁ జూచుకొనియె. అనంతరంబు సారథిగొని తెచ్చిన రథంబునెక్కి యమ్మహారథుండు ధనంజయునింబోలె రాజమార్గంబునఁ జనుచుండఁ, బౌరాంగనయందొక తలిరుఁబోఁడి తాంబూలచర్వణం బొనరించుచు

నీ రాకుమారునిఁజూచు పరాకున విలాసంబుగఁ బాణిపద్మం
బున నుంచుకొనియున్న తామరఱేకును మడిచి తమలపాకు
నకు మాఱుగ నోట నుంచుకొనియె. ఒక్క చంచలాక్షి
యప్సరాంగనభాతి ఱెప్పవాల్పక యీరాజకుమారుం గాంచు
చుండె. నొక్క కాంత, పయ్యెదదొలంగ మకరికా పత్త్రంబుల
జెన్నారు స్తనంబులు తొంగిచూచుచుండ విభ్రాంతితో నాభూ
పాలతిలకు సందర్శించె. ఆకాంతలయందుఁ "దనకుఁదానై వచ్చిన
యింద్రాదుల వదలి, యీచిత్తజాకారుని వరించుట, యుచితం
బైనదియ యగు. ఈతఁడే మన్మథసామ్రాజ్యంబునకుఁ బట్టంబు
గట్టుకొనఁ దగినవాఁడు. ఈతని సమ్మోహనాకారంబునకుఁ
బురూరవుఁడును జయంత నలకూబరాదులు సాటియగుదురె?
ఈతని సౌందర్యాదికంబు ముందఱ నింద్రాదులు మాత్ర
మెంతటివార" లని పలువురు పలువిధంబులఁ దలంచుకొను
చుండిరి. మఱియు "దమయంతి పాకశాసను వరియింపకుంటచే
శచీదేవి యనుగ్రహంబును, నలుండు దూత్యకృత్యంబున
దేవేంద్రుని కరుణయు, నాదంపతులిరువు రీరీతి సంపాదించు
కొనిరి. కావున నానిషధేంద్రుని యపారసంపద యేకాలంబు
నను లోటురాకుండుట ధ్రువంబు. పురుషశ్రేష్ఠుండగు నీ నల
మహారాజునకును, మానినీశిరోమణియగు నీదమయంతికిని
దాంపత్యం బెంతయుఁ దగియుండు. ఈ వధూవరుల, మన్మథుండు
సమంబుగ మోహంబు నెలకొల్పి పరమానందము ఘటి
యించుచున్నవాఁడు. ఈసతీపతులు చాలకాలము సర్వసుఖం
బులఁ దేలుచుండెదరుగాక" యని పౌరాంగనలు దీవించుచు

నేత్రోత్సవంబుగ నాతని వీక్షించుచుండిరి.

అట్లు నగరస్త్రీజనంబులు విలోకించుచుండ నా నల
మహారాజు కనకస్యందనంబుపైఁ గూరుచుండి మందగమనం
బున వందిమాగధులు యశోగీతంబుల గానంబుఁ జేయ,
ముందఱ మూర్ధాభిషిక్తులగు రాజపుంగవు లరుదేఱఁ
దురంగఖుర ఘట్టనంబునఁబుట్టిన ధరణీపరాగం బాక
సంబుఁ గ్రమ్ముకొన శంఖ కాహళ భేరీ మృదంగ వేణు
వీణాది నినాదంబులు భూనభోంతరాళంబు ప్రతిధ్వను లీన,
రాజచిహ్నాంచితంబులగు పతాకంబులను రంభాస్తంభాలంకర
ణంబునఁ గర్పూరరజంబున దిద్దిన రంగవల్లులను, గస్తూరికా లే
పంబున రాజిల్లు వితర్దికాతలంబులను నొప్పు పుణ్యాంగనాజన
సంకులంబగు రాజమందిరంబుఁ జేరం జనుదెంచుచుండె; నా
సమయంబున భీమరాజు లగ్నవేళ సమీపించె. వేగంబ నలుం
దోడ్కొని రండని యాజ్ఞాపింపఁ గుంతల గౌడ చోళ గాంధా
రాదిదేశంబుల నేలు రాజపుంగవులు పాదచారులై నలావ
నీశ్వరుకడకుఁజని తోడ్కొనిరా, రాజద్వారంబుఁ జేరె. ఆసమ
యంబున నలు నెదుర్కొనుటకై యేతెంచిన మాన్యులు సంభా
షణాదిక మూలంబున సత్కారం బొనరించిరి. దమయంతీ
ప్రియానుజుండగు దముండు ముత్యాలహారంబు పేరురంబునఁ
గాంతుల నీనుచుండ నానంద సంభరితంబగు డెందంబున
నర్ఘ్యపాద్యంబులొసంగి తోడ్కొనిపోవ నుద్యుక్తుండై కాలి
నడక నెదురుగ రాజ ద్వారంబు చెంతకు నేతెంచుచుండె.
భీమరాజు సైన్యంబు బయటనుండు నటుల వలయు సేనాపతుల

రాకుమారులను నిషధాధిపునిఁ గొలిచిరా నియమంబుఁ జేసియుండె. పిమ్మటఁ గొన్ని ద్వారంబులు దాఁటి నిషధాధీశ్వరుండు నరదంబు డిగ్గఁ బుణ్యాంగనా జనంబులు నీరాజనంబు లిడిరి. నలుండు దముని కరంబు నూతఁగొని మెల్లఁగ నడచి బంధుజన పరివేష్టితంబుఁ, బురోహిత బ్రాహ్మణ సహితంబుఁ, బురంధ్రీ జనసంభరితంబు నగు వివాహ మంటపంబుఁ జేరం జనుదెంచి యెదురు వచ్చుచున్న భీమభూపాలునకు వందనం బొనరించి మామగారి యాజ్ఞచేఁ గనకాసనంబున నాసీనుండైయుండె.

పరిణయము.

అంత మంత్రసహితంబుగ మామగారగు భీమభూపాలుం డొసంగిన మధుపర్కంపుఁ దేనియఁ గుతూహలంబున నారగించె. వధూవరుల కరంబులకు దీక్షాకంకణంబులఁ గట్టిరి. పుణ్యాహవాచనంబున నానలావనీశ్వరు కరంబుపై దమయంతి హస్తంబు నుంచె. అనంతరంబు పార్వతీదేవి తొల్లి యనుగ్రహించి యొసంగిన దివ్యఖడ్గంబును, సర్వ మనోరథముల నొసంగు చింతామణీహారంబును, శత్రుసంహారంబున నకుంఠితమగు బంగరు మొలామఁ జేసిన బాకును, మహేశ్వరుండు తన కొసంగిన కనక రథంబును, లోకం బాహా యన భీమరాజు నల్లునకుఁ బ్రీతిపూర్వకంబుగ సమర్పించె. ఆబంగరుటరదంబు మనోవాంఛా ప్రకారంబుగ గమనం బొనరింప సమర్థమైనదియయి యుండె. మఱియు నింద్రుని గుఱ్ఱముతో నెకసక్కెములాడఁగల యుత్తమజాతి శ్వేతహయంబును నీ స్వయంవర

ప్రారంభమున నగ్ని దేవుండు కానుకగా నంపిన యగుణ కాంతులనీను నమూల్యవస్త్రంబులను, విశ్వకర్మచే నొకాండముగ నిర్మింపఁబడి యింద్రుం డంపియుండిన మానికంపుఁ దాంబూల పేటికను, విషహరణ సమర్థంబగు నొక గారుడమణి భోజన పాత్రంబును, భీమరాజు జామాతకు సర్పణం బొనరించె ఇంకను నావరాటరాజు పరిణయము వేళఁ గానుకగా ననేకంబులగు గుఱ్ఱంబుల నేనుఁగుల వస్త్ర చందన హేమ రత్నంబుల వారకాంతా దాసదాసీజనంబులఁ, బ్రేమంబు మీఱ నల్లున కొసంగె. అంత నా వధూవరులు జాతవేదునకుఁ బ్రదక్షిణ నమస్కారంబులఁ గావించిరి. ఎడఁబాటు కలుగకుండుటకై వారిరువురి వస్త్రాంచలంబు లేకంబుగ ముడివేయ బడియె. భర్తతో స్థిరంబుగ నుంటకై ధ్రువనక్షత్రంబుఁ, బాతివ్రత్య భాగ్యంబునకై యరుంధతీదేవినిం గాంచి ముత్తైదువ లొసంగు మంగళాక్షతల భక్తిమై స్వీకరించిరి. పిదప గరకంకణధ్వానంబులు చెలంగ నడుమల్లలనాడఁ గర్ణాభరణంబు లూఁగులాడఁ గుచంబు లొఱసికొనఁ బురోహితుండగు గౌతమునాజ్ఞ నాదమయంతీదేవి భర్తయొక్క దీర్ఘాయువు కొఱకు నగ్నిహోత్రంబున లాజలు దోసిటనెత్తి హోమంబుఁ జేసె. ఆ సమయంబున నాజ్యధారల నొప్పుచున్న యా సుగంధహోమ ధూమం బారాకుమారి యంగకంబులపైఁ బ్రసరింప నది యొక క్రొత్తయందంబుగాఁ దోఁచె.

" సీ॥ చెక్కుటద్దములపైఁ జెఱలాడునప్పుడు
కస్తూరికా పత్త్రికములఁ బోలె,

శ్రవణపాళికములలోఁ జాఁగి పాఱెడు నల్ల
లలితతమాల పల్లవముఁబోలెఁ,
గలికి కన్నులలోనఁ బొలుపారునప్పుడు
నవలీల నీలాంజనంబుఁబోలె,
ఫాలభాగంబుపైఁ బఱతెంచు నప్పుడు
కమనీయ చూర్ణాలకములఁబోలె,
తే॥ నప్పుడావర్జితాజ్య ధారాభిఘార
పరిమళల్లాజనవశమీపల్లవాగ్ర
హుతహుతాశన జిహ్వాసముత్థమగుచు
హోమధూమంబు బాలపైనొయ్యఁ బొలసి”

పదపడి యానందాతిశయంబున నూత్నమగు పులకలు మేన నుదయించుచుండ నొక్క పేరంటాలు రత్నాంగుళీయక ప్రభల నీను నలరాజు హస్తంబును దమయంతీదేవి చేతఁబట్టు కొనఁజేసె. అట్లు పాణిగ్రహణం బొనరించి పలు గవాక్షంబులనొప్పు కౌతుకాగారంబుఁ బ్రవేశించి శుభాన్వితంబగు నొక్క మంచంబున నూత్నదంపతు లధివసించిరి. పిమ్మటఁ దమ్ము లిరువంకలఁ బెండ్లిచుట్టంబులకు భోజనంబులు పెట్ట నాజ్ఞ యొసంగిరి. అంత చంద్రవదనలు పట్టు పుట్టంబులఁ బన్నీటం దడిపి యారఁబెట్టి మడతలిడుచుండిరి. భోజనాగారంబునం గల పరదాలను లాగి సరిజేయుచుండిరి. ఒక వంక నగురుధూపంబుల రగులఁజేయుచుండిరి. పైడి పళ్ళెరంబుల శుభ్ర పఱచి వెండి బల్లలపై నాయత్తపఱచుచుండిరి. నూత్న రత్నకంబళులు మొదలగు పలు

దెఱంగుల యాసనంబుల నిరువంకల పెండ్లివారలు భోజన సమయంబులఁ గూర్చుండుటకుఁ గా సమర్చుచుండిరి. ఆ సమయంబున సమీపమందిరంబుల బాంధవులు ప్రియంబు మీఱ జతురవాక్యంబుల భాషించుకొనుచు సంతసంబున నుండిరి. పరిచారికా జనంబు లందలి యొక యలికులవేణి ముఖంబు గడుగుకొనుటకై యొకని దోయిటనీళ్లఁ బోయుచుండ నా జలమధ్యంబునఁ దదాస్యంబు ప్రతిఫలింపఁ గాంచి, యేరుఁ గనకుండ నపుడామె చెక్కిలి ముద్దుఁగొను వాంఛ నింక నుదకంబుఁ బోయునట్లుగ నా నీరు వదలుచుండె. నలునకు వీవన వీచునొక యెలనాగ పాదంబులమధ్య నొకబోఁటి ముదితొండ నుంచె. అయ్యది కాలు బ్రాకిపోక ముడివఱకేగ నామె కుపాయంబు దోఁచక కట్టిన పుట్టంబు నూడఁదీయ నందఱుఁ గలకల నవ్విరి. ఒక కోమలి నేరితోనో సంభాషించుచుఁ బరాకుననుండ నొక ధూర్తుండు వంచనగ వెనుకనుండి యేతెంచి యామె మఱుంగుఁ జెక్కిలిఁ జేతనంటె. ఒక్క సరసుం డొక శేమంజూచి “ఓమె, యేమె, యిదేమేమె” జలంబుఁగొని రావని పరిహాసంబొనరింప నొనంగుచున్న యా యువతి “ఓమే ఏమె” యని పచించిన యుతనింజూచి “మేక మేక” యని పల్క నందఱుఁ బక పక నవ్వసాగిరి; ఒక కాంత విటుఁడైన యొక రాసుతుని వెనుదిరిగి క్రేఁగంట వీక్షించె; నొక్క తరళేక్షణ, నైషధనాథు సేనానికి వట్టివేళ్ళ వీవనతో వీచుచు నాతనియందు మోహావశురాలై యుండె. పిమ్మట బందుగు లందఱు ముఖప్రక్షాళనాదికంబులొన

రించి తమ తమ యర్హాసనంబులం గూర్చుండి, భక్ష్య భోజ్య లేహ్య చోష్యంబులు భుజియింపఁ గడంగిరి. పరిశుభ్రంబగు శాల్యన్నంబును, గోధుమల నూకతోఁ జేయఁబడిన భక్ష్యంబుల గండ శర్కరం గలిపియు, గోక్షీరంబులఁ బూరీలపైఁ జక్కఁగాఁ జల్లియు, మిరియంబులతో మిశ్రమంబైన తేనెయందు లడ్డులను ముంచికొనియు, బలుచనగు దోసెలఁ బెసరపప్పునం దద్దుకొనియు, కస్తూరికాదుల నతిశయించు పరిమళసమన్వితంబగు వెన్నతోఁ జేయంబడిన భక్ష్యంబుల విఱచియుఁ గ్రమ క్రమముగా నా పెండ్లి బందుగులు భుజియించుచుండిరి. తదుపరి వర్షంబు పగిది నాజ్యధారలు జవరాండ్రు గుఱిపించుచుండ నందఱుఁ దనియుచుండిరి. పచ్చటాకంచములలోఁ బచ్చనికూరలు గాన్పింపనందునఁ బెండ్లిపెద్దలు వడ్డించువారలఁ గోపంబుఁ జేయుచుండిరి. అన్నారీజనంబులు మఱిమఱివడ్డించుచుండిరి. ఒకసమయంబున నా పచ్చ టా కంచములలోఁ జిఱువడములను భక్ష్య విశేషంబులతోఁ గూడినపాయసంబును ద్రాక్షాఫలంబులను వడ్డింప, గగనంబు నందలి చంద్రనక్షత్రముల భాతి నొప్పుచుండె. మఱియుఁ దలిరుఁబోండ్లు వినయాతిశయంబుగ ఘృతశర్కరా కలితంబగు పరమాన్నంబు బంగరు గిన్నెలలో వడ్డించుచుండ, బంధుజనంబు లెంతయుఁ దృప్తి మీఱ భుజియించుచుండిరి. నలునితో నేతెంచిన పెండ్లివారికిని బెద్దలకు నుత్తమోత్తంబులగు కుందేటి యొక్కయు, మత్స్యంబుల యొక్కయు, మజ్జిగపులుసును గూరయు, వడ్డింపఁ బ్రియంబున నారగించుచుండిరి. ఆవ, నూనియు,

మొదలగువానితో నూఱిన యడవి పందియొక్క మాంస ఖండంబుల వడ్డింప నొసంగిరి. ఆపదార్థంబులన్నియు వారలకుఁ జాలఁ దృప్తిఁగలుగఁ జేసె. గడ్డలుగ నుండు గేదె పెరుగుఁ గుత్తుకబంటిగఁ దినుచు నెత్తి యానవచ్చళ్ళ నంజుకొనుచుండిరి. కంచుకంబున మరుంగయియున్న కుచ పరిమాణముం దెలిసికొనఁ జాలక చింతించుచున్న యొక్క విటకానికి వాని యాకారస్థితి యింతయని యొక యింతి హేమ కలశంబులఁ జూపె. ఒక బుద్ధిమంతుండు, మొగంబుఁ జూడ వెఱచి బంతులవెంట మాఱు వడ్డించుచున్న యొక జవరాలి మోము నేలంబఱచియున్న చంద్రకాంత శిలాసముదయంబునఁ బ్రతి ఫలించుచుండ నిజ దృష్టి నాభాగంబుపైఁ బఱపుచుండె. ఒక జవ్వని లేడి మాంసపు ముక్కను వడ్డింప నొక చతురుం డధరంబుపై నుంచి మునిపండ్లతో నొత్తుచుండుటఁ జూచి మోవి చుంబన సూచకంబగు నాతని యభిప్రాయంబు గ్రహించి మో మొకించుక ద్రిప్పి ముసిముసి నగవ్రెలయింపఁ జేసెను. ఒకండు కలియుటకు సమయంబుఁ దెలిసికొనఁ దలంచి యుష్ణ శీతాన్న కబళంబుఁ జూప నాలతాతన్వియధరంబు విఱిచి సంజకడ యని సూచించె. ఇవ్విధంబులగు విలాసంబులతో, నానా విధంబులగు శాకపాకంబుల మృష్టాన్నంబు భుజియించి, వధూవరుల బందుగులు సుగంధోదకంబుల [illegible] గడిగి,

వస్త్రంబునఁ దడిమొత్తికొని కర్పూర తాంబూలంబుల స్వీకరించి దమ దమనుల ప్రియోక్తులకు ముదంబందుచు నిజనివాసంబుల కరిగిరి. అవ్విధంబున వారలు పేర్మిమీఱ ముప్పూటలు భుజియించుచు దినంబులుఁ గడుపుచుండిరి.

ఆంధ్ర నైషధసారము.

సప్తమాశ్వాసము.

నిషధేంద్రుండును దమయంతీ పరిణయ మహోత్సవంబీవిధంబుగ నాలుగురోజులుఁ గడపి మఱుదినంబునఁ బురోహితుండగు గౌతముండు యుక్తసమయంబిదె యని వచింప నిజదేశ గమనోన్ముఖుండై సేవకులచే శిబిరంబులెత్తింప సేనానుల కాజ్ఞయొసంగె; అల్లుని వీడ్కొనుట కాతనియందలి ప్రేమయెట్టిదో కాని యత్తమామలకు దుఃఖోదయంబయ్యె. అంత భూలోక దేవేంద్రుండననొప్పు నిషధాధీశుండగు నల్లుని సాఁగనంపుటకు వినయ శౌశీల్యాది సుగుణభూషితుండైన భీమరాజు దమ దమనులను నిర్వురు కుమారులతోఁ గూడుకొని తనరాజ్యంబు పొలిమేరవఱకు నేతెంచి యాతని వీడ్కొనియె. తండ్రితోడి వియోగంబునకు నేత్రకమలంబుల బాష్పకణంబులు దుల్లఁ బ్రణామం బొనరించి తలవాల్చియున్న కూఁతుం గౌఁగిలించుకొని గద్గద స్వరంబున నా భీమరా జిట్లనియె. తల్లీ! నీ నాథుని యాజ్ఞను జవదాటకుండ నాతని బరితృప్తిఁ జేయుచుండిన యెడల నీ కెల్ల పుణ్యాంబులు లభ్యంబగు. ఆతనికిఁ దెలియకుండ నీవే విషయంబు దాఁచియుంచకుము. నిష్కళంకముగఁ బ్రవర్తింపుము.

మ॥ గురువన్నన్ ధనమన్నఁ బుణ్యమనినన్ గోత్రోదయంబన్న దే
వరయన్న, న్మనమన్నఁ, దృష్టియనినన్ వాత్సల్యమన్నన్, నిజే
శ్వరుడన్నం బరమోపకారమనినన్ సర్వంబునన్నన్ దలో
దరి నీకున్ నిషధాధినాథుఁడెసుమీ తథ్యంబుగాఁజెప్పితిన్॥

సదా గృహదైవతంబుల నేమఱక కొల్చుచుండుము. నీసవతులఁ జెలికత్తియలరీతిఁ బ్రేమించుచుండుము. అత్తమామల భక్తిమై సేవించుచుండుము. సేవకాగణంబుల యెడ దయంబూని ప్రవర్తింపుము. నీనాథుండు కోపగించినసమయంబున నలుకఁబూనకుము. స్తోత్రంబులకుఁ బరవశంబునందకుము. తోడి కోడండ్రతో సఖ్యంబున మెలంగుచుండుము. దాసీజనంబులఁజక్కఁగఁ దల్లిరీతి సంరక్షింపుము. బ్రాహ్మణగురుబంధువులందు భక్తి, విశ్వాస, గౌరవంబుల నెఱపుచుండుము. పతియే దైవంబనెడి ముఖ్యధర్మంబు నేమఱక ననుష్ఠింపుమని హితబోధంబొనరించి, కూఁతుఁవీడ్కొనియె. దమ దమనులుఁ జెలియలి, బుజ్జగించి జవ్వాజియుఁ జందనంబుఁ బునుఁగుఁ బన్నీరు మొదలుగాఁగల సుగంధద్రవ్యంబుల ననేకంబులగు రత్నాభరణంబుల నొసంగిరి. మఱియు, భీమరాజు నాజ్ఞానుసారంబుగ దమయంతి నత్తవారింటికిఁ బంపునాశుభసమయంబునసోదరులు, పసుపుఁగుంకుమక్రిందఁదమవిదర్భ దేశమునందలి నానా విధఫలతరు సంఘంబుల బహుభంగులఁ గమలంబుల నొప్పారు సరోవరంబుల వివిధమణ్యాదికంబుల సమ్మనంగల్గఁ గలిగియుండిన సారవంతములగు నూఱుగ్రామంబుల నొసంగిరి. ఉభయవంశలలామంబగుయాదమయంతి యత్తవారింటికరుగు

నాసమయంబున నెడఁబాటు సహింపఁజాలక, మాతాపితృ సోదరాదులు చింతనొందుచుండిరి. పిదప నీరీతినలావనీశ్వరుండు బంధుజనంబులు సముచిత ప్రకారంబుగ వీడ్కొలుపఁ గతిపయ ప్రయాణంబు లొనరించి నిషధాపురంబు సమీపింపఁ జొచ్చె.

పురప్రవేశము.

అపుడా పురంబునంగల ముఖ్యామాత్యులు చారుల వలన నల దమయంతీ పరిణయ వృత్తాంతము నెఱింగి సంతోషంబున వారిరాకకై యెదురుచూచుచుండిరి. రాజవీధులందలి సౌధాగ్రభాగంబుల నలంకారకేతనంబులు వాయుసంచాలనంబున నోలలాడుచుండె. ఆప్రాంతంబుల దమయంతీ సౌందర్యావలోకనకుతూహలినులై పురకాంతలు క్రిక్కిఱిసియుండిరి. భవనాంగణంబులఁ గస్తూరికా లేపంబొనరించి కర్పూరరజంబు నలంకారముగ ముగ్గులుఁ దీర్చియుండిరి. చూతపత్రంబులఁ బోలెఁ జిత్రతరంబుగఁ జేయఁబడిన యింద్రనీలమణితోరణంబు పురద్వారంబున నలంకరింపఁ బడియుండె; కోరికమీఱ నానలుండాపురలక్ష్మిని వీక్షించి భార్య యేమియనుకొనునోయని నాదృష్టుల మఱలించి, దమయంతిపై నిలిపె. ఆచూపులు నీరాకకై మన నగరలక్ష్మి యెట్లు లలంకరించుకొని స్వాగతంబిడుచున్నదియో, నీవ చూడుమని చెప్పు నటులుండె. అట్లు వైభవంబుగ నేతెంచుచున్న నిషధేంద్రుండు మంత్రి పురోహిత దండనాథ

సముంచితంబుగాఁ బౌరజనం బెదుర్కొని సేవాసక్తిచేఁ బాదచారులై నడుచుచుండ, వారువచించువార్తలు వినుచుఁ, దా నేవియో వారలకుఁ జెప్పుచు, బురకాంతలు వేడ్క వీక్షింపుచుండ సంపూర్ణానురాగంబునఁ బురప్రవేశంబొనరించె. ఆతరుణంబునఁ బురంధ్రీమణులు, సౌధాగ్రభాగంబు నందలి చంద్రశాలల వసియించి నలమహారాజుపై మంగళాచారంబుగ ముత్తెములంబోలు నక్షతలఁజల్లుచు, సతీమణియైన దమయంతీదేవిఁ గాంచఁ గుతూహలినులై, నేత్రానందముగ వీక్షించుచుండిరి. అట్టియెడ వారిముఖచంద్రులాచంద్ర కాంతమణులఁ బ్రతిఫలించి చంద్రశాలయను నామంబు సార్థకముగఁ జేయుచుండిరి. కొందఱు చానలు సౌధగవాక్షంబులనుండి యాదంపతులఁ దనివిదీఱఁ జూచుచుండిరి. నలుని వేదాచారప్రవర్తనంబునకు, నిష్కళంకమగు నీ స్వయంవర మహోత్సవంబునకు, నాయింద్రాది దేవతాసముదయంబు సంతసించి యాశుభసమయంబున వారిపై విరులవానఁ గురియించిరి. ఆపుష్పవర్షంబునకుఁదోడు పౌరవధూజనుల క్రేఁగంటి వీక్షణంబులు ప్రసరింపఁ బ్రధానమార్గంబున దేవీసహితుండై నలుండు స్వకీయగృహంబుఁజొచ్చె.

పిమ్మట దేవేంద్రాదులు వృథాప్రయోజనంబగు క్షోణీతలాగమన ప్రయాస ఖేదంబనుభవించి సముద్రంబునందలి తరంగంబులభాతి వచ్చినదారినే కాంచన రథంబున నెక్కి యాకాశమార్గంబునఁ జనుచుండిరి. ఆయింద్రుని యరదంబు మాతలి సారథ్యంబునఁ దురంగములు, వాయు మనో

వేగంబుల గమనంబొనరింపుచుండె. పాకశాసనుని హస్తంబున ధనుస్సును, వజ్రాయుధంబుఁ బ్రకాశించుచుండెను. వారలుసూర్యమండలము సమీపంబుగ నేగుచుండిరి. అపుడు గగనచరులు వాయుసంచలనంబున జ్వాలారూపంబుగ వెలుంగు వీతిహోత్రునిగాంచి దమయంతి లభించుటవలనఁ గలుగు సంతోషవర్తనంబు గాఁబోలుననితలంచుచుండిరి. అట్లు భావించుచుండ నాయింద్రాదులు తారామార్గంబున నరుగుచుండ గంధర్వరాజుల వీణాగానంబు శ్రోత్రపుటసంస్థితంబయ్యె. దమయంతీకంఠమధురనాదంబు విన్నవారి వీనుల కా గానంబంత సమ్మోదంబుఁ గలిగింపఁజాలనిదయ్యె. నిర్మలమైన తత్త్వవిద్య శిష్యుని హృదయంబునందేమఱకయుండ సంతసించు గురునిమాడ్కి, దమయంతి చిత్తంబెంతయు నలునిఁ బాయకుండుటం గాంచి యాదేవచతుష్టయంబు మోదంబందుచు, విహంగ మేఘ విద్యాధర మారుతాదులు సంచరించు మార్గంబులను, ప్రభాకర నక్షత్రంబులు వసియించు పథంబులను, వియద్గంగానదీ ధ్రువమండల ప్రాంతంబులదాఁటి భీమరాట్పుత్రీ మీఁది ప్రేమంబునుపీడలేక వీడలేక, యాయింద్రాదులు స్వర్గలోకంబున కరుగుచు, నాకాశంబునఁ గాటుకఁబోలు దేహకాంతియు, వికారరూపంబులును, ధగధగలాడు భూషణంబులుఁగలిగి, సముద్రంబు ఘోషఁబోలెఁ గోలాహలం బొనరించు, పరిజనంబులం గాంచిరి.

మన్మథాద్యాగమనము.

ఆజనసమ్ముఖంబున వసంతుండు, చిగురుటాకుఁ దూపు

లఁధరించి గండుమీను డెక్కెంబునుంగల రా చిల్కలఁబూన్చి నయురదంబు నడుపుచుండఁ, గలిపురుషునకుఁ బ్రియమిత్రుండును రతీనాథుండగు మన్మథుం డందుఁజిగురుటాకుల గొడుగు నీడఁ బువ్వుబాణంబుల సంధించి, పిడికిటంబట్టిన ధనువుఁ గటి భాగంబునఁ బచ్చని పట్టుఁబుట్టంబు నురంబునవాడక తావుల జిమ్ము పూసరంబును దాల్చి, ప్రయోగంబున కనువగు పాద విన్యాసం బొనరించి, జగదేకవీరుండై సతీయుతంబుగ విరాజిల్లుచుండె. ఆతని పార్శ్వంబున జనాపవాదంబునకు వెఱవక, యకార్యకరణ ప్రవర్తనంబులఁ బ్రాణంబుఁ దృణప్రాయంబుగఁ జూచు సాహసులుచేరి కొల్చుచుండిరి. అట్టులేతెంచుచున్న యా మన్మథుని బురందరాదులుగాంచి నలుని సౌందర్యాదికంబులఁ గన్న పిమ్మట యీతనిఁజూడఁ గోరిక వడకుండిరి. క్రోధుండు, నిడుదకన్నుల నగ్ని స్ఫులింగంబులురాల, రక్తవర్ణంబగు మేనఁ జెమటబిందువు లుదయింప, దంత ఘట్టనంబునఁ బెదవినుండి నెత్తురుస్రవింపఁ, జెక్కిళులదఱ, గోరమీసములు చలింపఁ, గంఠంబున హుమ్మనుధ్వని యొసంగుచుండ, భూమ్యాకాశంబుల నొక్కమారు దాటుభంగి, వికటంబుగ నడచుచు, నుచ్చైస్స్వరంబున దేవేంద్రాదుల నింద నొనరింపుచు, వికారంబుగ నవ్వుచు, బొమలు ముడివడజేయుచు, నారక్తనేత్రుండై, గగన మార్గంబున నేతెంచుచుండె. అతనింగాంచి పురందరుం డీ క్రోధంబు తొల్లి దూర్వాసుని మూలంబున నింద్రత్వమునకు భంగమొనరింపఁ జూచినవిధంబు మఱవనందున వెఱచి వేయి కన్నుల నించుక మొగిడ్చియుండెను

ఇంచుమించుగ నాయకునిరీతిఁ బోలఁగలవారలు వెంటసేవించుచుండఁ గ్రోధుండు గర్వాతిరేకంబు ప్రకటీకృతంబగునట్టులఁ జనుదెంచుచుండె.

లోభుండు తనకెంతయున్నను యాచనకై చేతులఁ జాచుచు వికారస్వరంబున నగంబు మాటలు వచియించుచుఁ బండ్లిగిలించుచు నతి దీనత్వంబుఁ దోపించునటుల నరుదెంచుచుండె. సంపద గల్గియుఁ దానుఁ దినకయు, నొరులకు దానంబొసంగకయు, నితరుల సంపత్తులంజూచి కన్నుల నీరువెట్టుచు, నింట యన్నంబుఁ దినక పెఱవారలు పెట్టునెడఁ జాలఁగ భక్షించుచుఁ, బరధనాపహరణంబుకొఱకు ప్రాణంబుల నొడ్డుటకు సంసిద్ధపడుచు, దయ్యపు విధులం బోలెఁ దమ ధనంబులఁ గావలిఁ గాయుచు నిగకిలిఁ బామునకు బలినొసంగని పిసినిగొట్టు లనుచరులై యాతని సేవించుచుండిరి. అన్ని సుగుణంబులఁ గూడ నీలోభంబు నమయింప గలదు. పొట్ట కూటికయి యిచ్చకంపుమాటలు నుడువుచు, దానంబొసంగువారిని వారించుచు, నన్యధనగ్రహణాసక్తియు గలిగి జారచోరాదులకు సహచరుండై, కార్పణ్యంబు వహించుచుఁ గలిమహారాజు ప్రియమిత్రుండగు లోభుం డా దేవతా చతుష్టయంబునకు నమస్కారం బొనరించె. మోహుండు పట్టపుదేవియగు నాస్తికతఁగూడి బ్రహ్మాది దేవతా సముదయంబుఁ బరిహసించుచు మోహనవిద్యాపారీణుండై దనర, నాతని బాలురు సంసార మగ్నులు, శాస్త్రభ్రష్టులు, వేద విహీనులు, మందమతులునై కొలుచుచు వెంటరా, వక్ర

మార్గంబున నడచుచు, మెల్లమెల్లగ నేతెంచుచుండె. ఎయ్యది యజ్ఞానంబునకు మూలంబై జనన మరణాదులకుఁ బ్రధాన సాధనంబో, యెయ్యది వేదవృక్షంబునకు వేఱుపుర్వు భాతి నుండి భగవంతుఁడు లేడను నాస్తిక చార్వాకాది కుమతంబులఁ గల్పింపఁ జేయునో, యెయ్యది వక్రవాదంబుఁ జేయించుచుఁ గన్నులదెఱవనీక బుద్ధిఁ బ్రసరింపనీయక చెవుల సదుపదేశంబు జొరనీయక రాజిల్లుచుండునో, యట్టి మహామోహ స్వరూపుం డెదురు రా నింద్రాదులు భ్రాంతులై యాతనిఁ జూచుచుండిరి. తదనంతరము కలిరాజుభటులు పాపకృత్య దివానిద్రలుఁ, బరదూషణ పరాంగనాసక్తియు, అసమాన సాధుజనద్వేషంబులు, అసత్యాలాపాత్యాహార భక్షణంబులు, భయంకర వీక్షణంబులుఁ, గలిగి ధూమ్రవర్ణంబగు కఱకు వెండ్రుకలు శరీరంబంతయు నిండియుండ నంబర వీథి, నా సురసముదయంబును సమీపింపఁ జొచ్చిరి.

వందులస్తోత్రములు.

ఆ సైన్యావళి పార్శ్వంబుల సువర్ణ దండములు ధరించి విచిత్రాకారంబుగ నుండిన వందు లాకసంబు మాఱుమ్రోగునట్టులఁ గలిరాజు ననేక విధంబుల స్తుతించి యందరు వినునటు లివ్విధంబున వచియించిరి. "జ్యోతిష్టోమాది క్రతువుల ఫలంబు ఱాలు నీళ్లఁ దేలుటవంటిది. ఆత్మయనునది యసత్యంబు. ఋగ్యజుస్సామాఽథర్వ రూపకంబగు శ్రుతి యథార్థంబు గాదు. అగ్నిహోత్రంబున నాహుతులు వేయుటయు, సన్యాసంబును, విభూతిధారణంబును, బుద్ధి

హీనులగు పురుషాధములకు జీవనమాత్ర సాధనంబులు. వారివారి కోరికలఁ దీర్చుకొనుటయే ధర్మంబు. మన్మథుండే దైవంబు. మరణించుటయే మోక్షంబు. దేహంబుతోఁ బాటు భస్మీభూతంబగు నా జీవునకు మఱల జన్మంబు లభించుట యనునది కేవలము భ్రాంతి. వేదంబులేమియు నెఱుంగవు. పరలోక నిశ్చయ మెవ్వారికిఁ దెలియదు. పురుషులు వ్యభిచరించుచు నింతుల వారింపఁజూతురు. వారికి మాత్రము కామేచ్ఛ లేదా? త్రిభువనంబులందలి సదాచార సంపత్తి యందు మిన్నయగు నింద్రుం డహల్యాజారుండగుట స్త్రీపురుషుల కనుజ్ఞనిచ్చుట కాదా? ఈ జనన మరణాన్వితమగు సంసార మాద్యంతములు లేనిది. కాన వంశసంరక్షణం బొనరించుకొనుటయే ముఖ్యము. ఓ దైవోపాసకులారా! విగ్రహంబులుగాఁ జెక్కిన ఱాలఁ బూవులఁ జల్లిన యయ్యది ఫలం బొసంగునా? ఎప్పుడు వృక్షశాఖనుండి పుష్పంబుగోసితిమో యప్పుడే తత్ఫలంబు నశించుటలేదా? మీ రాలోచించుకొనుఁడు. ఓ వేదవిప్రులారా! జన్మాంతరమే లేనియపుడు మీ రిచ్చవచ్చిన పాపంబు లొనరింపుఁడు లేక దుష్కృతం బాచరింపరాదని తమకుఁదోఁచుచున్న యెడల యాగంబుల మానిచేయుఁడు. మీ వేదంబులయందు 'మాహింస్యాత్సర్వభూతాని' యనుసూత్రంబు జంతుహింసను నిషేధించియున్నది. మీ యధ్వరంబు లజా తురంగ ధేన్వాది హింస లేకుండ నెఱవేరవుగాన నవశ్యంబ క్రతువుల మానుఁడు. ఓ పండితులారా! శ్రుతి స్మృతి పురాణేతిహాసాచారంబులా

కదా నికొకటి పోలియుండవు. దేసిమార్గమదియే. చక్కఁగ నాలోచించి కష్టంబునందక సుఖంబలవడు ధర్మంబు నేర్చికొనుఁడు. నేననియనుకొను నీదేహంబగ్నిహోత్రునిచే భస్మంబైనపిమ్మట నింకఁ బాపంబెచ్చటనుండు. అయ్యదియు నాశమై తీరుఁ గనుక నెల్లవారలు సుఖప్రదంబులగు పరదారసంగమాది పాపకృత్యంబు లొనరించుచుండుడు. అద్వైతసిద్ధాంత ప్రకారంబుగ సర్వము నాత్మమైయుండి యెల్లజీవుల పాపంబులఁ దాననుభవించుచున్నపుడు నిందుబండికిఁ జేటబరువుగాని విధంబున నీయొక్కని పాపంబు భరంబు గాఁజాలదు. కాన నీయిచ్చవచ్చిన దుష్కృతంబులాచరింపుము.

"ఉ. చీటికిమాటికిన్నిఖిల జీవులునుంబొనరించు పాపముల్
గోటులుదన్నుఁజుట్టుకొని ఘోరపుబాధల బొందుచొంటిపైఁ
బాటిలునాత్మకుక్ భరమె పాపమునీయది? నిందుబండికిం
జేటభరంబె? యేమిటికి జేయవు విప్రుడ కిల్బిషంబులక్"

వేదాంతులు, కోములులు లాలామూత్ర పురీషాది హేయులంచుఁ దమజన్మవృత్తంబు మఱచి నిందించుచుందురు. ఔరా! తాముమాత్రమట్టివారలుగారా? ఏలవీరియవివేకంబు? పురాణంబులు నిజమని నమ్ముదుమేని వాని రచించినఋషి పరాశరునివలనఁ బల్లెవాని కూతురగు మత్స్యగంధికి జన్మించిన వ్యాసుండు. అతండు పాండవ పక్షపాతి. కవులమాటలకేమి లెక్క? మత్స్యపురాణంబునందు మత్స్యంబువచియించినదఁట. జంతువులయభిప్రాయంబు లాచరణీయంబులా? ఎల్లపుడుఁ బరోపయోగంబు నభిలషించువారలు యోగ్యులవలె నటిం

చుచు నెంతటిఘోరకృత్యంబులు చేయఁజాలరు? చూడుఁడు! ఇంద్రుండు మాయావేషంబునఁ గర్ణునియాచించి కవచకుండలములహరించె. మహాదాతయగుదధీచినాయింద్రుండే వెన్నముకనిమ్మని కోరినిర్దయుండై కైకొనియె. మహాదానసమర్థుండగు బలిచక్రవర్తిని నారాయణుండు కపటవేషంబున నర్థించి పాతాళంబున కణగంద్రొక్కె; ఇంద్రాగ్నులు డేగ పావురంబుల రూపంబుల ధరించి శిబీంద్రుని యొడలి మాంసమంతయుఁగోసి యిచ్చునటుల మాయానాటకంబాడిరి; పాలకడలిం గలతఁబెట్టి మథనంబొనర్చిరి; దేవతలు తారానాథుండగు చంద్రుని కళలఁ గ్రమక్రమంబుగ భక్షించుచుండిరి; కల్పవృక్షంబుల ఫలంబులఁ దామే రాల్చుకొని యనుభవించుచుండిరి; ఈ సురల మెప్పింప నేరితరము? కీర్తి వెల్గునందురు. తమ సుఖంబుఁ దప్ప నొరుల క్షేమంబు నించుకేనియుఁ బరికింపరు. వారలమోసము లిప్పటికైన నూహింపుఁడు. రాగాదిరహితమైన మనంబుతో బ్రహ్మచర్యంబుఁబూని యజ్ఞదీక్షఁగొన్నవారలు, మఱల రంభా సంభోగముఁ గోరనేల? సంగ్రామంబున మడసిన వీరపుంగవులు నాకంబున కేగుట యసత్యంబు. గాక నిజంబే? ఐన నారాయణునిచే హతమైన యసురబృందము స్వర్గంబున సమరంబు జరుప సంసిద్ధము గాకుండునా? ఈ వృత్తాంతము లెంతయు నేతి బీరకాయవంటివి; పేదతనంబున నుపవాసంబు లుండక దొంగిలియైనఁ దృప్తికరంబుగ భుజించుచు నిచ్ఛానుసారంబుగ నెల్లభోగంబుల ననుభవించుటయ బౌద్ధుల సిద్ధాం

తము. తాము కోపస్వభావులై యుండియు నితరులకుఁ గ్రోధంబు కూడదని బోధించు మునులంబోలె నటించు నీలోకవంచకుల మాట లెవ్వారు నమ్మఁగలరు? ఇంత యేల? వేదమంతయు సర్వాబద్ధంబైనయది." యని నుడువుచుండిరి.

ఈ విధంబునఁ గర్ణకఠోరంబులగు వాక్యంబుల శ్రుతి స్మృతి పురాణేతిహాసాదులు ప్రమాణంబులు గావనియు, యాగ మంత్రంబులు ఫలరహితంబులనియుఁ, గాపాలిక పాషండ జైన బౌద్ధాదిమతంబుల వారలకు సంతసంబుఁ గలిరాజున కానందముం గూర్చు నీ స్తోత్రపాఠకులఁ గాంచి, యింద్రాగ్ని యమవరుణులు రోషారుణిత నేత్రులై నలువురు నలుదిక్కుల మొగంబై, "ఓ దురాత్ములారా! ఏల దుర్భాషణంబులాడెదరు? మా యాయుధంబుల రుచి నెఱుంగరే? ఏల ప్రల్లదంబులు వచించెదరు? పుత్రకామేష్ట్యాది యాగంబులు ప్రత్యక్షఫలంబు లొసంగుచుండ మీరలుఁ జూచుటలేదా? గయా శ్రాద్ధాదులయందుఁ బితరులావేశించి సంతోషించుటం గాంచఁ బుణ్యఫలంబు దోఁచుటలేదా? అగ్నిఁ జొచ్చినంగూడ శరీరంబు కాలకుండుటయు, నేత్రంబులఁ బెకలించుకొనినంగూడ మఱల యుద్భవించుటయు నాదిగాఁ గల విశేషంబులు దేవతాప్రభావంబునం గాదే? అవ్విధంబుగ నవాచ్యంబుల నుచ్చరించిన మీనాలుకలం గోయక, ప్రాణంబులం గొనక, మేమెవ్విధంబున నూఱకుందు"మనిన నవ్వందిజనంబులు భయంపడి యింద్రాదులకు వందనంబాచరించి యిట్లనిరి. ఇంద్రాగ్ని యమవరుణులకు బ్రహ్మ

యువు; మేమందఱముఁ గలిరాజునొద్దఁ బాఠకులము. అతండిట్టి కైవారంబులకుఁ గాని మెచ్చఁడు. నిఱుపేదల మగుటం బట్టి శరీరంబు నమ్ముకొన్నవారము. కానమాయీ ద్రోహంబు మదిఁ బాటింపక మమ్ముల రక్షింపుఁడు. దేవాధీశా! పరసేవాస్తోత్రంబులే జీవనంబుగాఁ గలిగి యధమాధములమైన మావాచాదోషంబునకుఁ గోపింపకుము. వీతిహోత్రా! అనపరాధుల మగు మాయందు దయంబూనుము. యమధర్మరాజా! పరాధీనమందుండిన మా యసత్యాలాపంబులకుఁ గినుక వహింపకుము. వరుణదేవా! ఆశాపీడితులమగు మా యహంకారాటోపంబునందు దోసంబుల వెదకకుము; మిమ్ములఁజూచి భయావహులమగుచున్న వారము; మమ్ముల రక్షించు భారము మీయదియే; యని యంజలిపుటంబు లలాటంబున ఘటియించి యాభట్టులు కైవారంబుడిగి యూఱకుండిరి.

క లి రా జు.

పిదప గగనమార్గంబునఁ గాకధ్వజంబు దూలియాడ, నినుపరథంబునఁ గావిరంగు పాగయు, నందంబుగఁ గత్తిరించియున్న గడ్డము, నల్లని పచ్చడము, రక్తచందనంబున దిద్దఁబడిన త్రిపుండ్రముఁ, గోరమీసంబులు, వెలికినుబికిన గ్రుడ్డులుఁ, బొట్టియాకారంబు, విశాలంబగు చెవులు, గొగ్గిపండ్లుఁ, బొడవగు మెడయు, నల్లని దేహచ్ఛాయయుఁ, గలిగి విరాజిల్లుచు నేతెంచుచున్న నాల్గవ యుగాధిపతియగు కలిరాజుం గాంచి యాయింద్రాదిదేవతలు తమకేమి యపాయంబాదవునో యను

భయంబున నేత్రపద్మంబు లించుక ముకుళింపం జేసెను. అంత
నా కలి యింద్రునింగాంచి, వెఱచి నమ్రుడై నమస్కా
రం బొనరించి, "దేవేంద్రా! కుశలమా? ధనంజయా!
సుఖం బే కదా? యమధర్మరాజా! క్షేమమా?
వరుణరాజా! మంగళంబే కదా. యుష్మద్దర్శనంబున ధన్యత
ముఁడనైతి; నేనిపుడు దమయంతీస్వయంవరంబునకుఁ బోవు
చున్నవాఁడ. కాలాతిరేకంబు లేకుండ వేగంబనన్నంపుఁడు. నా
మనోరథంబు సఫలంబగునట్టుల దీవెనం బొసఁగుఁడు. మీ
యాశీర్వచనంబున భీమకుమారియగు దమయంతిం బాణిగ్ర
హణంబై మిమ్ముం దర్శింపఁ గలవాఁడ" ననియె. విబుధ
వరు లొండొరుల ముఖావలోకనంబు లొనరించుకొని చిఱు
నగ వొనరించి యహంకార పూరితుండగు కలింగాంచి యిట్ల
నిరి—"కలిరాజా! నిన్ను బ్రహ్మదేవుండు నిత్య బ్రహ్మచారిగా
నొనరింప నీవు న్యాయంబుమీరి యిట్టులు వివాహం బాచరింపఁ
దలంచుట పాడిగాదు. మాకుఁజూడ నీయది సమంజసముగఁ
గాన్పించుటలేదు. బుద్ధిమంతులైన వారలొరులకెగ్గుఁ జేయఁ
బూనరు. కాన నీవివాహప్రయత్నంబుమాని వెనుకకుఁ మఱ
లుము. త్రిభువనానందకరంబగు దమయంతీ స్వయంవరంబు
మీరిపోయినది. మే మచ్చోటనుండియే మఱలి వచ్చుచున్న
వారము. అనురాగాన్వితులగు నాగుల, నుదారులగు వేల్పు
లను, వీరశిఖామణులగు రాజేంద్రులఁ, దృణప్రాయంబుగాఁ
జూచి యన్నలినాక్షి నలుండనువాని వరియించె. ఈశ్వరాజ్ఞ
బలీయమైనది. నీవు మాతోడివాఁడవే. కాన మఱలిరమ్ము"

నాపుడు, రోషమదాంధుండై యక్కలిరాజు దివిజరాజులం
గాంచి యిట్టులనియె. "నేను బ్రహ్మచర్యవ్రతభంగముగఁ జరి
యించిన నలువకేమి? మీకేమి నష్టము సంభవించును?
ధర్మంబుఁ దమకుమాత్రము గాక యొరుల కుపదేశింపవచ్చు.
ఇన్ని న్యాయంబులెఱింగిన మీర లేకపత్నీవ్రతస్థులై దమయంతి
నేల వరియింపనేగితిరి? పోయితిరిగాక, మీయందఱిలో
నొక్కనినేని వరియించెనా? మీయెదుట నిషధేంద్రుని దమ
యంతి పాణిగ్రహణ మొనరింపఁ దమరెవ్విధంబున సహించి
యూఱకుంటిరి? దేవతానాయకులగు దమయంతటి వారలు
కామించుచుండ, నమ్మానవతి మానవునెట్లు స్వీకరించినది?
మహానుభావులరగు మీరలీయవమానంబు సహించితిరి. కాని
నాయంతటివాని కట్టి యగౌరవంబు తటస్థించిన నూఱకుండు
వాఁడనే? ఇంతయేల? మీకందఱకు నొక
విన్నపంబు సేసెద; దయయుంచి వినుండు.
ఆనిషధేంద్రుమోసపుచ్చి యారాకుమారినిప్పుడయియ్యెడకుఁ
గొనివచ్చెద. ఆసమయంబున మీకుఁ గోపంబురాదుకదా?
మహాలాభంబొదవు పట్టున నీర్ష్యారోషంబు లెవ్వారికేనియుఁ
గలుగుచుండు; ఐనను నంతవఱకు రానేల? ఇంద్రాఽగ్ని యమ
వరుణులు మీరలు నల్వురుఁ, బంచముఁడనగు నేనుఁ, గలిసి పాండ
వులు ద్రౌపదినేలుకొన్న చందంబున నియమంబు లేర్పరించి
కొని దమయంతి ననుభవింతుముగాక! అప్పంకజాక్షి నీక్షణం
బునఁ గొనివచ్చెద," నని కపటోపాయాదులు తేటపడ బహు
ప్రకారంబుగ వచియించిన, నాదేవేంద్రాదులు, కలి మూర్ఖ

లాపంబులకు మనంబున నేవగించి, గంభీర భాషణంబుల నివ్విధంబున వచియించిరి.

మహాదాతయు, నిష్కళంకుండుఁ, బుణ్యచరిత్రుండుఁ, బేదలపాలింటి పెన్నిధానంబుఁ, గలుషహరణుండును, నగు నిషధేశ్వరుండు మాయంతటి గౌరవనీయుండు. కావునఁ గలిరాజా! యాతని గౌరవింపుము. ఏము మున్నుపమీఱ వీరసేనకుమారుండగు నలుని మెచ్చి యందఱ సమక్షమున, దముని చెల్లెలగు దమయంతి నొసంగితిమి. ఇంతలో నే భంగి మాటఁ దప్ప నేర్తుము? ఇంక వేయిమాటలేల? ఆ తరళాక్షి కొమరిత; ఆతండల్లుఁడు; మావల్లవారలో నిచ్చిపుచ్చుకొనువారెవ్వరును లేరు; నీమాటలు మాకుఁ బ్రియంబులు గాఁజాలవు. కలహకారకుండవు గాన నేమేమియో వచియించుచుందువు; ఇంక నుచితానుచితంబుల నెఱుంగక యానలునిఁబట్టఁ జూడకుము. అని వచియించి తమలోఁ దాము, "నిషధాధిపుండు సదాచారసంపన్నుఁడు; కావున నీకలి ద్వాపరులేకమయి కూడ నపకారంబుఁ జేయఁజాలరు గాన, వీరిని బోవనిత్తు"మని కూడఁబలికికొని యింద్రాదులు ప్రౌఢభాషణంబుల, "ఓయమరశేషా! దమయంత్యనురక్తుఁడవై ద్వాపరునితోఁగూడ నలరాజసభలోని కేగి ముందుగఁ బరిహాసంబు నందకుము. ఎందులకు నగుబాటునకై ప్రయత్నించెదవు?" అని యనేకవిధంబుల బోధించి భూలోకగమనంబు యుక్తంబు కాదనిరి. అట్లు హితంబుపదేశించినను వారి వచనంబులుఁ బెడచెవిం బెట్టి యసూయాఽవివేక మూర్ఖాది దుర్గుణంబులు నైజంబగుటఁ జేసి కలి కరయుగ్మంబు మొగిడ్చి

యిట్లనియె—"ఓ దేవవర్యులారా! మీకుఁ బదివేలవందనములు. నా శ్రేయంబు గోరుఁడు. నేను కొలఁది కాలము క్షోణీతలంబున సంచారమొనరించి చూచిన యెడల నిషధ దేశంబున నొక్కఁడైన ధర్మంబు మీఱియుండఁడా? వాని దుష్ప్రవర్తనంబు మూలంబున జనపాలుండగు నలునిపై యపరాధంబు మోపి యాతని సుఖంబుగనుండనీయక పలు శ్రమలం బెట్టి చూచెదఁ గాక; నా ప్రతిజ్ఞ నీయదె యాలింపుఁడు. జగద్విఖ్యాత చారిత్రుండగు నలుని నేను దప్పక పట్టెద. అందులకు దోషంబొండు నాకు లభ్యంబగుఁ గాక. నేను గొల్చు దేవతలు నాకు మాత్రంబు వరం బీయకుందురా? కాన నావగింజంత తప్పుదొఱకిన దాని నింద్రజాలంబు భాతి కొండంతగాఁ జేసి యెంతటివారి కేనియు ననేకకష్టంబుల పాలు గానీక యంతతో విడుతునా? నలుని సారాయము ద్రాగించెద. జూదమాడించెద. దమయంతీ వియుక్తుని గావించెద. పరకాంతాసక్తుం జేసెద. సురవతంసులారా! పలుమాటలేల? మీయనుగులాన వచియించుచుంటి; నలుని గొలఁది కాలంబున నే రాజ్యభ్రష్టునిఁగ నొనరించి బహుబాధల పాలు చేసెద" నని కలిపల్క నింద్రాదు లేవగించుచు నాతని యుత్సాహంబు దైవకల్పితంబు గావున నాయభిప్రాయంబు మార్చుట సాధ్యంబు గామి యొండొరుల మొగంబులఁ దిలకించుకొనుచు మనకుఁ గలిరాజుతోడ వాదంబింతియ చాలు. తమ్ముం డన్నయు నగు కలి ద్వాపరంబులు బ్రహ్మదేవుని యాజ్ఞానుసారంబుగ నాలోకంబునుండి బయలుదేరి యుండవలయు. అన

ర్గళంబగు ప్రవాహంబునకు సేతువు నిర్మింప శక్యంబగునే? యని యెంచుచుఁ బదపదమని హెచ్చరించుకొనుచు నా యింద్రాదు లేగుచుండిరి.

కలి వర్తనము.

అంత నా కలిరాజు కామ క్రోధ లోభ మోహ పరివార పరివృతుండై నిషధ దేశంబు చాయ భూమండలంబునకు దిగి పుణ్యసమన్వితంబులగు యజ్ఞంబుల నతిథిపూజలఁ గాంచి దిగులొందుచు, ధర్మాచార పరాయణులగు యతి బ్రహ్మచారి గృహమేధాదులను వీక్షించి చింతిల్లుచు, యూప స్తంభ త్రిపుండ్ర ప్రభృతుల నాలోకించి తన్ను హింసించుటకుఁగా నుపకరించు కొఱతకంబము ఖడ్గాదులఁగా భావించి తల్లడిల్లుచు, బ్రాహ్మణసముదయం బనుష్ఠానసమయంబున నాచమనంబునకై హస్తకమలంబున నుంచుకొన్న జలంబుఁ బరికించి తన్ను శపించుటకై యెత్తిన మంత్రోదకం బేమోయని తహతహపడుచు, ధర్మాంతర్గర్భిత కార్యాచరణులగు వంద్యజనంబులఁ దిలకించి వారలఁ దాను జూనవచ్చుఁ గదా యని సంతసింపు, నన్నయగు ద్వాపరుండు వారి యా చరితంబు లందలి ధర్మసూక్ష్మముల విప్పిచెప్పి తన్నుని భ్రాంతిఁ దొలఁగించుచుండ నేరిని యాశ్రయించుటకు వీలుచిక్కక భంగమొందుచు, వేదపారాయణ పరులగు స్నాతక తపోధనాహితాగ్నులఁ బరికించి తన్నుఁ జంపు తలవరులఁగాఁ దలంచి ఖేదమొందుచు, నీశ్వరుండు లేఁడను బౌద్ధులఁ బ్రత్యక్షంబే ప్రమాణం బను చార్వాకులను బౌద్ధధర్మావలంబులగు జైనులఁను జూచి

యానందించుచు, వితర్కవాద పాషండ కాపాలికాదులకుఁ బాదప్రణామం బొనరించుచు, జైనాది భిక్షుకులగు దిగంబరులతోడ సహవాసంబుఁ జేయుచు, శైవోపాసకులు ధరించిన భస్మరేణువులు మేనఁ దగులుచుండ నగ్నిస్ఫులింగంబు లని భయమందుచు, వ్రతానుష్ఠానాది ధర్మాసక్తుల కపటాకారంబుఁ జేయఁదలఁచి చెంతకేగి తూలిపడుచు లేచుచుఁ జింతించుచు నపహసించుచు, రంధ్రాన్వేషణ కుతూహలియై పావనంబగు నిషధదేశంబునం దంతటఁ గలయఁ దిరుగుచు సంచారం బొనరించుచుండె. ఇవ్విధంబున నీచవర్తనుండగు కలిపురుషుం డా దేశంబునఁ గొలఁదికాలంబుండి, పరనిందాపర వ్యభిచారక వ్రతభంగక డాంబికదాన తత్పరప్రభృతుల నాశ్రయించి, రాజోత్తముండగు నలునియందుఁ బ్రవేశించుటకు సమయంబు వేచియుండె. కాని సైన్యసమేతంబుగా నెంతఁ దిరిగి వెదకినఁ గూడ నెచ్చోటఁ బాపకృత్యంబు కాన్పింపకుండె. అంత నా కలి యొక్కచోట నేకాంతంబున నుండి యిం గూరిచి ప్రత్యేకంబుగ నన్వేషణంబునంగాని దోషంబులు బయలం బడవు; అయ్యవి కాలక్రమంబునంగాని లభియింప నేరవు. కావున వివాదంబులందలి దోషంబులఁ గనిపెట్ట ద్వాపరంబు పని. నాకుఁ గామ క్రోధ లోభ మోహంబులకు వేఱ వేఱ నధికారంబుల నిప్పుడే నియోగించెద. ఇక నా వివరంబు వినుఁడు. యతుల సంతాన హీనకాంతల దీక్షాసతుల మాచె కమ్మలఁ బతివియుక్తాంగనల మన్మథుండును, యాత్రికుల మంత్రపరుల జ్ఞాతులఁ దర్కశాస్త్రపారగులఁ గ్రోధుండును,

యజ్ఞదీక్షితుల వేదపాఠకుల భస్మలేపకుల లోభుండును, బాలురి వితండవాదుల నీచుల సహంకారపరుల మోహుండును, చంద్రశాలయందలి హంసతూలికా తల్పంబున నూత్న వధూకేళీ విహరణోన్మత్తుండైన నలుని నేనును, వారి వారి సామర్థ్యంబులఁ జూపి తప్పులఁ బరీక్షింపవలయునని యందఱ నియమించి తన యరదంబును దుస్సహుఁడను సారథిచే నిజ నివాసంబున కనిపి తానచట నిలిచియుండె.

సీ. యతి మాచకమ్మ గొండ్రాలు దీక్షాపత్ని
మగనిఁబాసినయింతి మరునిపాలు,
తీర్థవాసులును మాంత్రికులు దాయాదులుఁ
దర్కవాదులును గ్రోధంబుపాలు,
యజనదీక్షితులు నధ్యయనపాఠకులును
భస్మకుంఠకులు లోభంబుపాలు,
బాలవైతండిక పామరాహంకార
చుంబకమతులు మోహంబుపాలు,
తే. కేళిసౌధ మహాచంద్రశాలయందు
హంసతూలికపాన్పుపై నహరహంబు
నవవధూకేళి విహరణోన్మత్తుఁడైన
నిషధనాథుండు నాపాలు నిక్కమరయ.

పిమ్మట నొక యశుభలగ్నంబునఁ గలిరాజు నిషధాపురంబుఁ బ్రవేశించి నల్లని పుట్టంబు ముసుఁగువెట్టికొని పెద మార్గంబుల శిథిలగృహవేదికల విశ్రమించుచు, దేవాలయంబుల వంకఁబోక భోగవనితాగృహంబుల ముంగిటనుండి నడచుచు, జూదంబు మొదలగు యాటవేడుకల కానందించుచు, సురావిక్రయస్థానంబుల దాఁటి చతుష్పథంబులు మీఱి, దూరంబుగానేగి యేరికిఁ దెలియఁబడకుండ రాజమందిరంబుఁ జేరి,

సమీపంబుననున్న విహారసౌధంబు ప్రక్కఁగల శిలాప్రాకార పరివృతంబైన నందనవనతుల్యంబగు మందిరోద్యానంబుఁ బ్రవేశించి, క్రీడాసరస్సునకుఁ బశ్చిమంబున నారికేళ ఖర్జూరపనస జంబూ నింబాది తరు సంఘంబున దూరి, గాలి చొరుకుటకు గూడ శక్యంబుగాని యొక పొదరింటఁ జొచ్చి, యయ్యెడ నుండి శాఖోపశాఖల నాకాశంబు నొఱయుచు, దిశల నావరించియున్న తాండ్రయను మహావృక్షకోటరంబున వసియించి నలుని జయించుటకై యాతని దోషంబుల వెదక నాసక్తుండై యుండె.

అంతట నిషధరాజు తద్విధంబున నిజగృహప్రవేశం బొనరించి సముచిత ప్రకారంబున, సామంతరాజామాత్య సేనానాయకాదుల వారి వారి నివాసంబుల కేగ ననుజ్ఞ యొసంగి యనిపె. పిదపఁ దోయజాక్షులు జనంబుల నిటునటుఁ దొలగించుచుండఁ బెండ్లికూఁతురగు దమయంతి బంగరుపల్లకి యందు సవిలాసంబుగఁ గూరుచుండి మంగళవాద్యంబులతో నంతఃపురంబున కేగుదెంచె. ఆశుభసమయంబునఁ బండితోత్తములు రచించిన పాటల నంగనలు చెవులపండువుగఁ బాడుచుండిరి. వధూవరులు వైదికాచారపారగులగు పెద్దల యాజ్ఞను గృహప్రవేశ సమయోచితంబులగు మంగళకృత్యంబులన్నింటి నెఱవేర్చుచుండిరి. అప్పుడు నలుని కేళీమందిరంబు నానావిధ రచనా నిపుణులగు శిల్పవర్యు లలంకరించియుండిరి. అందొక చోటఁ బూలపందిరియు, నొకతావునఁ బట్టుగుడారంబు, నొకచోఁ దూగుటుయ్యాలయు, నొకప్రదేశంబునఁ గిలకిలమను ధ్వని

యొనరించు మంచంబును, వేఱొకవంకఁ జంద్రశాలయు నిర్మింపబడియుండెను. ఒకయెడ మఱఁద్రిప్పిన నొక బొమ్మ యందంబుగ నృత్యంబొనరించు; ఒకకీలుగదలింపఁ గుడ్యగర్భంబు నుండి యువతిరీతి మాటలాడు; నీలంపురాల నిర్మింపఁబడిన జలయంత్ర సాధనంబున సన్నని వర్షంబుగురిసియు; వేఱొక చాయఁ బగలు చంద్రకాంతస్తంభవితతి వెన్నెలఁగాయించు; పోషిత రాజకీరంబులతోఁ బాటు కనకపంజరంబులందలి గోరువంకలు భాషించుచుండె; ఒకకుడ్యభాగంబున మోహావశులగు రతీమన్మథులఁ జిత్రించియుండిరి; వేఱొక పజ్జఁ గామరస భావంబులు సుబోధ్యంబగునటుల ననేకంబులగు చిత్తరువు లొప్పారుచుండె. ఒకక్రేవ, దేవమానవాది కాంతల కామక్రీడల జరించిన విధంబులు ప్రదర్శితంబగునటుల లిఖింపఁ బడియుండె. అచ్చటచ్చటఁ జిత్రవర్ణపు మప్పటుల విచ్చినయెడలఁ గామశాస్త్రవేదుల మనంబులు రంజిల్లఁజేయఁగల యెనుఁబది నాలుగు బంధంబులు మనోహరంబుగ రచియింపఁబడియుండె. గగనంబునంటు కేళీసౌధాగ్రంపుఁ గొణిగల యందలి బంగారు గువ్వగూళ్లయంచులనిలిచి కిన్నరదంపతులు కిన్నరలమీటుచు మన్మథ జయగీతంబుల హృద్యంబుగఁ బాడుచుండిరి. ఒక గదియందలి కస్తూరితలుపుఁ దెఱవఁబరిమళధూప ప్రవాహము వెల్లివిరియుచుండు; అందు సుగంధదీపంబులు విరాజిల్లుచుండు.

దంపతుల విహారములు.

ఇవ్విధంబున మదనోద్రేక దీపితంబగు నా కేళీసౌధంబున దమయంతీ సహితుండై నిషధరాజు రతీ మన్మథులవోలెఁగా

మసౌఖ్యంబు లనుభవింపఁగోరి యధిరోహించుచుండె; దమయంతి, యమేయానంద మనుభవింపనున్న యాసమయంబున మనోహారిణియై యందంబుమీఱఁ బ్రకాశించుచు లజ్జావేశంబు దోపనీక ధీరత్వంబున నుండె. స్వప్నంబున నలసమావేశంబు లీవఱకు సహస్రంబులైనవి. భ్రాంతిరూపకంబులగు వేడుకలనేకంబులఁగాంచినది; మనంబున నాథునిపైని పూర్ణమోహంబు నిండియున్నది; ఇంక నెందుల కా సతీమణికి లజ్జాభయలేశంబు లుండవలయు? ఐనను బూఁబోఁడుల మనంబు లొక సమయంబున శూలకన్న నతికఠినంబులు; మఱొకవేళఁ బుష్పంబుకంటె నతిమృదులంబులుగానుండు; గాన వ్రీడాభీతులు నిజంబుగ నాకోమలి కుండియున్నవో? లేవో? యెవ్వరు చెప్పగలరు? వనితా హృదయంబు లతిగంభీరంబులుగదా! భీమకుమారి, కళావతీ ప్రముఖసఖీజన ప్రయత్నంబున, నవరత్నాలంకృతంబు ధౌతపీతాంబరసంశోభితంబు నగు పర్యంకకలితంబు, సమీపస్థ సువర్ణకలశ తాలవృంత దర్పణ తాంబూలపేటికా ఫల కుసుమ గంధ కర్పూర కస్తూరికాది పరికర ప్రకాశితంబు నగు శయనాగారంబుఁ జొచ్చి తల్పముం జేరి లజ్జాన్వితయై మోము నించుక వాల్చి పదాంగుళి నేలఁ వ్రాయుచునుండఁ, జెలు లుపాయంబున నాదమయంతిఁ బువుఁబాన్పుపైఁ జేర్చ మదనకళాప్రవీణుండగు నలుండెతయుఁ బ్రేమతో నెత్తి వక్షంబున జేర్చుకొన సఖులేవేవియో పనులుగలవారువోలెనయ్యెడనుండి వెడలిరి. తదుపరిఁ గూర్మిమీఱ రత్నపరీక్షాకైతవంబున నాయింతి కుచంబులఁ బాణిపద్మంబున స్పర్శనంబొనరించె. సతీ

మణిని నర్పింపఁ జేయుద మని నలరాజచంద్రుండు విద్యుచ్ఛక్తి మూలంబున వెలుంగు యాదీపంబులం దొకదాని నార్ప నన్నియు నారిపోయె. మిగిలిన దీపంబులఁ గేలాంచన తాళ వృంతాదుల విసరుటచే నారవయ్యె. ఆరిపోయిన దీపంబులఁ జూచుచుండఁగనే మఱల వెలుంగఁజేసె. కొన్ని దీపంబులు వెలుంగుచుఁ గొన్ని యారునట్టుల విచిత్రంబొనరించుచుండినను మందహాసంబొనరింపక లజ్జా భయ, శంకావశయై మదనవశ గాకుండె. పాపము; మన్మథుండా యింతి లజ్జాతిశయంబునఁ దన్నులఁదినియు, భయభావంబునఁ ద్రోయంబడియు మనంబున రోసమూనకుండుటఁ జూడ నాశ్చర్యంబుగ నున్నయది. మారుండు బాలుఁడా యేమి?

"తే॥ తరుణి లజ్జాభరంబుచేఁ దన్నువడియుఁ
దోయజాసన వెఱపుచేఁ ద్రోపువడియు
నుల్లమున ఖేదమందక యుండనట్టె
బాలుఁడా యేమి తలపోయఁ బంచశరుఁడు"

ఆరాకుమారి యనుకూలంబుగ నుండుదమని తలంప లజ్జా భయంబు లాతొలికూటంబున విడువఁజాలవయ్యె. నలుండుఁ జనువొనరింపఁబూని యేవియో భూషణాదికంబుల సవరించు నెపంబున నా యింతి కోమలాంగకంబుల నంటుకొనుచు ననేక యుపాయంబులచేతఁ బరిహాస వాక్యంబుల వలనఁ బ్రయత్నించియుఁ బూర్ణమగు చిఱునగవుం గాంచలేక పోవుచుండె. మదనోద్రేకంబు మెండగుట నలుండు దమయంతి నొక్కమాఱు బిగికౌఁగిలి యొనరింప, నానందోదయయై లజ్జ నించుకవదలి క్రీడాభిలాష సూచింపఁగడంగె. ఆ

పృథ్వీశుండు దీనత్వంబుగ వేఁడి యొక ముద్దుఁ గొనియె; అధరామృతంబాని నన్నేలికొంటివిగదా యని పచియించె; నీభృత్యునకిదె యర్హాకృత్యంబని యూరుస్పర్శనం బొనరించె; నేనును నీ సఖీజనంబులఁ బోలినవాఁడ! నీవింత మన్మథకేళికి వెఱవనేల? వెఱవాఁడఁగానని బుజ్జగించుచు బోకముడి సడలింప నాకోమలి ముకుప సంసిద్ధమగుచుఁ బ్రతికూలంబుగ నుండ లాలన వాక్యంబు లుచ్చరించుచు, నృపాలుండు చుంబనాలింగనాదికంబు లొనరింపఁ గ్రమక్రమంబున నాకోమలి సమ్మోదమగ్నమానస యగుచుండఁ, గస్తూరికా కుంకుమాది లేపనంబుల నొప్పారు స్తనద్వయంబుఁ బాణియుగ్మంబున బంధించుకొనియె. ఆ తరుణీమణి నాథుండిట్లు దర్శనచుంబనాలింగనాదికంబు లొనరింప వ్రీడాభరంబున వదనంబు వాల్చ ఫాలంబునుఁ, బ్రక్కకుఁ ద్రిప్పఁ జెక్కుటద్దంబులను, సమయానుకూలంబుగ జుంబింప నింక దప్పించుకొనలేనుగదా యని తలంచి మోము నెత్తి మోవిమంబనంబుఁ గావించి ధరణీంద్రుండు చిఱునగ వ్వొనరించె. అంత నాదంపతులు కప్పురంపుఁ దాంబూల చర్వణంబున నరుణ సుగంధంబులగు యధరామృతంబులఁ బానం బొనరించి తుల్యసుఖంబు ననుభవించిరి. దమయంతి, యసమాన రూపవయోవంతుండగు నన్నలుని నూత్న క్రీడయందు జిరకాలోపార్జిత పుణ్యఫలంబుగ సోత్సాహయై కేళీవిశేషంబులఁ గుచ కుంకుమలేపంబుల, నీలంపు ముంగురుల నుండి వీడిన పుష్పంబులఁ, బాదపద్మంబులనుండు క్రొత్తలత్తుకలఁ, దాంబూలరసరాగంబులచేతఁ బర్యంకభాగం బొప్పియుండఁ; బాగడం

బుల ధ్వనియుఁ, గంకణ ఝణత్కారంబు, మొలనూలి చిఱు గంటల ధ్వానంబు, మణితంబులు, గీచు కీచు మను ధ్వనులం జేయు పఱుపుచప్పుడు నధికంబు సేయుచుండఁ, గ్రమంబుగ ముక్తాహారంబుల ముత్యంబులు గుఱియుచుండఁ గేళీ సౌఖ్యం బనుభవించుచు, నిశ్శ్వాసవాయు పరిమళంబుల వెదఁజల్లుచు, నర్ధనిమీలిత నయనయు, నాసికాగ్రజనిత స్వేదయు, లాక్షా విహీనా ధరయు, లుప్తలలాటతిలకయు నగు వదనకమలంబు హృదయవల్లభు వక్షస్థలంబునం జేర్చె. తమపరి నాదంపతులు సుఖనిద్రం జెందిరి.

పిమ్మట దర్శనస్పర్శనాదికమూలంబునఁ దనివి సనక మఱలఁ గ్రీడింపఁ జొచ్చిరి. కోమలాంగి నాథుని లలాటంబు నందలి లాక్షాచిహ్నంబుఁ గాంచి మోముఁద్రిప్పి ముసిముసినగ వొనరించె. ఎందులకని ప్రాణేశుం డడుగఁ గరంబునకద్దం బిచ్చి మీర చూచుకొనుఁడనియె. చాటుగ స్తనంబుల నఖక్షతంబు లున్నవేమో యని చూచుకొనుచుండ విభుండు మందహాసం బొనరింప మీరలు మీ చిహ్నంబులఁ జూచుకొనని యదియేల పరిహాసంబుఁ జేసెదరు? అని ధవునితో సరససల్లాపంబులు పచరించె. దమయంతి, వల్లభుని మోవిపై దంతక్షతంబుఁ గాంచి క్రేఁగంటఁ జెఱునగవొనరించి నంతలో నదియొగతాళిగ నుండునని తెప్పలగుధ్య నడంచుకొనియె. ప్రాణనాథుం డత్యంతానురక్తుండగునటుల నావధూతిలకం బన్యకాంతలఁబోలె వస్త్రభూషణ మాల్యాద్యలంకరణముల నానా విధంబులధరించి వరకామినులు నాఁడోఁచుకీతి ననేక శృంగార బంధంబు

లననురూపంబుగ మెలంగుచుండె. పతివ్రతా ధర్మంబన నాథుండు పరవనితాసక్తుండు గాకుండు నటులఁ దాన వివిధ రూప చమత్కారంబులఁ బ్రౌఢంబుగాఁ దనియింపఁ జేయుటయు; ఇవ్విధంబున నావధూవరులు మదన క్రీడాపారగులై యానందసాగరంబున నోలలాడుచుండఁ దెల్లవాఱుచుండె; కుక్కుటంబులుఁ గూయఁదొడంగె.

ఆంధ్ర నైషధసారము.

అష్టమాశ్వాసము.

ఆసమయంబునఁ గేళీసౌధప్రాంతంబుననుండి వైతాళికు లుచ్చైస్స్వరంబుల నిట్లు వచియించిరి. "జయము; చంద్రకులాభరణుండవగు నిషధేంద్రా! జయము. మహారాజా! వేఁకువ జాము సమీపించు చున్నయది; నిద్రమేలుకొనుము. శయన తలంబునుండి లేచియుండిన దమయంతీ దివ్యమంగళ విగ్రహము నీకుఁ గనులపండువుఁ జేయఁగలదు. ఆశుభ శకునంబున నెల్ల మంగళంబులుఁలభ్యంబులగు. చంద్రకిరణంబుల కాంతులు తగ్గుచున్న యవి; ఇందుఁడు ప్రభాహీనుండగుచుఁ బశ్చిమదిశం గ్రుంకిపోవు చుండె; నక్షత్రంబులు కాంతిహీనంబులై యటనట నుండు చుండె; మధుపంబులు తెల్లకలువలనుండి వెడలి పద్మంబులఁ జేరుచుండె; ఇదే ప్రభాకరుండును తమంబు వో నడచి ప్రాగ్దిశ నుదయింప సంసిద్ధుఁడగుచుండె; ఇఁకఁ ద్వరలో నాకసం బెక్కఁ గలఁడు. తమోగజ కంఠీరవంబులుఁ గమల షండ బాంధవంబులు నగు కిరణంబులు వియద్వీధి వ్యాపించు చున్న యవి; కాన వేగంబ మేలుకొనుము. నలసార్వభౌమా! శివపూజా సమయంబయ్యె; క్రమంబునఁ బూచుచుండఁగనే

చంద్రశాలా గవాక్షంబులనుండి యా లేయెండ ప్రవేశించు చున్నయది; నాథుండగు చంద్రుండస్తమింప నుండుటఁ జూడఁ జాలక తారకాగణంబును రాత్రియు నాశమొందె. పత్యనురాగంబునా మూలంబుగ విశదీకరించియుండ నా చంద్రుండు సతీ వియోగంబులం దిలకించియు ఖేదమొందక కఠినహృదయుండై యింక జీవించియె యాకసంబున నిలిచియున్నవాఁడు. గృహావరణంబులందలి చెట్లపై వాయసంబులు కా-కా-కా యని యఱచుచున్నయవి. కోయిలగుంపులు మధుర కంఠంబులఁ గల స్వనంబు లొనరించుచున్నయవి; మకరందపానం బొనరించి మత్తెక్కిన తేఁటులు ముకుళంబులగు కలువలం జిక్కి ఝుంకారం బాచరించుచుండె; వేగలేచి ప్రాతఃకాల కృత్యంబుల నిర్వర్తింపుము." అని యివ్విధంబున దమయంతీ సమన్వితుండగు నలుని ప్రబోధించు ప్రారంభదినమగుట మహోత్సాహంబునఁ ప్రభాతకాల వర్ణనంబు సేయు నా వైతాళికులకొసంగ దమయంతీదేవి, సంతోషస్వాంతయై నూడిగంపు గరితచే దారిద్ర్యంబుఁ దీర్పంగల పద్మరాగాది మణి ఖచితంబులగు సువర్ణభూషణంబులఁ బారితోషికముగ నంపె.

తదుపరి నలమహారాజు వివాహంబున మామగా రొసంగిన యీశ్వరదత్తంబగు కనకరథంబును మది దలంప సహస్ర భానుభాసమానంబగు నా తేరు క్రీడాసౌధంబునకు సమీపంబుగ నిలిచె. బంగరుఁ జిఱుగంటల నొప్పారు కుబేర పుష్ప కంబువోలె మెఱయు నా యరదంబు నలావ

నీశ్వరుం డధిరోహించి యుత్సాహంబున గరుత్మంతు నెక్కు నారాయణునిభంగి వాయువేగంబుతో గగనపథంబునఁ బ్రాతఃకాలస్నానం బొనర్పుటకై చనుచుండె. ఈశ్వర జటాజూటంబున నుదయించి, ధ్రువనక్షత్రం బొరసికొనుచు దారామండలంబున మొసలి యాకారంబుగనుండు నక్షత్రరూపంబు గైకొని, పవళించియున్న శ్రీమన్నారాయణుని చరణ పద్మంబులఁ దడపుచు, సూర్యచంద్ర కక్ష్యంబులదాఁటి, మహాధ్వానంబున దశదిశలు మాఱుమ్రోగుచుండ, స్వర్గపుర ముఖ్యాలంకారమును, శ్రీ మహావిష్ణుపాదపద్మ మకరందాయమానంబును, నానా కల్మష హారిణియు, బ్రహ్మకమండల పుణ్యోదక ధారయు నగు వియద్గంగానదిని సమీపించి, శతాంగంబు డిగ్గి యైరావతాప్సరోంగనాది సముదయంబు మజ్జనం బొనరించు నొక్క రేవుం జేరి, నియమ పూర్వకంబుగ బంచాంగముం జదివి, మంత్రసహితంబుగ స్నానంబొనరించి; దేవఋషిపితృబృందంబునకుఁ దర్పణం బాచరించి, సంధ్యాదేవి నారాధించి, సూర్యుని సేవించె. బంగారంపు టిసుక లింగంబు భాతి కల్పించి యీశ్వరు నావాహనముఁ జేసి చదలేటనుండు సువర్ణకంజంబులఁ బూజయొనరించి, పారిజాతలతా పల్లవంబులఁ దెచ్చి వేలుపుల గిడ్డియగు కామధేనువున కాహారంబువెట్టి, కరద్వయంబు శిరంబునఁ గీలు గొలిపి సమీపంబున మింటవెలుంగుచున్న మునిశ్రేష్ఠులగు నక్షత్రంబులకు మ్రొక్కులిడియె. ఇటు లాకాశగంగా తీర్థయాత్ర ముగించుకొని దివ్యరథంబునెక్కి నిజ సౌధోపరిభాగంబునందలి చంద్ర

శాలా ప్రాంతంబునకుఁ జేరుచుండఁ, బ్రాతఃకాల కృత్యంబులం దీర్చుకొని వచ్చిన నాథుని భక్తివినయ విధేయతలొప్పార దమయంతి యెదుర్కొనియె.

వధూవరుల గోష్ఠి.

ఖరకరకిరణంబుల వికసించు మందాకినీ హేమ కుశేశయంబు భాతిఁ బతి సందర్శనానందంబున మందస్మిత వదనారవిందయగు యాకోమలి మదనానురాగంబు నంకురింపఁ జేయుచుండ, నా సార్వభౌముండు చదలేటి మజ్జన విధానంబును నోటితో వచియింపకయ చెప్పినభంగిఁ దాపు లుడివోని కాంచన తామరసంబు నొకదాని సంతోషంబున నా సతీమణికిఁ బారితోషికంబుగ నొసంగె.

"ఉ॥ మానస సంప్రమోదము సమగ్రముగా సురలోక వాహినీ
స్నానవిధిప్రవృత్తి వచనంబునఁ జెప్పక చెప్పినట్లు, స
మ్మాననఁ దన్నెదుర్కొనిన మానవతీజనతా లలామకుం
గానుకయిచ్చెఁ దావి వెలిగాని కనత్కనకార విందముల్"

ఆ సమయంబున నా పురుషోత్తముని ప్రియురాలు తత్కనక సారసంబు హస్తంబున ధరించి లక్ష్మీదేవిఁ బోలె భాసిలుచుండె. ప్రేమంబున నాథుం డొసంగిన దానికిఁ గరమానందము వహించియుండె. పిమ్మట శిష్ట కృత్యంబుల నిర్వహింపఁ గోరి యా చకోర లోచనం గడకంట వీక్షించుచు నిషధాధ్యక్షుం డగ్నిహోత్ర గృహంబునకుం జని పవిత్రమంత్రంబుల దక్షిణాగ్ని గార్హపత్యాహవనీయాగ్నుల సేవించె. ఈరీతి నా భూపాలుండు ప్రాతఃకాలకృత్యంబుల నన్నిటి నిర్వర్తించుకొని దమయంతి యభి

ప్రాణంబుఁ దెలిపికొనఁగోరి మెల్లఁగ బాదంబు లిడుచు నేతెంచి, కరిణీగమనంబుగ నామెకన్నులఁ జేరలంగొలుచు వైవడి హస్తకమలంబుల మూసి, సఖీజనంబులు నవ్వఁ దొడంగ నూఱకుండుఁడని కనుసంజ్ఞచే సూచించుచు, నొక్క పూఁబోఁడిని భ్రూవిక్షేపంబున రాఁబిలిచి, తా నొనరించు నా కృత్యంబు నామె చేయునట్లు గావించి యెఱుంగని విధంబున నా ధరాధీశ్వరుం డపుడ వచ్చినటుల మిగుల నవ్వుచుండె. దమయంతి మొదట నట్టులొనరించిన వారి హస్త స్పర్శ పరిచయంబున నాథుండనియుఁ దదుపరి జెలివారలనియు మనంబున గ్రహించి, మోహంబుఁ జేసి యందుకుఁ గినుకఁబూని, మౌనంబు వహించి, భాషింపకుండె. చెక్కిళుల యరుణంబును, భ్రూకుటి విక్షేపంబును వక్రతమంబగు కడకంటి చూపును, నాథుండు చూడఁగోరి యా దమయంతికిఁ జిఱుగోపంబు బుట్టించె. అట్టి ప్రణయకోపంబులే కదా కామోద్భోధకంబులు. అంత నా రాజు సామోపాయంబున నా యలుక నపనయింపఁ దలఁచి "కమలముఖి! నా యీ వచనంబుల వినుము; మదనుండు సాక్షిగ నిన్నటిరేయి నీ సేవను వహించినాఁడ; నీ కేదేని నా యెడ సందియం బుండునేడల మఱల నన్నుఁ బరింగొనుము ; నేను నీ దాసుఁడ నేకదా; నా పైనింత గోపంబు బూననేల? అయినను లేఁతయెండ నుష్ణంబయ్యుఁ బద్మంబుల కింపు గొల్పు విధంబున నీ యలుక కఠినమయ్యు నా హృదయమున కానందమును బురికొల్పుచున్నది. నీ యరుణాధరం

బున నే మును గావించిన దంతక్షతంబునకుఁ గోపింపఁ దగదు; ఫలరసాస్వాదంబొనరించు చిలుకపై దొండతీగ యలుకఁ బూనుచున్నయదా? నీ యపాంగ వీక్షణంబులఁ బ్రసరింపఁ జేయకుంటివేమి? అమృతంబుఁ జిలుకు నీ మధుర వాక్యంబుల నుచ్చరింపవేల? బింబాధరీ! కోపంబుమాని నీ చల్లని చూపుల నాపైఁ బఱపి నాతాపంబు దీఱ నొక్కమాఱుఁ గౌఁగిలి యొనరింపుము. మారకేళిని నీ సేవకుఁడ; నీ కాలయాపనంబున కే నోర్వంజాల? ప్రణయకోపంబు దీర్ఘంబైన రసభంగమగు. నా యనురాగం బధికంబగునట్టుల దృఢంబుగఁ గౌఁగిలి నొనరించి మోవిఁ జుంబించు భాగ్యంబొసంగుము. మారుండు నాపైఁ గ్రూరశరంబుల నతితీవ్రంబుగఁ బఱపుచున్నవాఁడు. ఇంక నే నీ విరహంబునకుం దాళజాల" అని వచియించి బలిమి మై దమయంతి నాలింగనంబు జేసి శయ్యాతలంబునకుం జేర్చి తన సతి ప్రియంపు నెచ్చెలియగు కళావతి యనుదాని రప్పించి యాదరంబున నగుచు నిటుల వచియించె.

కళావతీ! నీవు చమత్కారవాక్యోచ్చారణ నేర్పరివని వినుచుంటిమి; నీ యెఱుఁగని న్యాయంబులు వేఱ నుండఁబోవు; మాతగవుఁ దీర్పఁదలంచి తేనిఁ గొన్ని మాట లడిగెదము; మాటాడక విచారించి ప్రత్యుత్తరంబిమ్ము. ఈ భీమరాజకుమారి యన్యపురుషుని గలలోనేనిఁ దలఁపఁ బోదని వినుచుందుము; కాని పరపూరుషుండగు చిత్తజుని నేవిధంబుగ మనంబున నుంచికొన్న యది? యని వచియింపఁ గళావతి, రాజతి

లకా! ఆమె హృదయంబున నున్నవాఁడ వీవ; నీ ప్రతిబింబమే మదనుండు; అటులఁగాకున్న యశరీరుండగు మదనుండు శోభనాకారులగు మిమ్ములనట్లు పోలఁ గలఁడు? అనియె.

రాజచంద్రుండు, వికసిత నేత్రకమలంబుల నీబోటి చెలులఁజూచు నాతన్వి, మమ్ముల నరఁగంటఁ గనుంగొన మే మొనరించు నపరాధమేమి? నీవ వచింపుము? అన నా తొయ్యలి, మహారాజా! నీ సౌందర్య రూపం బించుఁబోడుల లోచనాబ్జముల నాకర్షించి యంటుకొనఁజేయు నను భయంబున మా రాసుత మిమ్ముఁగనకుండ నుండఁజాలక నరగంటఁజూచుచున్నది యనియె.

అటు లనురాగంబు నిశ్చయంబైన నా యింతి నిన్ను నవ్యక్త మధుర స్వరంబునఁ గలికీ యని బిలుచుచుండ నన్ను నలా! యని పిలువ నాలుకకు భారంబు కాబోలు ననఁ గళావతి రాజచంద్రా! మా దమయంతి దేవర దివ్యనామంబు రోజయుగ్మంబున ముత్తియంబుల యొంటిపేటహారంపు మిషంబున జపమాలికఁ దాల్చి హృదయంబున నిత్య వ్రతంబుగ జపంబు సేయుచున్నదనియె.

పృథ్వీశుండు మదగజ కుంభములఁ దిరస్కరించు నా యింతి స్తనంబులు హృదయంబెల్ల నాక్రమించియుండ, నింక మేము వసియింపఁ జోటులేనందున మా నామము జపించుచున్న దనిన నెట్టులు నమ్మఁగలవారము? అన నా కోమలి భూపాలా! మీరు హృదయంబున నుండుటం బట్టియే యుండ నవకాశము లేక వక్షోజ

యుగ్మము బయలున కుబికియుండుటం జూచియు మీ కీసందియం బేల? యని యా రాజచంద్రము నుద్దేశించి నీ వాడి నఖంబుల క్షతి మొనరించి యొత్తి పీడించితివి గానఁ గఠిన హృదయుండవగు నిన్ను గాంచి మా చంచలేక్షణ కుచ యుగ్మంబు పైటలోఁ దాఁగియుండినవని వచియించె.

నిషధేంద్రుఁడు, నీ చెలి చందోయి, మదవారణ కుంభ సంపదావళుల నపహరించి పయ్యెటలో దాఁచియుండ, జనపాలుడు దొంగలఁబట్టి పీడించుట న్యాయంబే గదా? యని పల్క, "కళావతీ! నీవు మా మాటలకుఁ బ్రత్యుత్తరం బిచ్చితివి; నీ చెలికత్తియ నేఁడు మాతోడ నేల మాటలాడదు? నీ వేకాంతఁబుగఁ దత్కారణంబుఁ గనుంగొని మాకెఱుకఁ బరపుము; మేము నిన్ను మెచ్చుకొనియెద" మన యేలినవారు నన్నిట్టి కార్యంబున నియమించుట దమ యనుగ్రహంబే కదా! యని మదనశాస్త్ర పారంగతురాలగు నా కళావతి దమయంతిం జేరి రహస్యంబుగ "చంద్రవదనా! నా ముఖంబున గామశాస్త్రంబు నంతయు వింటివి. నీ నాథుండు గడుజాణ. నీవాతని మనోభిప్రాయానుకూలంబుగ సురతక్రీడల నొనరించియుంటివిగదా!" యని దమయంతి నడుగ నాథునితోఁ బాటుఁ గేలి సేయుచున్నదని తలంచి చెలినెత్తుదామరతోఁ గొట్టి భ్రూవిక్షేపంబున బెదరింప నా కళావతి దమయంతింజూచి లేని గోపంబుఁ దెచ్చుకొని, నీకుపదేశగురువు నగు నాకు రతిరహస్యవార్త సెప్పవైతివి; ధూర్తవై నీవు సెప్పకుందువుగాక! నా చాళచక్యంబున నీమగని చేత నీయెదుటన చెప్పించెదను.

ఇదె చూడుమని కాంత తడ వేకాంతంబున నుండి యంతఃపుర చేటియగు కళావతి మహీకాంతునితో నిట్టులనియె.

రాజా! మన తలంపుల కంటె నీయొక్క బుద్ధి కుశాగ్ర తుల్యంబగునదియు; ఇంతవఱకు నీయింతిని తెలియనుచున్నారము. కాని యింతటి ప్రౌఢతనం బెకలికికిఁ గలదు? "ప్రణయ కోపంబు లనురాగాతిశయంబు లొనరించు నౌషధంబులు; అట్టి యలుకలు లేకుండ మగవారికి మగువలు ప్రేమాస్పద లుగఁ గాఁజాలరు; అయ్యవి దీర్ఘంబులైనఁ బ్రేమభంగ కారణంబులగు; గావునఁ గోపంబింత మాత్రంబ చాలు" నని పలికి తమకు మాఱుగాఁ బాదప్రణామంబు సేయం బోయి విలాసకమలంబు వ్రేటువడితి; పడితిఁ గాక యాదమయంతి చిత్తంబు సొక్కంగి వచ్చితి; అవధరింపుము. "మాభీమకుమారి నీవు నలుండవని నమ్మకున్నయది; ఇంద్రుండవు గాని చో మందాకినీ సువర్ణకమలంబు నీపుడమికిఁ దేనేరికి శక్యంబగు? ఆ కారణంబున మది శంకవహించియున్నది. దేవరా! ఐశ్వర్యసూచకంబగు వజ్రరేఖామిషంబునఁ బాణికమలంబున వజ్రాయుధంబును ధరించి యున్నాడవు. నీవు మఘవుండవు కావా? లోకపాలుండవు, నస్వల్పలోచనుండవు, వజ్రపాణివి, దేవతావల్లభుండవునై యున్న లాంఛనంబులుఁ గలిగి యుండ నిజంబుగఁ బురందరుండ వగుదువు; కాక నిషధేంద్రుండవే నైన యెడలఁ జిహ్నంబుల నెఱిగింపుము. మహేంద్రుండు మాయాజాలవిదుండౌట స్వయంవరంబున నలరూపధరుండైన యట్లు స్వర్ణ కమల దానంబున గూడఁ గామించి యున్నటుల మా

దమయంతి సందేహించుచున్నది; ఈకోపంబున కాహేతూ బ్జంబే కారణంబు. అతండు తొల్లి యన్యకాంతాసక్తుండై మదాంధతచే గౌతముని యింటఁ గోడియై కూయలేదే? అట్టి బిడౌజుం డింతటి కార్యంబున కేని సాహసించు. నీవు నిజంబుగ నలుండవ వైతేని మా యిర్వురకే తెలిసిన కామరహస్యంబులు వచించి నీ సతీతిలకంబు శంకా కలంకంబు నపనయింపు. మన వుడు మందస్మిత సుందర వదనారవిందుండై యద్దమయంతి నుద్దేశించి పాకశాసనుం డను సందియంబుఁ దొలంగిపోవునట్లుగ నారాజపుంగవుం డిట్టులనియె. కలువకంటీ! పురుషాయితరతి సమయంబున మదీయవక్షోభాగ విలసితంబగు చింతామణీహారనాయకరత్న దర్పణంబున, ఘర్మబిందువులఁ గస్తూరిబొట్టు ద్రవరూపంబై క్రిందికి స్రవించుటచే శ్యామలంబగు నీముఖకమలంబుఁ జూచుకొంటివి గదా? మానినీ! నీసహజారుణాధరంబున కేమి కోపంబు వాటించునో యని భోజనసమయంబునఁ బ్రతి పత్తులగు ద్రాక్షా మధు ఖండశర్కరాదులఁ మది సంతసించుచుఁ బొగడెడి వాఁడఁగాను. మెఱుగుబోఁడీ! ప్రథమ సురతంబునఁ బరిశ్రాంతి నొంది రెండవమాఱంగీకరింపని నిన్ను స్వల్పకాలయుతంబగు గ్రీష్మయామిని వని పరిహసించితి; భవదీయాంగకంబులు ముద్దులుఁగొను సమయంబున నీ చెక్కులి గిలిగింతయొనర్చుచుండెడి వాఁడను. అయ్యవి యింతలో నీవు మఱపుఁగొంటివా? ఇందుకు మదనుండు సాక్షియగునని సంభోగ మాఖరహస్య చిహ్నంబు లానవాలుగ నుండునటుల రాజు వచియించుచుండ నా దమయంతి నాథు

నింజెప్పకుండని నేత్రసంజ్ఞ వారించుచు, యా మాటలు చెవింబడకుండ నెచ్చెలియగు కళావతి కర్ణంబుల హస్తాంభోజయుగ్మంబున మూసె.

"మ॥ అనిసంకల్పభవైక సాక్షులగు శయ్యానేక సంభోగ చి
హ్నావలన్ భూపతి ప్రత్యభిజ్ఞ గొలుకైయందంద వాక్రువ్వ, న
వ్వనితారత్నము వాలుగన్నుల బతిన్వారించుచున్మూసెనా
య్యన ధాత్రేయి శ్రుతి ద్వయంబు నిజహస్తాంభోజయుగ్మంబునన్."

ఇట్లు లజ్జావశంబున దమయంతి చేసిన కృత్యంబున కా కళావతి, "భూపాలా! చక్రంబులు వోలెఁ గఠినతమంబులగు నా కర్ణ భూషణ స్పర్శనంబున నీమె సుకుమారపాణి పద్మంబులు గాయంబగు; కాన వేగంబ యేతెంచి నీకు శ్రమంబైనను నా యీ శ్రుతి నిరోధంబుఁ బాపు" మన నలుండు నీవు మాన్యురాలవు! కాన నీమాట నతిక్రమింపఁ బాడిగాదనుచుఁ దత్కైతవంబుగ దమయంతిని గ్రుచ్చి కౌఁగిలించుకొని తమి దీఱఁ జెక్కుటద్దంబుల ముద్దు వెట్టుకొనియె. అయ్యవసరంబున సమీపస్థంబగు ద్వారోపరి ప్రదేశంబున నుండి వైతాళిక పురంధ్రి, యుచ్చైస్స్వరంబున "మహారాజా! మధ్యాహ్నసమయంబయ్యె. మేదిని యంతయు యుష్ణతమంబై యున్నది; మాధ్యాహ్నికమార్తాండుండు నీ హృదయంబునంబోలె గగన భాగంబున శివస్వరూపుఁడుగఁ దనరారుచున్నాఁడు; నీ ప్రతాపంబు భాతి, నీమిడియెండ వేడి సహింపఁ జాలనంతయుదిగ నుండుచున్నది; నీలంబులగు నీ నిడుదకుఱుల గంగాజలంబు ప్రయాగ క్షేత్రంబునందలి యమునాసంగమంబు భాతిఁ బ్రవహించుఁగాక" యని వచియింప, నలుండు కేళీసౌధంబు

డిగ్గి మోదంబున నేతెంచుసమయంబున రాకకై వేచి నిలిచి యున్న యవనీశ్వరులు సార్వభౌమునకు వందన శతంబు లొనరింప నేత్రాదిక సంజ్ఞల వారలననుగ్రహించి నిజనివాసంబుల కరుగ నాజ్ఞ యొసంగి మజ్జనశాలం జేరె. అంత కమలేక్షణలు కర్పూరాగురు ప్రముఖమిశ్రంబగు యక్షకర్దమంబు నలుగువెట్టి కస్తూరిలేపంబు దలనిడి, సువర్ణకలశంబులందలి శుద్ధజలంబు ధారాపాతంబుగ నలావనీశ్వరు మూర్ధంబునఁ బోయుచుండ, శ్రీమన్నారాయణ పాదోద్భవంబగు గంగానది శిఖరంబునఁ బడుచుండిన హిమవత్పర్వతంబు మాడ్కి శోభాయమానుండగుచుండె. పదపడి విప్రవర్యు లాధరణీపతిని మంత్రోదకంబుల స్నానంబుఁ జేయించి వారుణసూక్తంబు లుచ్చరింపుచుండ సంకల్ప పూర్వకంబుగ యాచమనంబు గావించి గౌర మృత్తికా ద్రవంబు మేనంబూసికొని యాకాశ గంగాతోయంబులఁ దానంబాడె.

దేవపూజ

పిదపశిరోజంబులు ముడి యొనరించి సన్ననికాషాయ వస్త్రంబుగట్టి ధౌతపీతాంబరంబు నుత్తరీయంబుగ ధరించి కడుగఁ బడిన బంగరు పావుకోళ్ళఁ దొడిగి శైవుండగు బ్రాహ్మణ బ్రహ్మచారి హస్తంబు నవలంబనంబుగాఁగ మెల్లగ నడచి శాంతచిత్తుండగు నలుండు మౌనవ్రతంబూని ఫలపుష్ప దీపాదికంబులఁ బరిశోభితంబగు దేవపూజాగృహంబుఁ బ్రవేశించి, మణిఖచితంబగు భద్రాసంబున నత్యంతాసక్తితోఁ గూరుచుండి యాగమోక్తప్రకారంబుగ

శంభులింగపూజఁ గావింపఁ దొడంగి పానవట్టంబుపై బంగరు తుమ్మిపూవు నుంచె. శీర్షంబునఁ దెల్లఁ దామరమొగ్గల దండఁజుట్టె. ఆ మహేశ్వరుని నెత్తుగలువల, మారేడు దళముల, నాగకేసర పుష్పంబుల, గుండవర్ధనంపు సుమంబుల, తుమ్మిపూవుల, నల్లగలువల, బొండుమల్లియ దండల, చేమంతి చెండుల నతిభక్తిమై నా నలుండు పూజించె. బంగరు పళ్ళెరముల నగ్నియందు గుగ్గిలంబువేసి యా సుగంధ ధూపంబు నా దేవుని సమీపంబున నుంచె. కర్పూరంబు వెలిగించి స్వామికి హారతినిడె; అంత నా నిషధరాజు పద్మాసనస్థుఁడై యనాహత నామచక్ర మధ్యంబున నీశ్వరు నిలిపి పంచాక్షరీ మంత్రంబున జపం బొనరించి భక్ష్య భోజ్య లేహ్య చోష్య పానీయ రూపంబులగు ననేకాహారంబుల శంకరునికి నైవేద్యంబుసేసి, రాజదేవోపచారంబు లొనరించి, మంత్రపుష్పంబు వెట్టి, పరమేశ్వరునకు సాష్టాంగ దండప్రణామం బొనరించె.

అనంతరంబు శ్రీగోవిందు నారాధింప నద్దేవుసన్నిధి కేతెంచి, యాదామోదరుని సిగయందు బంగారు మొగలి రేకులఁ, గర్ణంబులఁదెల్లఁదామరల, వక్షోభాగంబున నాకులఁ బూవులంబోలెఁ బచ్చలఁ బగడంబుల నిర్మించిన దండఁ, బాదపద్మంబుల గరుడమణులచేఁ గల్పితంబగు తులసీదళంబులఁ, జక్కఁగ ధరియింపఁజేసి, పురుషసూక్తంబుఁ జదివి, యష్టాక్షరీ మంత్రంబు జపంబొనరించి, పాంచరాత్ర గ్రంధవిధానంబుగ నాజనార్దనునిఁబూజనంబు సేసె ఇందిరానీలకటాక్షవీక్షణంబులఁ

పోలె, నిందిందిర పక్షమారుత వశంబునఁ జలించు దళంబులు గల నల్లఁగలువల సరంబు నా దేవువక్షంబు నలంకరించె; మల్లెమొగ్గలదండ నవయవంబుల నలంకరింప నారాయణుండు తొల్లి కాళీయమర్దన కాలంబునఁ దన్నుఁజుట్టుకొనిన చుట్టుల విధంబుఁ దలంపకుండునే? పాదంబుల సమర్పితంబగు విరజాజి పూల మాల తత్పదోద్భవమగు గంగానదిఁ బోలి ప్రకాశించు చుండె. ఇవ్విధంబున నిషధదేశాధ్యక్షుండగు నలుండు పుండరీకాక్షు నర్చించిఁ ప్రణామంబుఁ జేసి, యద్దేవుని నివ్విధంబున స్తుతించె. "హృషీకేశా! నీవే త్రిలోకనాథుండవు; దేవతాసార్వభౌముండవు; నీవ రాక్షసులం బరిమార్చి దివిజ సంరక్షణంబు సేయుచుందువు; నీకుక్షియందే సకల ప్రపంచం బిమిడి యున్నది. నీ పాదంబున గంగ యుదయించి లోకములఁ బావనం బొనరింపుచున్నది. నీలమేఘశ్యామా! నీవు 'వైజయంతి' యను మాలిక నలంకారముగ ధరించియుందువు; ఆకర్ణాంత నేత్రుండవు; నీకెల్ల దేవతలుఁ బాదాక్రాంతులగు చుందురు. నీ మహిమంబులు బ్రహ్మాదులకైనఁ దెలియఁబడ వప్పుడు మాబోఁటుల కెఱుంగ వశమె? నిన్నేమని స్తుతింపఁ గలవారము? ఓ దామోదరా! లక్ష్మీదేవియను మెఱుపు, నూత్న మయూరపింఛంబను నింద్రధనస్సు, నపార కరుణయను వర్షంబుఁ, గలిగి విలసిల్లునీదేహం బను నీలమేఘంబు, నా నేత్రద్వయ చాతకంబులకు సంసార తాప విఘాటనం బొనరించి, పరితృప్తిఁ గలిగించుఁగాత. విశ్వరూపా! దుర్బలుండగు మనుజుండు, జీర్ణోత్తరీయంబున మేరుపర్వతంబు ముక్కలుగ

నొనరించి కొంచెమేనియుఁ గట్టుకొని పోఁజాలని విధంబున ననంతంబులగు నీ మహిమంబుల మాయా మందబుద్ధి వర్ణింప సమర్థుండఁ గానేర" దని యనేకవిధంబులఁ బ్రార్థనఁ జేసి నమస్కరించె. ఈ ప్రకారంబుగ దేవపూజ నొనరించి భోజన కార్యంబు నివర్తించి శుద్ధాంతకేళీ సౌధం బధిరోహించి, కులదైవతార్చనం బాచరించి భుజించియున్న దమయంతీ మహాదేవితోడం గూడి లక్ష్మీనారాయణులం బోలె నానందంబున నొప్పుచు, నిజసతీ శిష్యురాండ్రగు జవ్వనుల సంగీత ప్రావీణ్యంబుఁ, జిలుకపలుకుల చాకచక్యంబుఁ, గోయిలకుహూకారంబులఁ, గేళీమయూరంబుల నృత్య ప్రవృత్తంబును, నాదరాతిశయంబున వీక్షించుచు శృంగార క్రీడల బ్రొద్దుఁ గడపుచుండిరి.

సంధ్యా వర్ణనము.

అంత గగనంబను నింద్రనీల పర్వత శిఖరంబునుండి జాఱిపడు కావిరాయింబోలె నస్తాద్రి కుహరంబుల సూర్యుండు పడుచుండ నత్తఱి లేచుధాతు పరాగంబువోలె సంజకెంజాయలు దోపించుచుండె. ఆ సాయంకాలమున జక్కవ మిథునంబు వియోగంబు నందుచుండె. వరుణునియొక్క పశ్చిమదిక్కాంత, పూఁతపసుపుతోడి జలకమాడినదేమో? యనునటుల సంధ్యారాగం బాక్రమించె. కుసుంబావన్నె యద్దిన వస్త్రంబుభాతి, బాగారు మొలాము వేసిన లోహంపు వస్తువుమాడ్కి గగనం బెల్లఁ గాంతి నొప్పె. ఆ కాలంబున మహాతాండవం బొనరించు శంకరుని విచ్ఛిన్న హారంబునందలి

యెముకలో యనునటుల గగనంబునఁ దారకాగణం బుదయించె. మఱియు నియ్యది, మందాకినీ నదీతరంగముల తుంపురులో? ఆకాశమనెడి సముద్రమందలి యిసుకతిన్నెలో? రాత్రియను కాంత కొప్పునం దలంకరించుకొన్న క్రొవ్విరులో? యనుచు లోకంబు సందేహమందుచుండ గగన భాగంబున నక్షత్రము లనంతముగ విరాజిల్లుచుండె. కాటుకమాదిరి నంధకారంబు లోకంబంతయు నాక్రమించె. అంత నా నలసార్వభౌముండు, నిశాముఖోచిత క్రియాకలాపంబులన్నియు నిర్వర్తించి యుండుటంజేసి క్రీడా సౌధాగ్ర భాగంబునకు దమయంతీ సమేతంబుగా నరిగి యచ్చోట నంతఃపుర కాంతాజనంబు పరివేష్టింపఁ గొలువుదీర్చి యుండె

చంద్ర వర్ణనము.

ఆతఱుణంబున నుదయంబగుచున్న పూర్ణేందు బింబమును గాంచి సతీరత్నంబుతో నిట్టులనియె. కాంతా! సాయంకాలమను మోసగాఁడు మేల్మిబంగారు ముద్దయగు సూర్యుని లాగికొని పూఁతపసిండిగుండగు నిండుచందురు నొసంగి జగంబునెల్ల వంచించుచున్నవాఁడు; ఇదె చూడుమిప్పుడే తెల్లఁబాఱుచుండె. ఈవిధూదయంబున సప్తసముద్రంబు లుప్పొంగుచుండు, చంద్రకాంతపుఱాలు ద్రవీభూతంబులగుచుండు; ఆకాశంబను సముద్రంపు నురుగో యనునటుల నీవెన్నెల యెంతమనోహరంబుగ నున్నది? దేవీ! హిమాంశుం డాకాశంబను ఫలకంబునఁ, దమంబను మసితోఁ బూఁతయొనరించి, యందు మిత్రుండగు మదనుని శౌర్యపరాక్రమంబులఁ గిరణం

బులను బలపంపు ముఖంబుల ముత్యంబులవోలెనఖరపంక్తుల వ్రాయుచున్నాడు; ఈద్విజరాజు కల్పవృక్షంబు సహోదరుండగుటఁ ద్యాగగుణంబున శంకరాది దేవతాబృందంబునకుఁ జకోరంబులకుఁ గళామృతంబుల నొసంగుచున్నాడు. రాహువను మహాభుజంగ మొడినుండు లేడిని మ్రింగనాసక్తిఁగొని హరిణాంకునిఁ గబళించి, ప్రాణాపాయ సమయంబునఁగూడ నాసారంగముఁ బాయనందులకు మెచ్చి గదే! శరీరమించుకేని గందకుండ నాతనివిడిచి పెట్టె; ఆశ్రితవత్సలతయునిన నటులఁగదా యుండవలయు. ఈ లీలా వనంబునందలి లతాదికంబుల క్రీడయు, వెన్నెల ధావళ్యంబుఁ దిలతండుల న్యాయంబుగ విరాజిల్లుచున్నయది కమలనయనా! తండ్రియగు సముద్రునిబోలె నీచంద్రుఁడును, శుక్ల బహుళపక్షంబుల వృద్ధిక్షయంబుల నందుచుండు. పితరుని గుణంబు కుమారుఁ జెందుట న్యాయంబైనదియ; పుణ్యాత్ముని కళ్యాణగృహంబున నతిథులు తనియునటు లీతని యమృతంబున దేవతలు తృప్తివహించుచుందురు. తరుణీ! కుముదబాంధవ బింబమునందలి నైల్య మోషధీశుండగు నాతని సేవించుటకై యేతెంచుచుండు తీవలఁ గడుపారమేసి, రోహిణీసతి గారవంబునఁ బెంచు నమృతంబుఁ ద్రావుచుఁ దనరు లేడియ కావలయు. గానిచోఁ గుందేలయి యుండనోపు. జనకుండగుక్షీరసముద్రునకు నుచ్చైశ్శ్రవంబును నైరావతంబుఁ గలుగఁ గుమారునకొక్కకుందేలు లభియించుటాశ్చర్యమా? నారీమణీ! ఆసుధాకరునకు వెన్నెలయుఁ, జీకటి రాత్రియునని యిద్దరు భార్యలుగలరు. వారిగారవార్థముగఁ

దెలుపు నలుపుఁగల మేనుధరించి యుండనోపు. విచారింపఁగా నీతండు మణి మంత్రౌషధంబులు లభ్యంబుగానుండియు, గళాక్షీణంబగు క్షయరోగంబుఁ బాపుకొనలేకున్నాఁడు; పూర్వకర్మ మెంతటివారికేని యనుభవింపక తీఱునా? దేవీ! కళంక సహితుండగు చంద్రుండు నీవదనంబునకు సాటి రాజాలఁడుసుమా! నిక్కంబుగ నీముఖ మిందుబింబకమలంబుల నధఃకరించి శోభాయమానంబుగఁ దలిర్చుచున్నయది. బింబాధరీ! ఈయాకాశము, ఛాయామార్గమను భుజంగహారమును, నక్షత్రసమూహంబును పునుకతోడవులను, వెన్నెలయను విభూతిధారణంబునఁ దెల్లనియదియై శంకరునిభాతి విరాజిల్లుచున్నది. నీవ యదె పరికింపుము. మానవతీ! ఈశ్వర శిరఃపుష్పంబును, నారాయణవామనేత్రంబును, గగనశ్రీకి దంతపుఁ గర్ణభూషణంబుఁ, గలువచుట్టంబును, మన్మథమిత్రుండును, లక్ష్మీదేవ్యనుజన్ముండును, సమస్తలోకానందకరుండునునగు చందమామ ప్రపంచమునకెల్ల శుభంబుల సమకూర్చుగాత; మనుచు నిజకులాలంకారుండును, రోహిణీమనోహరుండునగు నా కలానిధికి దమయంతీసమేతంబుగాఁ బుష్పాంజలిసమర్పించి, హస్తాలంకార మణిభూషణాలంబు లావెన్నెలఁ దళతళ లాడుచుండ నానలావనీశ్వరుండు పాణిపద్మంబులమొగిడ్చి ఫాలతలంబునఁ గీలుఁగొలిపె.

ఉపసంహారము

ఇవ్విధంబున నాదంపతు లనురాగసంపద వర్ధిల్లుచుండ నధిక తరంబులగు రాజ్యసుఖంబుల ననుభవించుచుండిరి. ఆతని

పరిపాలనంబున బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రజాతులవారలు స్వీయధర్మంబుల నాచరించుచుండిరి. చోరాగ్ని జ్వరపిశాచాదుల భయంబులేకుండె. మేఘాధినాథుండగు నింద్రుండు కాలోచితంబులగు వర్షంబులఁ గురియించుచుండె. దేశంబులు ధనధాన్య సమృద్ధంబులయియుండె. గోవులు చక్కని పాల నొసంగుచుండె. వృక్షంబులు పత్రపుష్ప ఫల సమేతంబులై మకరందముం గురియించుచుండె. ఇట్టి శుభలక్షణంబులఁ గలిగియుండ సకలజనంబులు పరమానందంబున వర్ధిలుచుండిరి. మా మల్లదేవి శ్రీహీరనందనుండు, కన్యాకుబ్జ రాజాస్థానాలంకారంబు, 'గౌడవిజయ' కావ్యకర్తయు, కవిచక్రవర్తియుఁ, బండితాహ్లాదకరుండును నగు 'శ్రీహర్షుండు' గీర్వాణంబునం జేసినఁ నైషధ శృంగారకావ్య ప్రబంధమునకు సకలజన మనోరంజకంబుగనుండు నటుల మూలానుసారంబుగ నాంధ్రీకరణం బొనరించిన యీనైషధకావ్యంబు "ఆపస్తంబ సూత్ర, భారద్వాజగోత్ర, మామిడి పెద్దనామాత్యపుత్ర, పెదకోమటి వేమభూపాల కరుణాపాత్ర, సింగనామాత్యఁ నీవు కృతినాయకుండవుగాఁ బవిత్ర చారిత్రుండగు నలుండు కథానాయకుండుగా, నాచంద్ర తారార్కంబు విలసిల్లుఁగాక; నలుండుఁ బుణ్యశ్లోకుండగుట, దమయంతి పతివ్రతా తిలకంబౌటఁ దచ్ఛుభచారిత్రంబుఁ గావ్యంబుగాఁ గూర్చినట్టి యీ గ్రంథంబుఁ బఠించువారలు కలిదోష రహితులై యాయురారోగ్య సౌభాగ్య విద్యావివేకంబులు గలిగి సుఖంబుండుదురుగాక.

సమాప్తము.

నెం. 83, నారసింహ లేహ్యము.

తు 40 లు, రు 12 లు.

నెం. 6, లోహాభ్రక సిందూరము.

1½ తులమున్నర, రు 9 లు.

చిరకాలము క్రిందటనే మేము మీ రెండు యౌషధ రత్నములను కనిపెట్టి, ప్రచురించి విక్రయించుచుండగా, సుకీర్తిగాంచి అనేకయోగ్యతా పత్రికలు బంగారు పతకములనంది సుప్రసిద్ధి నొందియున్న సంగతి నీదేశమందన్ని భాగములవారును, యెరుగుదురు. ఇవి మిక్కిలి సారవంతములగు మూలికలతోను నిష్కళంకముగ మేము తయారుచేసిన భస్మములతోడను తయారు చేయబడియున్నవి.

సవాయి మొదలగు సుఖవ్యాధులు కలిగినపిమ్మట బయలు దేరెడు, రహస్యస్థలములయందలి పుండ్లు, కీళ్ళనలుపులు, నొప్పులు, పట్టుతప్పుట, నలుపు, ఎరుపు, తెలుపు, మచ్చలు, దద్దుర్లు, దురదలు, కండ్లు ఎరుపురొక్కి నీరుకారుట, పోట్లు మొదలగు కండ్లబాధలు, మానక బాధించుచుండు సవామేహ వ్రణములు, శుక్లమునీరయి, మూత్రముతో కలసిపోవుట, అతిశీఘ్రస్ఖలనమవుట, మొదలగు శుక్లనష్ట వ్యాధులనుమాన్పి, పలుచనైన వీర్యమును చిక్కపరచి, రక్తమును, ఇంద్రియమును, వృద్ధినొందించుటయేగాక శరీరపుష్టి, కాంతిని, శరీరమునకు నరములకు బలమును గలిగించి, అజీర్ణమును దొలగించి, ఆకలిని బుట్టించును.

☞ వీటి ఆశ్చర్యకరములగు విశేషగుణములు, యోగ్యతా పత్రికలును మరియు మా 120 రకముల ఔషధముల వెలలు గుణములను దెలుపు 2 వ. నెంబరు కేటలాగు పంపెదము.

మార్చి నెల,
ఆ 1922 సం॥

పొన్నమండ లక్ష్మణస్వామి,
ప్రొప్రయిటర్,
ఆయుర్వేద వైద్యశాల,
కోరంగి, గోదావరిజిల్లా, చెన్నపురిరాజధాని.

END OF
TITLE